

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

EEN DWINGENDE NOODZAAK: HET SYSTEMATISEREN EN HET OPBOUWEN VAN EEN ZELFSTANDIG GESTRUCTUREERD ECONOMISCH STRAFRECHT EN STRAFPROCESRECHT

Rede uitgesproken door de procureur-generaal J. MATTHIJS op de plechtige openingszitting van het Hof van Beroep te Gent op 1 september 1975.

1. Opvallend is de vaststelling dat, met de snelle evolutie van de economie, tijdens de laatste decennia gekenmerkt door de geleidelijke overgang in West-Europa van een zuiver liberale naar een steeds meer georiënteerde of geleide economie, en derhalve naar een toenemende tussenkomst van de wetgever en van de reglementerende macht, de door hen uitgevaardigde repressieve bepalingen ter beteugeling van gedragingen, waardoor het evenwicht van de economische markt, van de arbeidsmarkt of van de financiële markt, zomede het evenwicht tussen die markten, verstoord wordt of dreigt verstoord te worden¹, a.g. het *economisch strafrecht*, de belangstelling van de juristen, van de economen, van de zakenwereld en van de onderscheiden hierbij betrokken openbare en privé-sectoren, met de jaren meer gaande maakt.

Verscheidene rechtscongressen hebben, op grond van aldoor door gezaghebbende penalisten uitgebrachte verslagen, uitvoerige besprekingen gewijd aan de verschillende aspecten en aan de specifieke

eigenschappen van deze betrekkelijk nieuwe en, in ons land althans, nog niet gestabiliseerde tak van het strafrecht².

Menigvuldig zijn tevens de doctrinale bijdragen die in dat domein door vooraanstaande specialisten van de strafwetenschap werden gepubliceerd³.

² Zie o.m. de werkzaamheden van:

- a) het VIe Internationaal Congres voor Strafrecht, gehouden te Rome, van 27 september tot 3 oktober 1954, *Rev. Intern. Dr. Pén.*, 1953, nrs. 1, 2, 3 en 4; *R.D.P.*, 1953-54, 386-387;
- b) het Ve Internationaal Congres voor Rechtsvergelijking, gehouden te Brussel, van 4 tot 9 augustus 1958 (algemeen verslag van MARC ANGEL betreffende de "strafsancties inzake economisch strafrecht" (uitg. van het Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking, Bruylant, Brussel 1960, B. II, blz. 851-868, en de door het Congres aangenomen conclusiën, *Rev. Sc. Crim.*, 1958, 925).
- c) het XXIVe Rechtskundig Congres van de Vlaamse Juristenvereniging, Sectie Strafrecht, gehouden te Antwerpen, op 23 mei 1970, met betrekking tot de economische delicten, preadvies van JULES D'HAENENS, *R.W.*, 1969-70, 1553-1564, en de resoluties in *R.W.*, 1969-70, 1939-1942.
- d) het Criminologisch Congres, gehouden te Brussel, van 15 tot 18 maart 1972, met als thema "Les frontières de la répression", o.m. in economisch recht, meer bepaald het verslag van HENRI-D. BOSLY, uit naam van de U.C.L.-K.U.L. (gepubliceerd in de uitgaven van de U.L.B., 1974, B. I, blz. 382 tot 399). Zie ook *R.D.P.*, 1972-1973, 137-174 en 283-291.

³ Men raadplege o.m.:

- ALBERT COMMENT, "Le droit pénal social économique", *Rev. Int. Dr. Pén.*, 1953, 289-371;
- HEINRICH DROST, "Problèmes principaux du droit pénal économique", *Rev. Int. Dr. Pén.*, 1953, 373-386;
- A. MULDER, "Le droit pénal social économique", *Rev. Int. Dr. Pén.*, 1953, 387-421: *De wet op de economische delicten*, Commentaar, 2e dr., 1970;
- ROBERT VOIUN, "Le droit pénal économique de la France", *Rev. Int. Dr. Pén.*, 1953, 423-436;
- THOMAS WÜRTEMBERGER, "Des problèmes du droit pénal en matière économique", *Rev. Int. Dr. Pén.*, 1953, 437-458;

¹ Aldus de verantwoorde en m.i. zeer aanvaardbare definitie van het economisch misdrijf voorgesteld door JULES D'HAENENS in zijn preadvies over de "Economische delicten", uitgebracht op het XXIVe Rechtskundig Congres van de Vlaamse Juristenvereniging, gehouden te Antwerpen op 23 mei 1970, *R.W.*, 1969-70, 1558, alsook in zijn preadvies *Belgisch Economisch Strafrecht*, uitgebracht te Gent op 26-27 november 1971, in de Sectie Strafrecht van de Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het recht van België en Nederland, Tjeenk Willink, Zwolle, 1971.

Men vergelijkte de zeer omslachtige eerder enumeratieve definitie van de economische delicten, juist gezegd de "economische strafzaak" (*Wirtschaftsstrafsache*), in de West-Duitse verordening (*Verwaltungsvorschrift*) van 30 maart 1968, en weergegeven in de bijdrage van dr. JOSEF ROEMER, "De la criminalité économique et de sa répression par la création de parquets centraux", *R.D.P.*, 1974-75, 230.

2. Die werkzaamheden en uitgediepte studies maken het mogelijk uit de strafbepalingen van een hele reeks wetten en besluiten met betrekking tot de handhaving van onze economische orde, de *specifieke kenmerken* van het economisch strafrecht ten overstaan van het klassieke strafrecht geleidelijk los te maken, en verder in het licht te stellen.

3. Weliswaar is de economische strafwetgeving, zowel in België als in het buitenland, aanvankelijk, en hoofdzakelijk in perioden van crisis, op *fragmentaire* en *vrij uiteenlopende wijze* ontstaan uit de door die tijdsomstandigheden aan de openbare overheden opgelegde dwingende noodzaak van een

doorgaans spoedeisende tussenkomst in het beleid van het economisch leven. Vandaar het *gebrek aan samenhang* en aan *evenwicht* bij het treffen van de strafrechtelijk beteugelde maatregelen, temeer daar de economische reglementering toentertijd als een verschijnsel van *tijdelijke* aard beschouwd werd, en talrijke besluiten dan ook slechts een korte levensduur hebben gehad.

4. Doch nu vooral tijdens de jongste jaren, naar aanleiding van verscheidene bekende maar ook niet altijd duidelijk vatbare internationale factoren, op wereldniveau, en meer bepaald, — om ons daarbij te beperken —, in de landen van de E.E.G., een ontzaglijke economische recessie mede een tot nog toe ongeëvenaarde inflatie der prijzen is ontstaan, met al de hiermede gepaard gaande scherpe uitwerkselen op financieel, monetair en sociaal gebied, is het uitblijven van de overheids-tussenkomst in het economisch gebeuren, meer bepaald bij het streven naar evenwicht tussen de economische markt, de arbeidsmarkt en de financiële markt, thans effenaf niet denkbaar.

"De ingewikkeldheid van het economisch leven, — zo schrijft emeritus-hoogleraar Jacob Van Bemmelen —, de angst voor te sterke prijsstijgingen, voor de schaarste van bepaalde goederen en voor verzwakking van de deviezenpositie van het eigen land, alsmede de behoefte om fraude in de kwaliteit van producten tegen te gaan, en voorts, zowel het streven om de economisch zwakkeren te beschermen tegen bepaalde handelspraktijken als de neiging om in bepaalde branches van handel en nijverheid geen te grote concurrentie te laten ontstaan, en de vestiging in die bedrijven aan beperkende voorwaarden te binden, hebben een aantal regelingen van het economisch bestel in het leven geroepen (...)"⁴.

Buiten de in dat verband getroffen preventief-administratieve maatregelen, worden die regelingen, op het *zuiver repressief vlak*, door meestal strenge strafsancities beteugeld.

Dit schijnt wel, in onze hedendaagse tijd, een onafwendbaar verschijnsel te zijn geworden, daarenboven gekenmerkt door een *hogere graad van continuïteit en bestendigheid dan voorheen*, en waardoor, in de schoot van de strafwetenschap, het economisch strafrecht niet enkel een aanzienlijke uitbreiding heeft genomen, maar ook, in het toekomstperspectief van het marktrecht en van de marktverhoudingen, een steeds meer vooraanstaande plaats zal innemen.

— VRIJ, "Le droit pénal social économique", *Rev. Int. Dr. Pén.*, 1953, 725-755;

— EDOUARD JANSSENS, "Linéaments d'une structure législative propre au droit pénal social économique", *Rev. Int. Dr. Pén.*, 1953, 981-1014; "Le droit pénal économique", *R.D.P.*, 1967-68, 229-243;

— M. FRANCHIMONT, "Les sanctions en matière de droit pénal économique", *Rev. Dr. Int. et Dr. Comparé*, 1958, 466-484;

— JEAN CONSTANT, "La responsabilité des personnes morales et de leurs organes en droit belge", *Rev. Int. Dr. Pénal*, 1951, 597-626; "Les systèmes de répression en matière d'infractions économiques", *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1959, 258-314; "Quelques aspects du droit pénal économique belge", *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1960, 385-400; *Traité élémentaire de droit pénal*, I, 1965, nr. 179bis, blz. 246 en 247, en nrs. 105-110, blz. 156.

— L. CAPPUYNS, "Les infractions économiques", *R.D.P.*, 1959-60, 571-586; "De economische misdrijven" *R.W.*, 1959-60, 1145-1158;

— J. LEAUTE, "Rapport général sur les infractions économiques", *Trav. Ass. H. Capitain*, 1963, 617-633;

— ROBERT LEGROS, "La responsabilité pénale des dirigeants des sociétés et le droit pénal général", *R.D.P.*, 1963-64, 3 e.v. "Imputabilité pénale et entreprise économique", *R.D.P.*, 1968-69, 380-381;

— JEAN WILMART, "La responsabilité des dirigeants et cadres d'entreprise au regard du droit pénal commercial, économique et financier", *R.D.P.*, 1968-69, 519-580;

— YVAN HANNEQUART, "Imputabilité pénale et dommages survenus aux personnes et aux biens à l'occasion des activités de l'entreprise", *R.D.P.*, 1968-69, 409-488;

— LUCIEN FRANÇOIS, "Remarques sur quelques questions de droit pénal social particulièrement sur l'imputabilité", *R.D.P.*, 1968-69, 489-518;

— J. MESSINE, "Le rôle du juge pénal en présence des problèmes économiques", *J.T.*, 1970, 425-433 en 445-451;

— P.A.H. BOS, *Nederlands Economisch strafrecht*, preadvies, Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland, 1971;

— JULES D'HAENENS, "Economische delicten", Preadvies vermeld in de voetnoten 1 en 2; *Belgisch Economisch Strafrecht*, preadvies vermeld in voetnoot 1; "De onderneming en het economisch strafrecht" in *Economisch en financieel recht vandaag*, Gakko, Gent, I, blz. 453-465;

— C.J. VANHOUDT en W. CALEWAERT, *Belgisch Strafrecht*, Deel II, 1968, nrs. 558-560, blz. 281 en 282;

— C.J. VANHOUDT, "Le rôle du ministère public dans la poursuite des infractions économiques et sociales", in bundel van studies opgesteld *En hommage à Jean Constant*, Fac. Rechtsg. Luik, 1971, blz. 359-372;

— GUY SCHRANS, *Inleiding tot het Europees economisch recht*; "Overzicht van het economisch en financieel recht", in *Economisch en financieel recht vandaag*, Deel I, Gakko, Gent, 1972, blz. 9-60, en de uitvoerige basisbibliografie, blz. 59 en 60.

⁴ JACOB-MAARTEN VAN BEMMELLEN, "Strafbaarstelling en afschaffing van strafbaarheid van feiten - Incriminatie en decriminalisering", bijdrage in de bundel studies opgesteld *En hommage à Jean Constant*, Faculteit Rechtsgeleerdheid Luik, 1971, blz. 347.

5. De hogere en sterkere vlucht van het internationaal handelsverkeer heeft immers aan het reeds ingewikkeld probleem van de economische delinquentie in eigen land, een aanvullend aspect toegevoegd, dat de strijd tegen deze misdadigheid ten zeerste bemoeilijkt: de ergste misdrijven worden inderdaad thans dagelijks gepleegd in *verscheidene landen tegelijk*, en veroorzaken er aan het nationaal inkomen een kolossale schade.

In een uit het Duits vertaalde recente bijdrage, gepubliceerd in de *Revue de droit pénal et de criminologie* — (december 1974) — blz. 237 heeft dr. Josef Römer, directeur-adviseur bij het Ministerie van Justitie van Noordrijnland-Westfalen, te Düsseldorf, op grond van officiële gegevens, bekend gemaakt dat de totale schade, in dit land rechtstreeks aan de nationale economie veroorzaakt door de economische criminaliteit, tussen juni 1968 en juni 1973, niet minder dan 450.225.000 DM., dus 6.933.465.000 Belgische frank had bereikt. Deze vaststelling heeft trouwens de Westduitse Bondsminister van Justitie ertoe geleid, in mei 1974, het ontwerp van een eerste wet ter bestrijding van de economische criminaliteit, — "*Erstes Gesetz zur Bekämpfung der Wirtschaftskriminalität*" —, klaar te maken⁵.

Hoofdzak is echter de vaststelling dat de *internationale criminele* medewerking in het handelsbedrog, in de kredietzwendel en hetgeen de Engelsen noemen "the long firm fraud", verder in de flessentrekkerij, waarvan de Amerikaanse benaming "*hit and run*" het procédé duidelijk schetst, in de georganiseerde oplichtingen, de vervalsing van documenten, de omkoping, de industriële bespiegeling, de kartelakkoorden, en de hiermede samengaande fiscale fraudes door het aanwenden van geraffineerde methodes, vooral met het oog op de ontduiking van de B.T.W.⁶, in belangrijke domeinen van het economisch leven, de misdrijven hier te lande door de nationale onderdanen gepleegd, hebben verdrongen.

Op dit angstwekkend eigentijds verschijnsel, — waarop trouwens wordt teruggekeerd (zie verder onder nr. 29) —, heeft de Duitse hoogleraar aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Freiburg, dr. Klaus Tiedemann, tijdens

een lezing gehouden op 7 juni 1974 in de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit der Sociale Wetenschappen te Grenoble, de nadruk gelegd, en het door talrijke kenschetsende voorbeelden geïllustreerd, o.m. door te wijzen op de uitslagen van de onderzoeken verricht in de Duitse Bondsrepubliek, in Frankrijk, in Italië, in de schoot van de Gemeenschappelijke Markt, en zelfs in Japan, betreffende de activiteiten van de petroleummaatschappijen, die ervan verdacht werden, bij de energiecrisis van de herfst 1973 en de winter 1974, misbruik te hebben gemaakt van hun juridisch-economische machtspositie⁷.

6. Trouwens een opvallend kenmerk, zeer denkkelijk uitvloeisel van de snel voortschrijdende techniek bij de internationale medewerking inzake economische delinquentie, is de uitbreiding, niet enkel in Amerika⁸, maar ook in West-Europa, van de zogenaamde "*white collar crime*", een uitdrukking die voor het eerst, in 1939, gebezigd werd door de Noord-Amerikaanse hoogleraar Edwin H. Sutherland⁹, en sindsdien een grote bijval verkreeg in de sociologische en criminologische wetenschappen¹⁰. De literatuur betreffende die "*witte-boorden-criminaliteit*", — de uitdrukking is van prof. Van Bemmelen¹¹ —, is bijzonder omvangrijk¹².

⁷ KLAUS TIEDEMANN, "La criminalité socio-économique: aspects internationaux et de droit comparé", *Rev. Sc. Crim. et de Dr. Pénal Comparé*, 1974, 749 e.v., en de in voetnoten vermelde studies en bijdragen.

⁸ Men leze o.m., in de uitvoerige en belangwekkende criminologische studie van GEORGES KELLEN, "Du 'crime en col blanc' au 'délit de chevalier'", *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1968, 61-124, meer bepaald blz. 68-76, de uiteenzetting van de *Power transformers case*, in 1961 behandeld door de districtrechtbank van Pennsylvania ten laste van een indrukwekkende reeks belangrijke elektriciteitsmaatschappijen: Westinghouse, Allis-Chalmers, General Electric, Mc Graw-Edison, Molony, Wagner, en tegen een aantal natuurlijke personen die in die vennootschappen een leidende positie waarnamen.

Voor de uitwerkselen op de publieke opinie in de V.S.A. van de debatten van de *Watergate-affaire* met betrekking tot de antisociale gedragingen van de vertegenwoordigers der hogere socio-economische klassen, raadplege men JOHN P. REED en ROBIN S. REED, "Refrains anciens et nouveaux sur le crime en col blanc" (originele titel "Doctor, Lawyer, Indian Chief"), *Rev. Sc. Crim. et de Dr. Pénal Comparé*, 1974, 783-806.

⁹ E.H. SUTHERLAND, "White-collar criminality", *American sociological Review*, 1940, 1-12; "Crime and Business", 217, *The Annals*, 1941, 112-118; "Is White-Collar crime Crime?", 10, *American Sociological Review*, 132-9-1945; *White-Collar Crime*, N. Dryden Press, 1949.

¹⁰ *Crime en col blanc* bij de franstalige auteurs; *Weisse-Kragen Kriminalität* bij de Duitse; *Criminalità in colletti bianchi* of *in guanti gialli* (in gele handschoenen) in Italië; *Witte-boordencriminaliteit* in Nederland; *Manschettbrotslighet* in Zweden.

¹¹ *Op. cit.* in voetnoot 4, blz. 346, 348 en 350.

¹² In 1967 bedroeg de bibliografie van CAMPBELL TOMPKINS aangaande "white-collar crime" (University of Berkeley Press, Berkeley, California, 1967) niet minder dan 85 bladzijden, en sedertdien werden nog talrijke bijdragen aangaande gepubliceerd; ze worden opgesomd in de bibliografie achter aan de studie van NESTOR-CONSTANTIN

⁵ Zie het Informatieblad van de Raad van Europa betreffende de wetgevende activiteiten in de Europese Staten, nr. 14, mei-juli 1974, blz. 12. Hetzelfde verschijnsel doet zich trouwens voor in andere landen, zoals in Oostenrijk met het *Kartellgesetz* (voormeld informatieblad, nr. 6, november-december 1972, blz. 11) en in Denemarken (voormeld informatieblad, nr. 10, juli-augustus 1973, blz. 7 en 8, en nr. 13, januari-april 1974, blz. 9 en 10).

⁶ Men raadplege dienaangaande het boeiend werk van JEAN COSSON, *Les industriels de la fraude fiscale*, Le Seuil, Parijs, 1971, alsook zijn verslag uitgebracht op de 13e Frans-Belgisch-Luxemburgse dagen van strafwetenschap, gehouden te Luxemburg, op 6 en 7 april 1973: "L'Etat victime du crime organisé", *R.D.P.*, 1973-74, 237-252.

Hoewel de auteurs het nog niet eens zijn over het juiste begrip van de "*white-collar criminality*", betreft zij nochtans doorgaans de door de wet strafbaar gestelde, zometer onrechtmatige, bedrijvigheid van personen van hogere sociaal-economische rang, die een gunstige faam en een aanzienlijke welstand genieten, die dus, — in tegenstelling met andere categorieën misdadigers o.m. zij die naar het geweld grijpen —, sociaal volkomen zijn aangepast, en zelfs veelal ook wetenschappelijke, menslievende of politieke activiteiten uitoefenen, maar die, in rechtstreeks verband met de *schijnbaar* normale werking van hun uitgebreide en ingewikkelde onderneming(en), andermans vertrouwen op buitengewoon behendige en vernuftige wijze weten te verschalken, gewoonlijk met de medewerking van trouwe agenten, met wie hun ogenschijnlijke binding vrij los staat. Door de openbare opinie boven alle mogelijke verdenking gesteld, bekleed met een werkelijke machtspositie in het bedrijfsleven, waardoor het hun mogelijk wordt grote winsten te maken ten koste van de consumenten en ten nadele van het algemeen belang, ontsnappen zij meestal aan de opsporings, terwijl zij, in geval van trouwens zeldzame ontdekking van de strafbare feiten, het zo sluw aan boord wisten te leggen dat het slechts loutere handlangers zijn die daarvoor strafrechtelijk moeten instaan, en zij zelf door de mazen van het net heenglijpen.

Deze "witte-boordencriminaliteit" wordt dan nog verscherpt door de onlangs in de V.S.A. en in West-Duitsland ontdekte misbruiken bij het behandelen van *elektronische ordinateuren* met het oog op het plegen van economische misdrijven; het manipuleren van de gegevens en van de programma's, a.g. de "*soft-ware*", door sabotage, gebruik zonder toelating, en de hierdoor bevorderde commerciële en industriële bespieding, zijn zoveel aspecten van die misbruiken, die des te schadelijker zijn daar ze lang duren vooraleer men ze kan ontdekken¹³.

En wat dan gezegd van het geknoei in het domein der *economische toelagen*, waar sommige voorbeelden maar al te duidelijk bewijzen hoe weinig de internationale samenwerking met het

oog op een meer doelmatige bestrijding van de economische criminaliteit ontwikkeld is¹⁴?

7. Wellicht zal een meer helder bewustzijn van die verschillende aspecten en dimensies van de internationale criminele medewerking bij het plegen van ernstige economische delicten de belanghebbende staten aanzetten tot het betrachten van een meer uitgebreide wederzijdse rechtshulp, zowel bij de opsporing van dergelijke misdrijven en het inzamelen van het bewijsmateriaal, als bij de efficiënte tenuitvoerlegging van de veroordelingsbeslissingen (zie verder onder nr. 31).

Maar het wil mij ook voorkomen dat deze noodzaak aan de andere kant de *nationale* wetgever en regeringen moet leiden tot het *bestendigen* van de nu reeds door het *inwendig* economisch strafrecht verworven vaststaande kenmerken, die aan de tijd hebben weerstaan, en waardoor het derhalve, naar het Nederlandse voorbeeld¹⁵, tot een *werkelijk systeem met eigen structuur kan worden opgebouwd*, met het oog op het bereiken van zijn specifieke doeleinden¹⁶.

Kan dit opzet, wat ons land betreft, thans verwezenlijkt worden?

8. De eigen kenmerken van onze economische strafwetgeving en de mate waarin zij van de principes van het commune strafrecht afwijken, werden reeds in 1960 door emeritus-procureur-generaal prof. Jean Constant¹⁷, in 1970 door mijn geachte medewerker, advocaat-generaal prof. Jules D'Haenens¹⁸, en in 1972 door een studiegroep van de Universiteiten Leuven, bij monde van Henri Bosly¹⁹ duidelijk naar voren gebracht.

Met verwijzing naar voornoemde auteurs, kunnen die kenmerken als volgt worden uitgestippeld.

¹⁴ Zie KLAUS TIEDEMANN, *Subventionskriminalität in der Bundesrepublik*, 1974, alsook *op. cit.* in de voetnoten 7 en 13, blz. 759 en 760.

¹⁵ In Nederland worden al de wettelijke en reglementaire regelingen van het economisch bestel qua strafsancities overkoeneld door de Wet Economische delicten van 22 juni 1950 (*Staatsblad* K. 258), in werking getreden op 1 mei 1951. Zie het commentaar op deze wet van A. MULDER, tweede druk, 1970, Tjeenk Willink, Zwolle en de daarin geciteerde literatuur, blz. 13-15, alsook P.A.H. Bos, *Nederlands economisch strafrecht*, preadvies uitgebracht te Gent, op 26-27 november 1971, in de "Sectie Strafrecht" van de "Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland", Tjeenk Willink, Zwolle, 1971.

¹⁶ JULES D'HAENENS, "Economische delicten", preadvies vermeld in de voetnoten 1 en 2, litt. c, R.W., 1969-70, 1559, en preadvies vermeld in voetnoot 1, blz. 53.

¹⁷ "Quelques aspects du droit pénal économique belge", verslag uitgebracht op de "Journées de l'Association Henri Capitant pour la culture juridique française", gehouden te Straatsburg, op 28 mei 1960, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1960, 385-400.

¹⁸ JULES D'HAENENS, *op. cit.* in de voetnoten 1, 2, litt. c, en 16.

¹⁹ HENRI BOSLY, *op. cit.* in voetnoot 2, litt. d.

COURAKIS, advocaat te Athene, "Introduction à l'étude de la criminalité en col blanc", *Rev. Sc. Crim. et Dr. Pén. Comparé*, 1974, 779-781. Wat de meest recente publikaties betreft, raadplege men de bijdrage van prof. GEORGES KELLEN, "Le crime en col blanc: sa place dans une criminologie économique", *Rev. Sc. Crim. et de Dr. Pén. Comparé*, 1974, 807-821.

¹³ Zie VON ZUR MÜHLEN, *Computer Kriminalität*, 1973, en de gevallen beschreven door KLAUS TIEDEMANN, *op. cit.* in voetnoot 7, blz. 755 en voetnoot 1, en 756, alsook in de *Revue internationale de Criminologie et de Police technique*, 1975, 98.

9. Eerste kenmerk: Verzwakking van het legaliteitsbeginsel der incriminaties

Er dient amper te worden herinnerd aan de wetten op de bijzondere en op de buitengewone machten²⁰ waardoor, tussen de twee wereldoorlogen in, en na de bevrijding van 's Rijks grondgebied, in 1944, de wetgever aan de uitvoerende macht herhaaldelijk de opdracht heeft toevertrouwd om, met het oog op economisch en financieel herstel, alle gepaste maatregelen en regelingen te treffen, terwijl hij, in dat verband, het domein van de aan de Koning toegekende attributies steeds meer heeft verruimd. Vandaar een aanzienlijke opeenstapeling van incriminaties, enkel in het leven geroepen door koninklijke besluiten, een proliferatie die dan nog vermeerderd werd door de vermenigvuldiging van de zogenaamde kaderwetten²¹.

Weliswaar wordt principieel het legaliteitsbeginsel der incriminaties in acht genomen, aangezien *de wet zelf* bepaalt dat de produktievoorwaarden van de waren, die van hun omloop, en hun maximumprijzen bij ministeriële besluiten zullen vastgelegd worden, en die besluiten, waardoor tal van nieuwe incriminaties worden gehuldigd, genomen worden "*krachtens de wet*" (art. 9 Grondwet).

Niettemin, hoewel aldus de prijzen vastgelegd worden ter uitvoering van de wet, heeft men, niet ten onrechte, toch kunnen zeggen dat de wet onvoorwaardelijk de waarborg van de strafsanctie schenkt aan besluiten die aan de mogelijke willekeur van de Regering worden overgelaten²².

De strengheid van het legaliteitsprincipe der incriminaties ondergaat echter vooral een verslapping, zij het dan ook onrechtstreeks, door het aanwenden van de techniek der *onduidelijk gedefinieerde begrippen*. Een voorbeeld daarvan in de Besluitwet van 22 januari 1945²³, waarvan artikel

²⁰ Vermelden wij o.m. de Wetten van 31 juli 1934, 7 december 1934, 15 maart 1935, 30 maart 1935, 7 september 1939, en 14 december 1944.

²¹ Het volstaat te verwijzen naar de Besluitwetten van 27 oktober 1939 en van 22 januari 1945.

²² Aldus ROBERT VOÛIN in zijn rapport over het economisch strafrecht in Frankrijk met betrekking tot het gelijkwaardig stelsel dat in dat land wordt toegepast, verslag uitgebracht op het VIe Internationaal Congres van strafrecht te Rome, in september-oktober 1954, *Rev. Intern. Dr. Pén.*, 1953, 425.

²³ De oorspronkelijke titel van die besluitwet luidde: "Besluitwet betreffende het beteugelen van elke inbreuk op de reglementering betreffende de bevoorrading van het land"; ze werd uitgevaardigd ter uitvoering van de Wet van 7 september 1939, zoals aangevuld bij de Wet van 14 december 1944, waarbij aan de Koninklijke buitengewone machten werden verleend.

De Besluitwet van 22 januari 1945, werd naderhand gewijzigd en aangevuld door de Besluitwetten van 7 mei 1945, 14 en 18 mei 1946, en de Wetten van 14 februari 1948 en 23 december 1969.

De titel van de Besluitwet van 22 januari 1945 werd gewijzigd in "Wet betreffende de economische reglementering en de prijzen", bij art. 3, § 1, der Wet van 30 juli 1971.

1, § 2, naar luid van zijn thans geldende tekst, bepaalt dat, bij ontstentenis van afsluiting van een programmaovereenkomst²⁴ of van vaststelling van een maximumprijs, het verboden is, op straf door de wet gesteld, tegen hogere dan de *normale* prijzen te verkopen, en aan de hoven en rechtbanken de zorg overgelaten wordt oppermachtig over het *abnormaal* karakter der prijzen te oordelen, "hierbij o.m. rekening houdend met de verwezenlijkte winst, met de staat van de markt, de kosten van exploitatie van de handels- of de nijverheidsonderneming, zoals de opbrengst, fabricage, verwerkings- en vervoerkosten."

De onnauwkeurigheid van de incriminatie, strijdig met de geest van het principe "*nullum crimen sine lege*", is hier opvallend en wellicht zal ik niet tegengesproken worden, als ik beweer dat, in de meerderheid der gevallen, de magistraten van het openbaar ministerie en de rechters, die in deze materie moeten werken op gegevens welke hun verschaft worden, niet door de criminologie, maar door de staathuishoudkunde en de marktrechtswetenschap, en die dus reeds gebrekkig gewapend zijn om deze ingewikkelde disciplines met voldoende kennis te beoefenen, in de praktijk onoverkomelijke moeilijkheden ondervinden qua begrip en bewijs van het al dan niet normaal karakter van een toegepaste prijs²⁵.

Van de techniek van de onduidelijk geformuleerde begrippen dient dan ook in het economisch strafrecht te worden afgezien.

De wetgever schijnt trouwens de daaruit voortvloeiende moeilijkheden reeds te hebben beseft, waar hij, in *artikel 61* van de *Wet van 14 juli 1971* betreffende de *handelspraktijken* afwijkt van de regel vastgelegd in art. 4 van de Wet van 17 april 1878, houdende de voorafgaande titel van

²⁴ Zie een model van een dergelijke programma-overeenkomst in het *Wetboek Economisch en Financieel Recht* van WALTER VAN GERVEN, eerste boekdeel, 1973, E. 1/20, Wetenschappelijke Uitgeverij E. Story-Scientia, Gent/Leuven.

²⁵ Zie de noot van L. VAN BUNNEN na Hof Brussel, 26 april 1961, *J.T.*, 1961, 502 e.v., alsmede Hof Brussel, 17 januari 1969, *J.T.*, 1970, 174 en de noot, en de rechtspraak onder artikel 1 van de Wet van 22 januari 1945 in het Wetboek van WALTER VAN GERVEN vermeld in voetnoot 24.

JEAN WILMART, "La responsabilité des dirigeants et cadres d'entreprise au regard du droit pénal commercial, économique et financier", verslag uitgebracht op het XXIIe seminarie van de Commissie "Recht en Bedrijfsleven" van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Luik, *R.D.P.*, 1968-69, 543-544.

JULES MESSINE, "Le rôle du juge pénal belge en présence des problèmes économiques", verslag uitgebracht op de studiedagen van de "Association Henri Capitant", gehouden te Montpellier, op 3-6 juni 1970, *J.T.*, 1970, blz. 425, nr. 2, blz. 427, nrs. 10 en 11, en blz. 428, nr. 16.

GUY SCHRANS, "Overzicht van het economisch en financieel recht", bijdrage in *Economisch en financieel recht vandaag*, 1972, Gakko, Gent, blz. 44, nr. 1 (i).

PAUL DE VROEDE, "Aspekten van het overheidsbeleid inzake prijzen", inaugurale rede Fac. Rechtsg. V.U.B., R.W., 1971-72, 597-598.

ons Wetboek van strafvordering: "le criminel tient le civil en état"; en bepaalt dat, wanneer de strafvordering ingesteld wordt wegens de met kwade trouw gepleegde inbreuken voorzien door *artikel 55 a tot i* van voormelde wet, terwijl de feiten voorgelegd aan de correctionele rechtbank het voorwerp zijn van een vóór de voorzitter van de rechtbank van koophandel aanhangig gemaakte *vordering tot staken*, er over de strafvordering niet kan worden beslist dan nadat een in kracht van gewijsde gegane beslissing is geveld betreffende die vordering tot staken²⁶.

Het is aldus aan de wetgever blijkbaar voorgekomen dat de rechter in koophandelszaken meer bevoegdheid heeft dan de strafrechter om te oordelen of een daad al dan niet strijdig is met de eerlijke handelsgebruiken, waarbij een handelaar of een ambachtsman de beroepsbelangen van een of meerdere andere handelaars of ambachtslui schaadt of tracht te schaden²⁷.

10. *Tweede kenmerk: Het verzaken van het principe van de terugwerkende kracht van de mildere strafwet ("lex mitior")*

Bij afwijking van het beginsel neergelegd in *artikel 2, tweede lid*, van ons Strafwetboek, dat de retroactieve toepassing van de voor de beklaagde mildere strafwet bepaalt, wordt door een vaststaande rechtspraak van het Hof van Cassatie aangevaard dat voormelde, trouwens niet volstreckte, regel geen toepassing vindt wanneer het gaat om misdrijven voorzien door gelegenheidswetten (en hun uitvoeringsbesluiten), die tot doel hebben, gedurende een zekere tijd, de bescherming te verzekeren van een sociaal belang van primordiale noodzakelijkheid, wat o.m. het geval is voor de economische reglementering, waarvan de bepalingen slechts voor een zeker toekomend tijdsbestek uitgevaardigd worden, en geenszins tot gevolg kunnen hebben elke bindende kracht te ontnemen aan de reglementaire teksten bedoeld voor de tijdspanne gedurende welke zij van toepassing waren²⁸.

²⁶ Zie daarover meer in de circulaires van de procureurs-generaal bij de hoven van beroep te Brussel (nr. 21/71) van 15 oktober 1971, en te Gent (R. nr. 53/71) van 1 december 1971, mijn bijdrage in *Tijdschrift voor Europees en Economisch Recht* (S.E.W.) 1972, 435-457, en de studie van J. D'HAENENS in het verzamelwerk *Ekonomisch en financieel recht vandaag*, II, Gakko, Gent, 1973, blz. 229-264.

²⁷ HENRI-D. BOSLY, verslag vermeld in de voetnoten 2, litt. d, en 19, blz. 394.

²⁸ Zie o.m. de rechtspraak vermeld in het *Traité élémentaire de droit pénal* van JEAN CONSTANT, 1965, I, nr. 72, blz. 119, voetnoot 2, en in het werk van C.J. VANHOUDT en WILLY CALEWAERT, *Belgisch Strafrecht*, eerste deel, nr. 367, blz. 180. Meer bepaald: Cass., 6 mei 1942, *Pas.*, 1942, I, 112; Cass. 13 november 1944. *Pas.*, 1945, I, 27, en *J.T.*, 1944, 99, met de noot van SIMONE HUYNEN; Cass., 2 juli 1945, *Pas.*, 1945, I, 197; Cass., 4 oktober 1948, *Pas.*, 1948, I, 525. Zie ook: Hof Brussel, 26 maart 1973, *J.T.*,

Trouwens, in de uiteraard beweeglijke materie van de economische strafwetgeving, is het evident dat de terugwerkende kracht van de mildere wet gevaar zou opleveren voor de maatschappelijke orde, want ze zou de beklaagde er toe aansporen zijn toevlucht te nemen tot dilatoire kunstgrepen om de rechterlijke uitspraak te vertragen tot wanneer een nieuwe wet of reglementering aan de strafrechtelijke beteugeling een einde maakt ofwel dienaangaande voor hem meer gunstige bepalingen invoert²⁹.

11. *Derde kenmerk: Ruimere bevoegdheden en machten dan bepaald in het Wetboek van Strafvordering, toegekend aan een sterk uitgebreid kader van opsporingsambtenaren.*

Daartoe volstaat inzage van de *artikelen 6 en 7* van de Basiswet van 22 januari 1945 betreffende de economische reglementering en de prijzen.

Onverminderd de officieren van gerechtelijke politie, worden gehele formaties ambtenaren en beampten, gaande van die welke aangesteld worden door verscheidene ministers tot de eenvoudige rijkswachters, de zelfs niet beëdigde agenten van de gemeentepolitie, en de veldwachters, individueel belast met de *opsporing* van de bij de wet bedoelde inbreuken, en met vaststelling ervan door middel van processen-verbaal, die bewijskracht hebben behoudens tegenbewijs.

Afgezien van de toepassing van de *artikelen 279 tot 282bis* van het Wetboek van Strafvordering, staan die ambtenaren en agenten, ten opzichte van die opsporingen en vaststellingen, onder het toezicht van de procureur-generaal bij het hof van beroep, en zijn ze onderworpen aan zijn tuchtmacht.

Met het oog op een snel en efficiënt optreden, zijn hun machten en bevoegdheden *buitengewoon uitgebreid en belangrijk*, niet enkel met betrekking tot de verrichtingen waartoe zij bij hun vaststellingen kunnen overgaan, — opmaken van inventaris, telling, vervoercontrole, monsterneming, inbeslag-neming —, maar ook inzake voorlopige vrijheidsbeneming van de overtreeders, dadelijke verkoop van inbeslaggenomen goederen met consignatie van de prijs, opeising van agenten van de openbare macht, van deskundigen, zelfs van uitvoerende

1975, 363, en *R.D.P.*, 1974-75, 756, houdende bevestiging van Corr. Brussel, 12 december 1974, *J.T.*, 1975, 67.

De redenen waarop die rechtspraak steunt, worden door sommige auteurs betwist. Verwezen wordt dienaangaande naar de werken geciteerd door CONSTANT in zijn voormeld handboek B. I., nr. 73, blz. 121, voetnoot 2, en naar JAN RUBBRECHT en R. DE CLERCQ, "Het niet-terugwerken van strafwetten", in *Annalen voor de rechtsgeleerdheid en de staatswetenschappen*, X, blz. 147 en 148.

²⁹ JEAN CONSTANT, *Traité élémentaire de droit pénal*, op. cit. in de voetnoten 3 en 28, B. I, nr. 73, blz. 121; "Quelques aspects du droit pénal économique belge", op. cit. in de voetnoten 3 en 17, blz. 392.

organen en ambtenaren van de gemeenten, en ten slotte inzake huiszoekingen, zowel bij dag als bij nacht.

12. *Vierde kenmerk : Strengere voorschriften inzake voorlopige hechtenis*

Indien de overtreder een vreemdeling is zonder regelmatige verblijfplaats in het Rijk, kan door de onderzoeksrechter, bij afwijking van art. 1 van de Wet van 20 april 1974 op de voorlopige hechtenis, een bevel tot aanhouding tegen die vreemdeling worden verleend, *zelfs indien op het misdrijf minder dan drie maanden gevangenisstraf wordt gesteld*.

Aan de andere kant, waar, luidens art. 10 van voormelde wet, de voorlopige invrijheidstelling van de verdachte *met zekerheidstelling* slechts een mogelijkheid is, *moet* de invrijheidstelling van de verdachte tegen wie een bevel tot aanhouding is uitgevaardigd wegens een der inbreuken op de Wet van 22 januari 1945, *steeds* afhankelijk worden gemaakt van de verplichting een borgsom te storten³⁰.

13. *Vijfde kenmerk : De omvang en de verscheidenheid van bijkomende straffen.*

Buiten de klassieke hoofdstraffen, — gevangenisstraf en geldboete —, trouwens gekenmerkt door hun strengheid³¹, verstrekken de economische wetgeving en reglementering aan de strafrechter een *brede waaier van bijkomende straffen*, die in het commune strafrecht onbekend zijn, en waarvan de doelmatigheid bezwaarlijk in twijfel kan worden getrokken.

Moge inderdaad, in dat verband, wat de reeds vermelde Wet van 22 januari 1945 betreft, waarvan de bepalingen op de materies van menigvuldige besluiten toepasselijk zijn, herinnerd worden aan de volgende vaststellingen :

a) Inzake *bijzondere verbeurdverklaring*, reikt deze straf heel wat verder dan die welke bedoeld en beperkt wordt door de artikelen 42 en 43 van het Strafwetboek.

De strafrechter is er immers toe gemachtigd de verbeurdverklaring uit te spreken van de produkten, grondstoffen, eet- en koopwaren of dieren die het voorwerp van de inbreuk uitmaken, *zelfs als de eigenaar van het voorwerp van de inbreuk een derde persoon is*. De hoven en rechtbanken zijn er

eveneens toe gemachtigd de verbeurdverklaring uit te spreken van de produktie-, verwerkings-, verdelings- of vervoermiddelen, of onverschillig welke voorwerpen, zelfs als zij aan derde personen in eigendom toebehoren, welke bestemd zijn of gediend hebben om de produkten, grondstoffen, eet- en koopwaren of dieren die het voorwerp van de inbreuk uitmaken voort te brengen, te fabriceren, te verwerken, te verdelen of te vervoeren.

Voorts mogen zij de op grond van artikel 7, § 1, tweede lid, door de opsporingsambtenaren en beambten alsmede de officieren van gerechtelijke politie inbeslaggenomen voorwerpen verbeurdverklaren.

Tenslotte, voor elke door de producenten gepleegde inbreuk betreffende hun tellings-, voortbrengings- en leveringsverplichtingen inzake landbouw, kan de rechter, doch op vordering van het openbaar ministerie, de gehele of gedeeltelijke verbeurdverklaring van de veestapel der exploitatie van de overtreder uitspreken³².

b) Voorzien wordt in de mogelijkheid van veroordeling tot een *bijzondere geldboete* met name een *geldsom, die overeenstemt met de ten onrechte gemaakte winst* of met de *ongeoorloofde stijging der prijzen*, en die invorderbaar is, op dezelfde wijze als de gewone geldboete, ten laste van de erfgenamen van de veroordeelde³³.

c) Indien de inbreuk door een invoerder, een voortbrenger, een fabricant, een verdeler of een handelaar is gepleegd, kunnen de hoven en rechtbanken de *sluiting van de inrichting* uitspreken voor een tijdsbestek dat *één jaar* niet te boven gaat, en deze sluiting kan zelfs uitgevoerd worden ten laste van een *derde* die de inrichting zou hebben overgenomen sedert de inbreuk, die tot de sluiting aanleiding gaf, werd vastgesteld, met nochtans de mogelijkheid voor die derde tegen de rechterlijke beslissing verzet aan te tekenen, indien hij zijn goede trouw en de onwetendheid van de bedreiging tot sluiting, die op de inrichting rustte, kan bewijzen³⁴.

Zoals men terecht heeft opgemerkt³⁵, is deze

³² Art. 9, § 2 en 4, Wet van 22 januari 1945.

³³ Art. 9, § 3, Wet van 22 januari 1945.

³⁴ Art. 9, § 5, a, eerste en tweede lid, en b, Wet van 22 januari 1945. Uitgezonderd het geval van cessie aan een derde die zijn goede trouw niet kan bewijzen, kan het sluiten van een onderneming slechts bevolen worden indien ze eigendom is van de dader of medeplichtige van de inbreuk, of, in het geval dat ze aan een rechtspersoon toebehoort, indien een orgaan of een wettelijke vertegenwoordiger de daders of de medeplichtigen van de inbreuk zijn (Cass., 12 mei 1947, *Pas.*, 1947, I, 198). Een gelijkaardige straf vindt men terug in artikel 29, *voorlaatste lid*, van de Wet van 9 juli 1957, gewijzigd en aangevuld door de Wetten van 5 maart 1965, 21 november 1969 en 8 juli 1970, tot regeling van de verkoop op afbetaling en van zijn financiering.

³⁵ JULES D'HAENENS, *op. cit.*, in de voetnoten 2, litt. c, en R.W., 1969-70, 1562.

³⁰ Art. 7, § 1, 6°, Wet van 22 januari 1945.

³¹ Art. 9, § 1, van de Wet van 22 januari 1945 betreffende de economische reglementering en de prijzen stelt op elke inbreuk op de bepalingen van art. 5 dezer wet, en o.m. van haar uitvoeringsbesluiten, een gevangenisstraf van één maand tot vijf jaar en een geldboete van 100 tot 1.000.000 frank, of één van die straffen alleen. Deze straffen worden verdubbeld in geval van herhaling en alsdan steeds cumulatief uitgesproken.

strafrechtelijke sanctie, een echte *bedrijfsstraf*. De doelmatigheid ervan is onbetwistbaar, want, ofschoon ons strafrecht tot nog toe de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon niet kent, (zie verder onder nr. 22) en derhalve de sluiting van de onderneming slechts zal kunnen worden uitgesproken tegen de organen of de aangestelden van de rechtspersoon aan wie het bedrijf toebehoort en die het exploiteert (Cass., 12 mei 1947, *Pas.*, 1947, I, 198), is het toch uiteindelijk die rechtspersoon die door voormelde straf getroffen wordt. Voor ondernemingen die een ruime tewerkstelling verzekeren kan die straf een ernstige sociale weerslag hebben, zodanig dat ze in zulk geval door de strafrechter zelden of nooit zal worden uitgesproken. De tenuitvoerlegging ervan zou inderdaad aanleiding kunnen geven tot een ernstige conflictsituatie in de betrekkingen werkgever-werknemers en hun vakbonden, tot ontreding van de vroeger door het bedrijf t.o.v. zijn klanten aangegane commerciële verbintenissen, en tot verlies van voorheen verworven voordelen op concurrerende ondernemingen.

Daarom ook heeft de Nederlandse Wet "Economische delicten" van 22 juni 1950, benevens de gehele of gedeeltelijke stillegging van de onderneming, een tussenliggende maatregel ingevoerd, met name de onderbewindstelling van de onderneming van de veroordeelde gedurende maximum drie jaar in geval van delict, en maximum twee jaar in geval van overtreding³⁶. Ook in Frankrijk en Duitsland werden gelijkaardige oplossingen getroffen³⁷, terwijl, wat ons land betreft, de sectie "Strafrecht" van het XXIVe Rechtskundig Congres, gehouden door de Vlaamse Juristenvereniging, te Antwerpen, op 23 mei 1970, in een van haar resoluties, de wens heeft uitgedrukt dat de rechter, naast de tijdelijke sluiting van het bedrijf, ook het *toezicht op het beheer van de onderneming* zou kunnen gelasten³⁸.

d) De strafrechter kan ten laste van de veroordeelde het *verbod* of de *beperking* uitspreken van het recht om, persoonlijk of zelfs door tussenpersoon, het *beroep* of de *handel* uit te oefenen waarin de inbreuk werd gepleegd, of het beroep of de

handel die daarmee verband houden; deze strafmaatregel kan *definitief* of *tijdelijk* zijn³⁹.

e) De hoven en rechtbanken kunnen bevelen dat de veroordelingsbeslissing, volledig of bij uittreksel, zal *bekendgemaakt* worden in de dagbladen die zij aanwijzen, of door elk ander middel van de communicatiemedia, als film of radio, of door *aanplakking* gedurende een bepaalde termijn in de door hen aangeduide plaatsen, zoals aan de bijzonderste deuren en aan het uitstalraam der inrichting van de veroordeelde, alles op kosten van deze laatste⁴⁰.

14. Zesde kenmerk : Strengere bestraffing van de medeplichtigen

Terwijl de Basiswet van 22 januari 1945, bij haar artikel 10, § 1, *eerste lid*, de toepassing voorschrijft van de bepalingen van Boek I van het Strafwetboek, met inbegrip van hoofdstuk VII betreffende de misdadige deelneming, bepaalt daarenboven het *derde lid* van dit artikel dat, bij afwijking van het artikel 69 van het Strafwetboek, de *medeplichtigen* aan elke inbreuk bedoeld in de artikelen 5, 8, 9 en 11 gestraft worden *met dezelfde straffen* als die welke bepaald zijn voor de overtreders zelf.

Wat het begrip zelf van de *medeplichtigheid* aan economische misdrijven betreft, rijst de vraag of het niet zou moeten verruimd worden. Artikel 67, *vierde lid*, van het Strafwetboek, noemt als medeplichtigen degenen, die buiten het geval van artikel 66, § 3, met hun weten de dader of de daders hebben geholpen of bijgestaan in daden die de misdaad of het wanbedrijf hebben voorbereid, vergemakkelijkt of *voltooid*. Die bewoordingen van het art. 67, vierde lid, impliceren dat handelingen die *na de voltooiing* van het strafbaar feit gesteld werden geen strafbare medeplichtigheid kunnen uitmaken⁴¹. Naar luid van deze opvatting, zou iedere gedraging waardoor het *voordeel* van het misdrijf en/of de *straffeloosheid* ervan wordt verzekerd uit het toepassingsgebied van de medeplichtigheid uitgesloten zijn, wat tot nog toe in onze economische strafwetgeving het geval is.

³⁶ Zie A. MULDER, *op. cit.*, in voetnoot 3, nr. 17, blz. 408 en 409, en VRIJ, "Le droit pénal social économique", algemeen verslag uitgebracht op het VIe Internationaal Congres van strafrecht, gehouden te Rome, in september-oktober 1954, *Rev. Intern. Dr. Pénal*, 1953, 741-742; A. MULDER, *Commentaar op de wet economische delicten, op. cit.* in voetnoot 15, blz. 104.

³⁷ Zie R. VOÛIN, *op. cit.* in voetnoot 22, blz. 430; THOMAS WÜRTEMBERGER, "Des problèmes du droit pénal en matière économique", verslag uitgebracht op het VIe Internationaal Congres van strafrecht, gehouden te Rome, in september-oktober 1954, *Rev. Intern. Dr. Pénal*, 1953, 450-452.

³⁸ R.W., 1969-70, 1941.

³⁹ Art. 9, § 5, a, derde lid, Wet van 22 januari 1945. Artikel 29, voorlaatste lid, van de hierboven vermelde wet van 9 juli 1957 (zie voetnoot 34) verleent de rechter eveneens de mogelijkheid het definitief verbod uit te spreken om aan deze wet onderworpen verrichtingen van verkoop, lening op afbetaling, persoonlijke lening op afbetaling of financiering te doen, zelfs voor rekening van een ander.

⁴⁰ Art. 9, § 6, Wet van 22 januari 1945.

Zie JULES MESSINE, *op. cit.* in de voetnoten 3 en 25, *J.T.*, 1970, 431, nr. 23.

De bepaling dat de bekendmaking zal geschieden op kosten van de veroordeelde is een *modaliteit* die uiteraard deel uitmaakt van de sanctie (Cass., 22 januari 1962, *Pas.*, 1962, I, 599; R.W., 1962-63, 745). Zie ook Cass., 3 januari 1966, *Pas.*, 1966, I, 581.

⁴¹ Zie o.m. Cass., 7 juli 1947, *Pas.*, 1947, I, 320.

Nu het echter in deze materie geboden blijkt al degenen te kunnen treffen, die met de daders, mededaders en andere strafbare medeplichtigen van het economisch delict hebben medegewerkt, opdat het tweevoudig hoofdzakelijk doel ervan zou worden bereikt — met name de beoogde onrechtmatige winsten opgeleverd door het misdrijf, zeer dikwijls samen, te kunnen opstrijken of de bewijzen van het misdrijf te doen verdwijnen en zich aldus buiten de greep te houden van de strafwet —, meen ik dat, in ons economisch strafrecht, het begrip "*voltooiing*" door de wettekst betreffende de medeplichtigheid uitdrukkelijk tot de met dit opzet verrichte gedragingen zou dienen te worden uitgebreid⁴².

15. Zevende kenmerk: Beperking van het schorsend uitwerksel van elk rechtsmiddel

Met betrekking tot alle of sommige hoofd- en bijkomende uitgesproken straffen, kan de strafrechter de voorlopige tenuitvoerlegging van de veroordeling bevelen *niettegenstaande elk "verhaal"* (art. 10, § 3, Wet van 22 januari 1945).

In de praktijk, zal de toepassing van die mogelijkheid door de strafrechter wél uitzonderlijk zijn, ten eerste wegens zijn traditionele omzichtigheid t.o.v. de voor de veroordeelde mogelijke onherstelbare schadelijke gevolgen van deze maatregel in geval van voor hem gunstige hervorming van het door het rechtsmiddel aangevochten vonnis; vervolgens wegens de buitengewoon verreikende machten en bevoegdheden aan de opsporingsambtenaren verleend o.m. om, tijdens het opsporingsonderzoek, op te treden in alle gevallen waarin onverwijld maatregelen getroffen moeten worden (zie hierboven onder nr. 11); tenslotte, wegens het uitgebreid beslissingsrecht verleend tijdens het strafrechtelijk onderzoek aan de procureur des Konings (zie hieronder, nr. 16).

16. Achtste kenmerk: Uitgebreid jurisdictioneel beslissingsrecht van de procureur des Konings

Overeenkomstig de uitgesproken tendens in onze strafwetgeving — die, wegens reeds door mij uitvoerig uiteengezette redenen, m.i. dient te worden afgekeurd en ingedijkt⁴³ —, om aan het openbaar

⁴² Aldus luidt ook een der resoluties van de Sectie Strafrecht van het XXIVe Rechtskundig Congres der Vlaamse Juristenvereniging, gehouden te Antwerpen, op 23 mei 1970, R.W., 1969-70, 1940-1941. Doch zou het in die optiek nog zin hebben het onderscheid te maken tussen daders, mededaders en medeplichtigen, daar ze allen strafbaar worden gesteld met dezelfde straffen? Zie, in verband met de medeplichtigheid, de bijdrage van JACQUES ROBERT, "Imputation et complicité" in J.C.P., *La Semaine juridique*, 1975, I, nr. 2720.

⁴³ Zie ons preadvies "Het Belgisch Openbaar Ministerie en zijn beleid, getoetst aan de nieuwe wetten", uitgebracht op 21 november 1969, te Leuven, voor de Sectie Strafrecht van de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland, *Jaarboek XII*, Tjeenk Willink, Zwolle, 1969-1970, blz. 124 en 125.

ministerie *rechtsprekende functies* op te dragen, die voorheen enkel het prerogatief waren van de rechter, kan, op grond van de *artikelen 11, § 2 en 3 van de Basiswet van 22 januari 1945*, de procureur des Konings:

a) de *voorlopige sluiting* bevelen van de instelling van de overtreder, zonder dat de duur van de sluiting evenwel de datum kan overschrijden waarop over de inbreuk uitspraak zal zijn gedaan⁴⁴;

b) op ieder ogenblik van de rechtspleging de verkoop bevelen van de inbeslaggenomen producten, grondstoffen, eet- en koopwaren of dieren. De opbrengst van die verkoop wordt in consignatie gesteld tot wanneer over de inbreuk uitspraak wordt gedaan, en komt in de plaats der inbeslaggenomen voorwerpen, zowel wat de inbeslagname als de eventuele restitutie aan belanghebbenden betreft. Voorts zij opgemerkt dat *artikel 23, vijfde lid*, van een andere economische wet houdende strafbepalingen, met name de Wet van 27 mei 1960, tot bescherming tegen de misbruiken van economische machtspositie, ook aan de *procureur des Konings*, — en dus niet aan de onderzoeksrechter —, de macht heeft toegekend om aan de officieren van gerechtelijke politie, belast met de opsporing van de inbreuken op het koninklijk besluit houdende bevel om aan het misbruik van economische machtspositie een einde te maken, een *machtiging tot huiszoeking* af te leveren.

17. Negende kenmerk: Ruim transactierecht verleend aan de procureur des Konings (art. 11, § 1, Wet van 22 januari 1945)⁴⁵

Indien de procureur des Konings oordeelt geen hoofdgevangenisstraf te moeten vorderen, kan hij per aangetekende brief aan de overtreder doen kennen dat hij de strafvervolgning kan vermijden door een of meer der volgende prestaties, naar keuze van de procureur des Konings, uit te voeren:

a) betaling, binnen een bepaalde termijn, aan de ontvanger der registratie, van een bepaalde geldsom, waarvan het bedrag het maximum van de door de wet gestelde geldboete niet mag overschrijden;

b) storting, binnen een bepaalde termijn, aan de ontvanger der registratie, van het bedrag der onrechtmatig verwezenlijkte winst, of van een som die overeenstemt met de ongeoorloofde stijging van de prijs;

c) afstand door de overtreder van de voorwerpen die aan beslagname onderhevig zijn, of,

⁴⁴ Ingeval een gerechtelijk strafonderzoek werd gevorderd, is het de onderzoeksrechter die deze voorlopige sluiting kan gelasten.

⁴⁵ Ook voorzien door de Nederlandse Wet Economische delicten van 22 juni 1950, titel VI: "Van de afdoening buiten geding", art. 36. Zie P.A.H. Bos, *op. cit.*, in de voetnoten 3 en 15, nr. 11, blz. 33 en 34.

indien zij niet werden in beslag genomen, levering van die voorwerpen binnen een bepaalde termijn op een aangewezen plaats;

d) indien de overtreder landbouw-producent is, uitvoering van zekere leveringen in het kader der gewone verplichtingen of als bijkomende verplichtingen;

e) te koop stellen op bepaalde dagen en uren van de gezamenlijke of gedeeltelijke produkten, stoffen, waren, koopwaren of dieren in het bezit van de overtreder, en van dezelfde aard als die waarop de inbreuk slaat.

Indien de voorgestelde transactie geheel wordt uitgevoerd binnen de voorgeschreven termijn, vervalt de strafvordering.

18. *Tiende kenmerk: Evenwijdig naast elkaar bestaan van de administratieve en van de strafrechtelijke betegeling*

Zó is het dat, naar het voorbeeld door de wetgever, gehuldigd bij de Wet van 30 juni 1971 betreffende de administratieve geldboeten toepasselijk in geval van inbreuk op sommige sociale wetten⁴⁶, de Wet van 30 juli 1971, die de oorspronkelijke Besluitwet van 22 januari 1945 en haar van kracht zijnde bepalingen heeft gewijzigd en aangevuld (zie voetnoot 23), aan de minister van Economische Zaken de bevoegdheid heeft toegekend om de *maximumprijs* te bepalen voor de produkten, grondstoffen, eet- of koopwaren of dieren, alsmede om de maximumwinst vast te stellen welke elke verkoper of tussenpersoon zich mag toe-eigenen, en tenslotte om, voor een termijn van ten hoogste zes maanden, een *geïndividualiseerde maximumprijs* te bepalen voor de voormelde goederen, wanneer een prijsverhogingsaangifte wordt ingediend door één enkele onderneming of individueel door verscheidene ondernemingen die slechts een beperkt gedeelte van de markt vertegenwoordigen (*art. 2, § 1, 2 en 2bis, Wet v. 22 januari 1945*).

a) Ingeval de aldus vastgestelde maximumprijzen of winstlimieten niet worden nageleefd, doet de minister, door bemiddeling van door hem aangestelde ambtenaren of beampten aan de overtreder *onderrichtingen* verstrekken, terwijl deze ambtenaren of beampten een geldsom kunnen bepalen, waarvan het tarief alsmede de betalings- en inningsmodaliteiten door de Koning worden bepaald (*art. 2, § 5, en art. 11bis, Wet v. 22 januari 1945*)⁴⁷. Wat echter opvallend is, en een, naar mijn oordeel, volstrekt

af te keuren beperking stelt aan de uitoefening van de strafvordering door het openbaar ministerie, en onder diens verantwoordelijkheid, van misdrijven waarvan de vervolgingen hem precies door de Wet van 22 januari 1945 *uitsluitend* worden toevertrouwd, is de vaststelling dat de vrijwillige betaling door de overtreder van de hem *door de administratie* voorgestelde minnelijke schikking de *strafvordering doet vervallen (art. 11bis)*. De procureur des Konings wordt aldus de pas afgesneden ingeval deze magistraat, in zover hij voorheen van de inbreuk werd ingelicht, van oordeel was geen minnelijke schikking te moeten voorstellen en de zaak rechtstreeks aanhangig te moeten maken vóór de correctionele rechtbank⁴⁸.

Weliswaar, indien de overtreder de hem door de administratie voorgestelde transactie weigert te aanvaarden, zal aan de strafvordering haar verder normaal verloop door de procureur des Konings verzekerd worden. Dit echter op voorwaarde dat de inbreuk bij hem door de minister van Economische Zaken wordt aangeklaagd, wat trouwens zijn plicht is ingevolge artikel 29 van het Wetboek van Strafvordering maar ook een wetsgebod is zonder voorziene sanctie!

b) Doch intussen, en hoewel aan de procureur des Konings het recht tot voorlopige sluiting van de onderneming door art. 11, § 2, Wet van 22 januari 1945 is toegekend, kan *gelijklopend*, de minister van Economische Zaken, op grond van *art. 2, § 5*, van deze wet, na bij aangetekende toezending aan de overtreder genotificeerde aanmaning de *tijdelijke sluiting* van de inrichting van de overtreder bevelen gedurende een *maximumduur van vijf dagen*. Tijdens een termijn van vijf dagen volgende op de betekening van de beslissing van de minister, kan de overtreder een beroep tegen de ministeriële beslissing instellen bij de raadkamer van de rechtbank van eerste aanleg van zijn woonplaats of van de zetel van zijn onderneming. De raadkamer doet uitspraak, "*in laatste instantie*", uiterlijk binnen *acht* dagen, na het verslag te hebben gehoord van de minister of van de door hem afgevaardigde ambtenaar, de middelen van de betrokken overtreder of zijn advocaat, en het "*advies*" van de procureur des Konings; in haar beschikking stelt de raadkamer vast of de ministeriële beslissing in de vormen en onder de voorwaarden voorgeschreven bij de wet werd genomen, en of de feiten van die aard zijn dat zij een inbreuk kunnen uitmaken. "*Bij ontstentenis van beroep*"⁴⁹ of

⁴⁶ Zie ook de K.B. van 3, 4 en 5 november 1971 (*Staatsblad*, 17 november 1971) en de circulaires van het auditors-generaal bij het Arbeidshof te Gent, RA. 33/71 en RA. 34/71 van 15 december 1971, alsook J. VAN BOECKHOUT, "Beknopt commentaar op de wet van 30 juni 1971, enz...", R.W., 1971-72, 745-752, en CHARLES-ED. HENRION, "Amendes administratives et droit social", R.D.P., 1974-75, 871-895.

⁴⁷ Zulk koninklijk besluit is mij tot nog toe niet bekend.

⁴⁸ Over het gevaar van deze nieuwigheid zie men de verantwoording van het amendement van volksvertegenwoordiger PERIN, *Parl. Besch., Kamer*, 1970-71, nr. 966/3, blz. 2, in fine.

⁴⁹ Het woord "beroep" kan verwarring stichten met het rechtsmiddel van het "hogere beroep" (tegen de beschikking van de raadkamer); daar de raadkamer in laatste aanleg

van een beslissing van de raadkamer binnen acht dagen, die de beslissing van de minister tenietdoet, is deze beslissing onmiddellijk uitvoerbaar, terwijl de tijdelijke sluiting noch de verbreking, noch de opschorting van de lopende bedienden- of arbeids-overeenkomsten ten gevolge kan hebben.

Afgezien van het m.i. volstrekt onverantwoord wantrouwen, waarvan beide voormelde maatregelen t.o.v. de magistraten van de gerechtelijke orde getuigen, een wantrouwen dat trouwens blijkt, zij het dan ook in bedekte bewoordingen, zowel uit de memorie van toelichting van het wetsontwerp⁵⁰ als uit verklaringen afgelegd in de schoot van de kamercommissie voor de Economische Zaken door de toenmalig minister van Economische Zaken, André Cools⁵¹, is het nut van die enigszins omslachtige procedure in verband met die ministeriële sluiting voor de duur van amper vijf dagen vrij twijfelachtig. Eigenlijk gaat het om een preventieve maatregel, die alleen maar toepasselijk zal zijn op bedrijven die, ondanks waarschuwingen en aanmaningen, onverantwoorde prijzen blijven toepassen⁵², alsook om een wenk aan de procureur des Konings ten einde, na de ministeriële sluiting van vijf dagen, de eventuele verlenging van de sluiting te gelasten, binnen het bestek van art. 11, § 2, van de wet (zie hierboven onder nr. 16)⁵³.

Moge tot slot van al die beschouwingen vastgesteld worden dat op 6 november 1974, in de Senaat, een wetsvoorstel ingediend werd door de senator G. Vandenberghen strekkende tot opheffing én van de sluiting van de onderneming door de minister gedurende vijf dagen, én van het recht tot transactie van de administratie waardoor, in geval van aanvaarding door de betrokkene, de strafvordering vervalt⁵⁴.

19. Elfde kenmerk: De bijzondere functie van de straf

Over de functie die de straf in het *commune strafrecht* heeft verworven, hoef ik niet uit te weiden: immers, verleden jaar, bij mijn uiteenzetting over de deelneming van de rechter aan de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraffen, heb ik reeds voldoende gewezen op de door ons klassiek straf-

recht ondergane progressieve ontwikkeling, waardoor de strafrechter er geleidelijk toe gebracht werd, bij de behandeling van het strafproces, niet meer slechts het misdrijf en de straf te beschouwen, doch ook en hoofdzakelijk de *dader*, en aldus de op hem toe te passen straf te *individualiseren*: het komt er thans op aan de straf, met het oog op haar *opvoedende* functie, op de meest adequate wijze aan te passen aan de fysische, karakteriële, psychologische, morele en sociale eigenschappen van de *persoon* van de dader⁵⁵.

Daarentegen, in het *economisch strafrecht*, is de *functie* van de straf *totaal verschillend*.

Essentieel is dat zij t.o.v. de economische misdrijven overtuigend, ja veelal intimiderend, zou werken. Het behoort dat de getroffen beschermende economische reglementeringen, wat het ook koste, worden nageleefd, wegens de gevaren die zij tot voorwerp hebben te bezweren. Vandaar een van de traditionele principes sterk afwijkende opvatting: elke tekortkoming, opzettelijk of niet, wordt geïncrimineerd, want het is niet de min of meer aangewende sluwheid van de dader, maar de periculositeit van zijn daad die deze laatste tot misdrijf heeft gemaakt⁵⁶.

De straf beoogt dus slechts het *herstel van de gestoorde economische orde*, zoals zij door het overheidsbeleid bepaald werd, en zal alleen maar *efficiënt* zijn in de mate waarin zij *geschikt* blijkt om dit doel te bereiken: op de allereerste plaats het stopzetten van de toestand die uit de economische inbreuk ontstaan is⁵⁷.

Deze efficiëntie moet dan ook door de wetgever, of door de reglementerende overheid in economische aangelegenheden, in verband worden gebracht met de minder of meer *ernstige* mate waarin de economische orde door de inbreuk in gevaar kan worden gebracht, tevens met de *tijdsomstandigheden* waarin het economisch delict gepleegd werd.

De wisselende wijze waarop de zwaarwichtigheid van de inbreuk in het licht van die beide factoren kan worden bepaald, vereist derhalve:

a) ten eerste, dat tussen maxima en minima van de strafmaat een brede ruimte bestaat; een voor-

beslist, en dus geen hoger beroep voor de Kamer van inbeschuldigingstelling ontvankelijk is, moet het woord beroep begrepen worden in de zin van "voorziening" door de betrokken overtreder voor de raadkamer ingesteld.

⁵⁰ Parl. Besch., Kamer, 1970-71, nr. 966/1, 30 april 1971, blz. 4.

⁵¹ Parl. Besch., Kamer, 1970-71, nr. 966/7, 28 mei 1971, verslag van kamerlid HUREZ, blz. 13, 14 en 29.

⁵² *Ib.*, blz. 14.

⁵³ *Op. cit.*, in voetnoot 50, blz. 4.

⁵⁴ Parl. Besch., Senaat, 1974-75, nr. 430/1, 6 november 1974. Zie ook de kritische bemerkingen bij het systeem georganiseerd door de Wet van 30 juli 1971 in de inaugurale rede van PAUL DE VROEDE, "Aspecten van het overheidsbeleid inzake prijzen", R.W., 1971-72, 603 e.v.

⁵⁵ "Het betrekken van de rechter bij de tenuitvoerlegging van de vrijheidstraf", openingsrede op de plechtige zitting van het Hof van Beroep te Gent van 2 september 1974, R.W., 1974-75, 193 e.v., meer bepaald nr. 5, en de uitvoerige literatuur vermeld in voetnoot 15; "La participation du juge à l'exécution des peines privatives de liberté", J.T., 1975, 253-260 en 273-278, meer bepaald nr. 5, blz. 255 en voetnoot 15.

⁵⁶ JEAN WILMART, *op. cit.*, in de voetnoten 3 en 25, blz. 522.

⁵⁷ JULES D'HAENENS, *op. cit.*, in de voetnoten 1, 2, litt. c, 16 en 18, R.W., 1969-70, 1561; *op. cit.* in voetnoot 1, blz. 56, alsook de bijdrage van deze auteur "De onderneming en het economisch strafrecht", in *Ekonomisch en financieel recht vandaag*, Deel I, Gakko, Gent, blz. 461 en 462.

beeld wordt verstrekt door artikel 9, § 1 van de Wet van 22 januari 1945 : gevangenisstraf van één maand tot vijf jaar en geldboete van 100 tot 1.000.000 frank, thans vermenigvuldigd met 40 (zie de Wet van 25 juni 1975, *Staatsblad*, 24 juli 1975, blz. 9094), of een van die straffen, minima die dan nog door de strafrechter kunnen verlaagd worden door het aannemen van verzachtende omstandigheden (art. 10, § 1, eerste lid, van die wet) ;

b) vervolgens, dat rekening wordt gehouden met de vaststelling dat het opleggen van zulke klassieke straffen niet steeds volstaat om *enkel dààrdoor* het herstel van de economische orde *doelmatig* te bereiken.

Weliswaar zal de *gevangenisstraf* soms het enige doeltreffende middel zijn, vooral in periodes van schaarste of van economische crisis, wanneer het behoort drastisch op te treden tegen de professionelen van de zwarthandel en van de "witteboordencriminaliteit" (zie hierboven onder nr. 6), om aan hun activiteiten een einde te maken, temeer daar zij voor andere sancties doorgaans onverschillig blijven. Ongetwijfeld ook zal, in andere heel wat meer talrijke gevallen en naargelang van hun min of meer zwaarwichtige aard, het bedrag van de *geldboete*, al dan niet gepaard met de veroordeling tot betaling van een geldsom die overeenstemt met de ten onrechte gemaakte winst of met de ongeoorloofde stijging der prijzen (art. 9, § 3, Wet v. 22 januari 1945), en, in minder erge gevallen, de ruime mogelijkheden tot minnelijke schikking en hun diversiteit (zie hierboven onder nr. 17), het beoogde efficiënt uitwissel hebben.

Niettemin zullen die klassieke straffen daartoe niet steeds volstaan, en daarom ook heeft de wetgever de *bijkomende straffen* ingevoerd, waarvan hierboven reeds gewag gemaakt werd, en die een der kenmerken zijn van het economisch strafrecht (zie hierboven onder nr. 13), o.m. de specifieke bedrijfsstraf van de sluiting van de onderneming, onder voorbehoud nochtans van de uitvoeringsmoeilijkheden die het stilleggen van belangrijke ondernemingen opleveren (zie hierboven onder nr. 13, litt. c) ; en in dat laatste verband treedt opnieuw op de voorgrond het probleem van de *strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon*, een aangelegenheid waarop ik verder wens op terug te keren (zie verder onder nr. 22).

20. Aan de andere kant, is de vraag gerezen of de handhaving van een economisch beleid alleen door eigenlijke strafsancties, — klassieke en/of bijkomende straffen —, kan geschieden, en of ten deze soms geen *andere vormen van rechtshandhaving* in aanmerking kunnen of moeten komen.

Het zou mij, in dit door de tijd beperkt exposé, te ver leiden, indien ik desaangaande uitweidde

over de soms gestelde *administratieve*, althans volgens sommigen *niet zuiver penale, sancties* die slechts opgelegd of uitgesproken kunnen worden door de nationale of Europees-communautaire, administratieve, overheden, organismen en jurisdicties.

Ik laat dan ook het nader onderzoek ervan in het midden en beperk er mij toe te verwijzen naar o.m. :

a) de zeer omslachtige en langdurige procedure gehuldigd door *Wet van 27 mei 1960* tot bescherming tegen het misbruik van economische machtspositie⁵⁸ ;

b) de *Wet van 16 november 1961* tot instelling van een Directorium voor de kolennijverheid, en de door haar tot de onderneming gerichte en als sanctie opgevatte "*verwittiging*", zomede de *geldboeten* en de *vervalvenverklaringen* van de aan de onderneming verleende *steenkolenmijnconcessies*, sancties gesteld bij art. 7, § 1 en 2, van deze wet⁵⁹ ;

c) de *waarschuwingen, geldboeten* en *dwangsommen*, die uitgesproken kunnen worden door de Hoge Autoriteit van de E.G.K.S. en door de Commissie van de E.E.G.⁶⁰.

⁵⁸ Voor de wordingsgeschiedenis van die wet, raadplege men de uiteenzetting in de memorie van toelichting van het wetsontwerp, *Parl. Besch., Senaat*, 1958-59, nr. 216, 9 juni 1959, blz. 4 en 5, alsook het verslag van volksvertegenwoordiger D'ALCANTARA aan de Kamer tijdens de vergadering van 18 mei 1960, *Parl. Handel., Kamer*, 1959-60, nr. 85, blz. 3 en 4.

Zie voorts : de circulaire van de procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Gent, R. nr. 64/60 van 22 augustus 1960, en het exposé in het verslag van JULES MESSINE, *op. cit.*, in de voetnoten 3 en 25, *J.T.*, 1970, 448-449, nrs. 27-30.

Bij mijn weten heeft de Wet van 27 mei 1960 tot nog toe slechts aanleiding gegeven tot één enkele beslissing, opgenomen in het K.B. van 7 november 1973 (*Staatsblad*, 9 november 1973, blz. 12.623), inzake klacht van de V.Z.W. "Nationale Bond van Groothandelaars in Fruit", te Antwerpen t/ de leden van de groep handelend onder de benaming "Belgische Fruitbeurs", met name : N.V. Ets. B.M. Spiers and Son, N.V. Ets. Gerard Koninckx frères, Firma Leon Van Parijs en N.V. Fruitbrokers Company. Zie de uitvoerige bespreking van die beslissing door LEO NEELS in *R.W.*, 1973-1974, 1218-1232.

⁵⁹ Zie over die wet meer in het verslag van JULES MESSINE, *op. cit.*, in de voetnoten 3, 25 en 58, *J.T.*, 1970, blz. 432, nr. 24, kol. 2, en blz. 449, nr. 31, kol. 1 en 2.

⁶⁰ Men raadplege desaangaande de artikelen 72, 85, 86 en 87 van het E.E.G.-Verdrag ; 47, 50, 54, 58, 59, 64 tot 68 van het E.G.K.S.-Verdrag ; 83 en 145 van het Euratomverdrag ; 3, 15, 16 van de verordening nr. 17 van de Raad der E.E.G. van 2 februari 1965 ; de kartelverordening nr. 17 van 6 februari 1962.

Zie voor nader commentaar A. MULDER, "Europees Recht en Internationaal Strafrecht", *S.E.W.*, 1962, 646-651 ; het verslag van JULES MESSINE, *op. cit.*, in de voetnoten 3, 25, 58 en 59, *J.T.*, 1970, 449-450, nrs. 34 en 35, en de aldaar in de voetnoten vermelde auteurs ; HENRI BOSLY, *op. cit.* in de voetnoten 2, litt. d., 19 en 27, blz. 388 en 389, en de aldaar in de voetnoten geciteerde werken.

Men raadplege ook de drie arresten geveld door het Hof van Justitie der Europese Gemeenschappen (genoemd "quinine-arresten") op 15 juli 1970, in de verzameling van de rechtspraak van het Hof, XVI, blz. 661 e.v., en hun

Doch, afgezien van voormelde buiten de eigenlijke strafrechtelijke repressie opgevatte sancties, *klem* de gestelde vraag van eventueel andere te beschouwen eigenlijke straffen temeer, daar de krenking van sommige voor het economisch beleid uitgevaardigde regelen niet altijd de sterke afkeuring medebrengt van het sociaal geweten, omdat de geïncrimineerde daad veelal per se niet getuigt van de immoraliteit van haar auteur⁶¹, en dikwijls wordt beschouwd of opgevat als een *artificieel delict*, dat alleen maar de uiting is van een gebrek aan civisme, door de loutere ongehoorzaamheid aan circonstantiële, evolutieve en soms tegenstrijdige bevelen van de overheid die een bepaalde economische orde heeft bepaald⁶². Vandaar dat, in sommige domeinen, de economische inbreuk, met een uitgesproken administratief kenmerk, — door de Duitse wetgeving worden ze genoemd "Ordnungswidrigkeiten"⁶³ —, het vooroordeel geniet van een vrij algemene inschikkelijkheid bij een publieke opinie, nog doordrongen van de principes van de wilsautonomie⁶⁴, en bovendien, in onze gewesten, sterk beïnvloed door de lessen geput uit de tijdens hun eeuwenoude geschiedenis ondergane vreemde bezettingen van het grondgebied, en derhalve beziel met een traditionele geest van wantrouwen t.o.v. elke opgelegde economische reglementering. Zo komt het dat de strafbaarheid van sommige economische inbreuken niet tot de verbeelding spreekt van de grote massa en geen stigmatiserend uitwerksel heeft. Men ziet er soms een soort van gewone handelspraktijken in, die alleen in de kringen van de naastbetrokkenen, — de concurrenten —, verontwaardiging wekken, wanneer deze concurrenten zich wél aan de voorgeschreven regels houden.

Aan deze beschouwingen zou men kunnen toevoegen dat, gelet op het in ons land, en o.m. in de economische sector, aanzienlijk aantal in werking zijnde speciale wetten houdende strafbepalingen, opgevolgd door aanvullingen, wijzigingen, gehele

of gedeeltelijke opheffingen, de strenge toepassing van de regel "*nemo censetur ignorare legem*" soms vrij onbillijk wordt, want, met de dag meer, is, inzake bepaalde economische reglementeringen, de juiste kennis van de geldende rechtsregel voor de gewone burger schier een werkelijke onmogelijkheid geworden, terwijl men zelfs bij de rechtspractici ten deze bepaalde aarzelingen kan vaststellen⁶⁵.

Het is U bekend dat, sinds 1946, en verder in de loop der laatste decennia, het Hof van Cassatie, bij verscheidene arresten, aanvaard heeft dat de *dwaling omtrent het recht* een rechtvaardigingsgrond kan uitmaken als ze *onoverwinnelijk* is, o.m. als, "*wegens de bijzondere omstandigheden van de zaak*", deze dwaling volgt uit een vreemde oorzaak, die in geen enkel opzicht kan toegerekend worden aan de dader die normaal gehandeld heeft, zoals ieder vooruitziend persoon zou gedaan hebben in dezelfde omstandigheden⁶⁶.

Dit kan, buiten andere takken van het recht, zoals het fiscaal recht en het sociaal zekerheidsrecht, ook in de weelderig en wild begroeide doolhof van het economisch strafrecht, werkelijk het geval zijn.

21. Wegens de hierboven gemelde tweevoudige reden, — enerzijds, minimale bestraffing van sommige economische delicten, nagenoeg van louter vormelijke aard en draagwijdte, en waartegen de publieke opinie niet ongunstig reageert, en, aan de andere kant, eventueel te aanvaarden onoverwinnelijke dwaling omtrent het recht in hoofde van de overtreders —, meen ik dat, benevens de klassieke straffen van gevangenisstraf en geldboete en de ruime waaier van bijkomende straffen, en *precies met het doel de functie en de doelmatigheid van die straffen niet te krenken of te ontzenuwen*, doch wel integendeel om ze hun betekenis, hun

samenvatting in J.T. 1971, 147-148, alsook de belangwekkende opmerkingen van R. LEGROS, J.T. 1971, 148-149, waar hij erop wijst dat de door die arresten opgelegde sancties *eigenlijke straffen* zijn; zie ook zijn bijdrage "Droit pénal international", in R.D.P., 1967-68, 263. *Anders echter*: L.J. BRINKHORST, *De jurist en de Europese Economische Gemeenschap*, blz. 19 en 20; GUY SCHRANS, "Inleiding tot het Europees economisch recht", blz. 277; R. DUMEY, "L'infliction d'amendes dans le droit communautaire de la concurrence", *Gaz. Palais*, 21/22 mei 1975, blz. 2 tot 10.

⁶¹ Zie o.m. HENRI BOSLY, *op. cit.* in de voetnoten 2, litt. d., 19, 27 en 60, blz. 397.

⁶² J. MAZEAUD, "Aspect du droit économique français. Autonomie et orthodoxie", *Rev. Sc. Crim. et de Dr. Pén. Comparé*, 1957, blz. 17.

⁶³ Zie THOMAS WÜRTENBERGER, *op. cit.*, in voetnoot 3, blz. 444 en 456.

⁶⁴ JEAN WILMART, *op. cit.*, in de voetnoten 3 en 25, blz. 523 en 524.

⁶⁵ Zie JEAN CONSTANT, *op. cit.*, in de voetnoten 3 en 17, blz. 392 en 393; JULES MESSINE, *op. cit.*, in de voetnoten 3, 25, 58, 59 en 60, nr. 37, blz. 450, kol. 3; HENRI BOSLY, *op. cit.* in de voetnoten 2, litt. d., 19, 27, 60 en 61, blz. 393; J.M. PIRET, "La rencontre du citoyen et de la justice pénale", R.D.P., 1974-75, 679-680.

⁶⁶ Cass., 15 januari 1946, *Pas.*, 1946, I, 25; 10 juli 1946, *Pas.*, 1946, I, 293; 26 april 1948, *Pas.*, 1948, I, 277; 28 januari 1950, *Pas.*, 1950, I, 348 en J.T., 1950, 391; 7 januari 1952, R.D.P., 1951-52, 670; 6 oktober 1952, *Pas.*, 1953, I, 39, en de voetnoot, J.T., 1953, 106; PHILONENKO, "A propos de l'arrêt de la Cour de Cassation de Belgique du 6 octobre 1952", *Rev. Sc. Crim.*, 1953, 163; R. LEGROS, "Vers une théorie uniforme de l'erreur", J.T., 1953, 337; 22 oktober 1956, R.D.P., 1957-58, 26; 27 januari 1969, *Pas.*, 1969, I, 483; 12 mei 1969, *Pas.*, 1969, I, 834; 25 januari 1972, *Pas.*, 1972, I, 505; 17 juni 1974, *Pas.*, 1974, I, 1059.

Over de onoverwinnelijke dwaling omtrent het recht als rechtvaardigingsgrond raadplege men verder P.-E. TROUSSE, *Principes généraux du Dr. pén.*, *Les Nouvelles*, nr. 2566; JEAN CONSTANT, *Traité élém. dr. pénal*, *op. cit.* in de voetnoten 3, 28 en 29, B.I., nrs. 497-505; C.J. VANHOUDT en WILLY CALEWAERT, *op. cit.* in de voetnoten 3 en 28, Eerste Deel, nrs. 812 en 813.

impact en hun gezag te behouden, het als gerechtvaardigd en gepast voorkomt, voor de minderwaardige gevallen, — en afgezien van de opportuniteit voor het openbaar ministerie geen strafvervolgingen in te stellen —, in een bepaalde maatregel te voorzien, met name *de gerechtelijke waarschuwing*.

Sommige wetten met betrekking tot het arbeids- en sociaal recht, tot het maatschappelijk zekerheidsrecht, en tot het beschermingsrecht van het leefmilieu, stellen dergelijke sanctie, doch zij doen ze enkel ressorteren onder de bevoegdheid van de *administratieve* overheid, ofschoon het gaat om een waarschuwing gegeven *bij* of *na* het vaststellen van de gepleegde inbreuk, en die waarschuwing aldus eigenlijk een *straf* is⁶⁷.

Zodanige *waarschuwing* vindt men terug in de economische sector, nl. inzake prijzen, of in de vorm van een procedure die het mogelijk maakt de verplichtingen van de betrokkene te preciseren, zoals bv. inzake bescherming tegen het misbruik van economische machtspositie (Wet van 27 mei 1960), en inzake handelspraktijken (Wet van 14 juli 1971).

Naar mijn opvatting zou dergelijke waarschuwing als eigenlijke *algemene minimale straf* dienen te worden ingevoerd en opgenomen in een *algemene wet* houdende al de straffen ter beteugeling van de misdrijven, waarvan de wetgever *in elke wet* zou bepalen dat de inbreuken op die wet als economische delicten worden aangemerkt en als dusdanig strafbaar worden gesteld met de straffen door deze algemene wet bepaald. Meteen

⁶⁷ Zie b.v. a) art. 29 van de Wet van 15 juli 1964 betreffende de arbeidsduur in de openbare en privésectoren van de economie; b) art. 103 van de Wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering; c) art. 7 van de Wet van 16 november 1961 tot instelling van een Directorium voor de kolennijverheid; d) art. 54, eerste lid, van de Wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités; e) art. 23 van de Wet van 22 juli 1974 op de giftige afval.

zou de straf van de waarschuwing dienen te worden toegepast, niet door de administratie, doch wel, op vordering van het openbaar ministerie, door de hoven en rechtbanken, bij een gemotiveerde rechterlijke beslissing, terwijl de waarschuwing zelf, als straf, zou worden opgetekend in het strafregister.

Men zal misschien opwerpen dat de straf van de loutere waarschuwing een verzwakking zou betekenen van de repressie van economische delicten⁶⁸.

Ik meen van niet. Ze verschaft de strafrechter slechts de mogelijkheid om, in gevallen van minieme draagwijdte t.o.v. de handhaving van de economische orde, de aandacht van de overtreder te vestigen op de toepassing van de door hem niet in acht genomen economische regeling, en op het feit dat hij, indien hij in zijn onwettelijke of anti-reglementaire, opzettelijke of niet opzettelijke, houding volhardt, zich bloot stelt aan de strengere klassieke gevangenisstraf en geldboeten en aan de soms veel ergere bijkomende straffen.

De waarschuwing beklemtoont aldus de intimiderende aard der klassieke straffen, doordat zij voor de betrokken overtreders een dringende herinnering is aan het bestaan ervan⁶⁹.

Daarenboven biedt deze waarschuwing, als straf, het voordeel *rechtstreeks aan de rechtspersoon zelf*, d.i. het bedrijf of de onderneming, te kunnen worden opgelegd, zonder, met de moeilijkheden die ermede gepaard gaan, in de schoot van het bedrijf te moeten opsporen, vereenzelvigen en bepalen wie de fysische personen zijn, — organen of aangestelden —, die namens de rechtspersoon handelden en de feiten hebben bedreven waardoor de strafbare gedraging is ontstaan.

(Slot in volgend nummer)

⁶⁸ Zie o.m. het verslag van R. LEGROS, uitgebracht op de studiedagen van de Association Henri Capitant, te Rio-de-Janeiro, in 1963 over "La responsabilité pénale des dirigeants des sociétés et le droit pénal général", R.D.P., 1963-64, 3 e.v., in het bijzonder nr. 31.

⁶⁹ Zie het verslag van JULES MESSINE, *op. cit.*, in de voetnoten 3, 25, 58, 59, 60 en 65, J.T., 1970, 432, nr. 25, in fine.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 24 MAART 1975

Voorzitter : baron Richard

Raadsheer-rapporteur : de h. Meeûs

Advocaat-generaal : de h. Velu

Advocaat : mr. Van Ryn

Betekening en kennisgeving—Betekening van het door de burgerlijke partij ingestelde cassatieberoep aan een beklagde die in de Duitse Bondsrepubliek woonplaats heeft—Overmacht.

Als een exploit moet worden betekend volgens de toezendingswijze die is voorgeschreven in de Overeenkomst van 25 april 1959 tussen de Belgische regering en de regering van de Duitse Bondsrepubliek, d.w.z. door tussenkomst van de procureurs-generaal of de procureurs des Konings, is er enkel en alleen betekening in de zin van art. 40, lid 1, Ger.W. op het ogenblik dat de voorzitter van het Landgericht of Amtsgericht in wiens ambtsgebied de geadresseerde zich bevindt, de aan deze af te geven akte ontvangt.

Niet ontvankelijk is het cassatieberoep van een burgerlijke partij tegen een beklagde die in Duitsland

woonplaats heeft, als niet blijkt dat de bevoegde magistraat van de Bondsrepubliek de akte tot betekening van de voorziening heeft ontvangen, terwijl eiseres tot cassatie ook geen enkele omstandigheid van overmacht aanvoert, waardoor zij verhinderd zou zijn het bewijs van een regelmatige betekening te leveren.

N.M.B.S. t/ Vendt

Gelet op het bestreden arrest, op 9 mei 1974 gewezen door het Hof van beroep te Luik;

Overwegende dat het arrest enkel en alleen uitspraak doet over de burgerlijke belangen en dat eiseres, burgerlijke partij, niet in kosten jegens de openbare partij werd veroordeeld;

Dat voor zover zij gericht is tegen het openbaar ministerie de voorziening niet ontvankelijk is;

Overwegende dat uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan, niet blijkt dat de voorziening van eiseres, burgerlijke partij, betekend werd aan verweerder, beklagde, tegen wie zij is gericht;

Overwegende immers dat volgens de vermeldingen van het exploit van de gerechtsdeurwaarder, dat ter griffie van het Hof door de eiseres werd neergelegd, de gerechtsdeurwaarder, daar verweerder zijn woonplaats in de Bondsrepubliek Duitsland heeft, twee afschriften van het exploit heeft gelaten aan de procureur des Konings te Luik, op diens parket en er sprekende met één van zijn substituten, die het origineel voor ontvangst heeft ondertekend;

Overwegende dat lid 1 van artikel 40 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat ten aanzien van hen die in België geen gekende woonplaats, verblijfplaats of gekozen woonplaats hebben, de gerechtsdeurwaarder bij een ter post aangetekende brief het afschrift van de akte stuurt aan hun woonplaats of aan hun verblijfplaats in het buitenland en met de luchtpost, indien de plaats van bestemming niet in een aangrenzend land ligt, onverminderd enige andere wijze van toezending overeengekomen tussen België en het land waar zij hun woon- of verblijfplaats hebben;

Overwegende dat, wanneer een exploit moet worden betekend zoals ten deze volgens de toezendingswijze die is voorgeschreven in de overeenkomst van 25 april 1959 tussen de Belgische regering en de regering van de Bondsrepubliek Duitsland tot de vergemakkelijking van de toepassing van het op 1 maart 1954 te 's Gravenhage gesloten verdrag betreffende de civielrechtelijke vorde- ring, goedgekeurd bij de akte van de wetgevende macht van 28 maart 1958, dat wil zeggen door tussenkomst van de procureurs-generaal of de procureurs des Konings, er enkel en alleen betekening is in de zin van artikel 40, lid 1, van het Gerechtelijk Wetboek, vanaf het ogenblik dat de voorzitter van het "Landgericht" of "Amtsgericht", in wiens ambtsgebied de geadresseerde zich bevindt, de aan deze af te geven akte ontvangt;

Overwegende dat uit de stukken die ter griffie van het Hof door eiseres werden neergelegd, niet blijkt dat de bevoegde magistraat van de Bondsrepubliek de akte tot betekening van de voorziening zou hebben ontvangen; dat eiseres geen enkele omstandigheid van overmacht aanvoert, waardoor zij verhinderd zou zijn het bewijs van een regelmatige betekening te leveren;

Dat de voorziening derhalve niet ontvankelijk is;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;
Veroordeelt eiseres in de kosten.

NOOT—De betekening in het buitenland

Als de betekening aan de woonplaats of de verblijfplaats in het buitenland wordt verricht door de toezending door de deurwaarder van het afschrift van de akte, geschiedt de betekening op de dag van de verzending: Cass., 4 juni 1964, Pas., 1964, I, 1056.

Wordt ze verricht langs consulaire weg, dan heeft ze plaats op het ogenblik dat de Belgische consul de voor de belanghebbende bestemde akte aan het door de aangezochte Staat aangewezen overheidsorgaan overhandigt: Cass., 4 maart 1954, R.W., 1954-55, 213; Cass., 2 maart 1961, Pas., 1961, I, 721; Cass., 26 juni 1964, R.W., 1964-65, 917; Hof Brussel, 10 november 1961; J.P.A., 1962, 51 (de facultatieve betekening per aangetekende brief komt dan niet in aanmerking); Hof Gent, 21 februari 1973, R.W., 1973-74, 1208; Kh. Antwerpen, 13 januari 1965, J.P.A., 1965, 183 (in dit geval was de datum van afgifte niet vermeld; cfr. art. 862, § 1, 3^o, Ger.W.).

Voor de betekening in de Duitse Bondsrepubliek gelden de bepalingen van de Overeenkomst van 25 april 1959: Cass., 6 december 1962, Pas., 1963, 424; Cass., 3 november 1967, Arr. Cass., 1968, 335; Hof Luik, 19 december 1964, Pas., 1965, II, 127 (dit arrest zegt dat het stuk geldig afgegeven werd aan de president van het Landgericht te Aken, in wiens ambtsgebied de betekende woonde toen hij dagvaardde: het is zonder belang, dat hij intussen naar Düren verhuisd is, als hij verzuimd heeft zijn wederpartij daarvan op de hoogte te brengen); Hof Brussel, 20 juni 1968, Pas., 1968, II, 268 (dat de betekende geweigerd heeft de akte in ontvangst te nemen, heeft geen invloed op de geldigheid van de betekening), Hof Brussel, 3 oktober 1974, J.T., 1975, 81 (dit arrest, dat toegeeft, dat er nadelen aan het systeem verbonden zijn, hervormt Kh. Brussel, 21 juni 1973, J.T., 1973, 696). Als naast de betekening die volgens de bepalingen van de overeenkomst, maar te laat, verricht werd, ook een betekening over de post gedaan werd, houdt het Hof met deze laatste geen rekening: Cass., 3 november 1967, gec.; Kh. Namen, 8 november 1973, J.T., 1975, 86, zegt dat de alleen over de post verrichte betekening nietig is.

Hof Brussel, 15 december 1971, R.W., 1971-72, 1692, verklaart nietig de dagvaarding die overeenkomstig art. 37 Ger. W. betekend werd aan een persoon die in België geen gekende woon- of verblijfplaats had en wiens woonplaats in Duitsland gekend was (zie ook Hof Brussel, 14 januari 1967, R.W., 1966-67, 1768).

Cass., 6 januari 1971, R.W., 1971-72, 1980, verklaart, in een strafzaak, niet regelmatig de betekening van een verstekvonnis te Oud-Heverlee, terwijl vaststond dat de verdachte in Italië woonde. Zie ook Cass., 26 juni 1972, Arr. Cass., 1972, 1026.

Op te merken is, dat een betekening niet geldig in de vormen van de Overeenkomst van 25 april 1959 gedaan wordt aan de woonplaats in Duitsland van een partij die in haar belang keuze van woonplaats in België gedaan heeft: Cass., 10 december 1971, R.W., 1971-72, met noot, Arr. Cass., 1972, 361, met noot van E.K.

Het hierboven afgedrukte arrest wijst erop, dat eiseres, wier cassatieberoep niet ontvankelijk wordt verklaard omdat niet blijkt dat het aan de tegenpartij betekend werd, geen enkele omstandigheid van overmacht aanvoert, waardoor zij verhinderd werd het bewijs van een regelmatige betekening te leveren. Bij Cass., 26 juni 1964, Pas., 1964, I, 1155, wordt in een voetnoot aangetekend: "Un retard dans le renvoi, par la voie consulaire, des pièces relatives à la signification faite conformément à l'article 1er de la convention du 1er mars 1954, pourrait être invoqué par le demandeur comme un cas de force majeure l'ayant mis dans l'impossibilité de respecter le délai de quinze jours prévu par l'article 8, alinéa 3, de la loi du 25 février 1925".

In het door Hof Brussel, 3 oktober 1974, J.T., 1975, 81, behandelde geval was de akte van betekening van een verstekvonnis aan de bevoegde overheid in Duitsland overhandigd op 12 juni 1971, zodat de termijn van verzet (een maand en vijftien dagen) op 28 juli 1971 verstreek, maar de Duitse overheid had het stuk pas op 10 augustus 1971 (zie Kh. Brussel, 21 juni 1973, J.T., 1973, 696) aan de betrokkene doen toekomen. Men mag de vraag stellen, of in een dergelijk geval geen nuttig beroep op overmacht kan worden gedaan. Zie daarover de uitvoerige noot van W.G. onder Cass., 24 januari 1974, Arr. Cass., 1974, 576.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 3 APRIL 1975

Voorzitter : de h. Perrichon

Raadsheer-rapporteur : de h. Trousse

Procureur-generaal : de h. Delange

Advocaten : mrs. Fally en De Bruyn

1. Verzekering—Motorrijtuigen—Begrip "aanhangwagen"—Schade geleden door bestuurder van bij gelegenheid gesleepte wagen—2. Verkeer—Aanhangwagen—Begrip.

In art. 1 van de Wet van 1 juli 1956 en art. 2, 14°, Verkeersreglement wordt onder het woord "aanhangwagen" verstaan het voertuig dat bestemd is om door een ander te worden voortbewogen, d.w.z. het inzonderheid voor dat doel ontworpen en gefabriceerd voertuig, met uitsluiting van het al dan niet in een ongeval betrokken motorrijtuig dat bij gelegenheid door een ander motorrijtuig wordt gesleept.

Niets wijst erop, dat in de bepaling van het omschreven voertuig, zoals ze in de begripsomschrijvingen van het modelcontract voorkomt, van de hierboven aangehaalde wets- en reglements-bepaling wordt afgeweken.

Omwettelijk is het arrest dat de bij de artt. 7 en 8 van het modelcontract bepaalde oorzaken van uitsluiting toepasselijk maakt op de schade geleden door de eigenaar van een bij gelegenheid gesleept voertuig.

Hubinont en N.V. Delta Lloyd
t/ N.V. Frisia

Gelet op het bestreden arrest op 26 april 1974 door het Hof van beroep te Brussel, gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 1134, 1135, 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek, 1 van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, 2, 14° en 16° van het koninklijk besluit van 14 maart 1968 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer,

doordat het arrest beslist dat de rechtsvordering van de eisers niet gegrond is omdat het modelcontract voor verzekering van motorrijtuigen, gesloten tussen verweerder en haar verzekerde J. Hubinont de schade niet dekt, veroorzaakt door de schuld van deze laatste, wiens wagen de wagen sleepte van eiser, verzekerde van eiseres inzake stoffelijke schade ; dat de twee voertuigen een sleep waren in de zin van artikel 2, 16°, van het wegverkeersreglement ; dat, volgens de wet van 1 juli 1956, de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake

motorrijtuigen op een dergelijk geheel van toepassing is aangezien haar artikel 1 bepaalt dat de aan het voertuig gekoppelde aanhangwagen als een deel daarvan aangemerkt wordt ; dat, wanneer artikel 3, lid 2, van het modelcontract bepaalt dat de dekking aan de verzekerde verworven blijft wanneer het omschreven motorrijtuig bij gelegenheid een voertuig, welk dan ook, sleept om het te depanneren, door omschreven motorrijtuig niet alleen het verzekerde voertuig moet verstaan worden maar eveneens het gesleepte voertuig dat, met het voertuig door hetwelk het gesleept wordt, aan hetwelk het gekoppeld is en door hetwelk het voortbewogen wordt, een sleep vormt ; dat het modelcontract het omschreven motorrijtuig overigens bepaalt als "elk motorrijtuig in de bijzondere voorwaarden omschreven, daaronder begrepen elke aanhangwagen al of niet ermede verbonden" : dat krachtens artikel 8, 1°, van het modelcontract de schade door het gesleepte voertuig, dat tevens het omschreven voertuig is, tijdens het slepen geleden, van de verzekering uitgesloten is en dat, volgens artikel 7, 1°, van genoemd contract, eiser, die het gesleepte voertuig bestuurde, niet als een "derde" kan beschouwd worden, en van de verzekering uitgesloten is,

terwijl, enerzijds, de gelijkstelling van een bij gelegenheid gesleept voertuig met een aanhangwagen onjuist is, daar, in artikel 1 van de wet van 1 juli 1956, in artikel 2, 14°, van het wegverkeersreglement en in de definities gegeven "in limine" (sub 5) van de algemene voorwaarden van het door de partijen gesloten verzekeringscontract, dat het modelcontract bevat, de uitdrukking aanhangwagen doelt op elk voertuig dat bestemd is om door een ander te worden voortbewogen hetgeen niet het geval is met een auto, die, daar hij toevallig niet meer verder kan, door een ander voertuig wordt voortbewogen, en anderzijds, indien luidens artikel 3, lid 2, van het modelcontract, de dekking aan de verzekerde verworven blijft wanneer het omschreven motorrijtuig bij gelegenheid een voertuig, welk dan ook, sleept, daaruit niet mag afgeleid worden dat het omschreven motorrijtuig vereenzelvigd wordt met het motorrijtuig, welk dan ook, dat het bij gelegenheid sleept, zodat noch artikel 7, 1°, noch artikel 8, 1°, van het modelcontract, die de bestuurder van het omschreven voertuig evenals de schade aan het omschreven motorrijtuig van de verzekering uitsluiten, dienen toegepast te worden, waaruit volgt dat het arrest, behalve dat het de artikelen 1 van de wet van 1 juli 1956 en 2, 14° en 16°, van het koninklijk besluit van 14 maart 1968, schendt, de bewijskracht miskent van bovengenoemde bedingen van de algemene voorwaarden en van het modelcontract en de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek schendt, en in elk geval de bindende gevolgen van die bedingen miskent, en de artikelen 1134 en 1135 van genoemd wetboek schendt ;

Overwegende dat, om de rechtsvordering van de eisers te verwerpen, het arrest oordeelt dat het gesleepte motorrijtuig, waarin de eerste eiser gezeten was, tijdens het depanneren, deel uitmaakte van het door verweerder verzekerde slepend voertuig en dat de eerste eiser bijgevolg bij toepassing van de artikelen 7 en 8 van het modelcontract voor de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, die deel uitmaken van

de door de eigenaar van het motorrijtuig bij verweerder ondertekende verzekeringspolis, uitgesloten was van het recht op uitkering zowel voor zijn lichamelijke schade als voor de schade aan zijn voertuig ;

Overwegende enerzijds dat in de artikelen 1 van de wet van 1 juli 1956 en 2, 14°, van het koninklijk besluit van 14 maart 1968 onder het woord "aanhangwagen" verstaan wordt het voertuig dat bestemd is om door een ander te worden voortbewogen, dat wil zeggen, het inzonderheid voor dat doel ontworpen en gefabriceerde voertuig, namelijk met uitsluiting van het al dan niet in een ongeval betrokken motorrijtuig dat, bij gelegenheid, door een ander motorrijtuig gesleept wordt ;

Overwegende anderzijds dat niets er op wijst dat in de bepaling van het "omschreven" voertuig, namelijk "het motorrijtuig of voertuig, welk dan ook, omschreven in de bijzondere voorwaarden, daaronder begrepen iedere aanhangwagen al of niet ermede verbonden", de verzekeringspolis van de gewone betekenis van het woord "aanhangwagen" dat in de hierboven aangehaalde wets- en reglements-bepaling overgenomen werd zou afgeweken zijn ; dat artikel 3, lid 2, van het modelcontract integendeel duidelijk het onderscheid maakt tussen het omschreven voertuig en het voertuig dat bij gelegenheid gesleept wordt om gedepanneerd te worden ;

Dat daaruit volgt dat het arrest, met schending van de in het middel bedoelde wetsbepalingen en met miskenning van de bewijskracht van de verzekeringspolis, de bij de artikelen 7 en 8 van genoemde polis bepaalde oorzaken van uitsluiting, op de door eiser geleden schade toepasselijk maakt ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest, behalve in zoverre het hoger beroep ontvankelijk wordt verklaard ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal gemaakt worden op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan opdat erover door de feitenrechter worde beslist ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar het Hof van beroep te Luik.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 9 MEI 1975

Voorzitter : de h. Delahaye

Raadsheer-rapporteur : de h. de Vreese

Advocaat-generaal : de h. Charles

Advocaten : mrs. R. Bützler en J. Fally

Hoger beroep—Akte—Vermeldingen—Termijn voor de verschijning—Termijn voor de verklaring van verschijning.

Uit geen enkele wetsbepaling volgt, dat door nietigheid is aangetast de akte van hoger beroep die, met inachtneming van de in de artikelen 707 en 1057, 7°, Ger.W. bedoelde minimumtermijn, de termijn vermeldt

na het verstrijken waarvan de verklaring van verschijning moet worden gedaan.

Van Damme t/ W.H.I.

Gelet op het bestreden arrest op 11 januari 1974 door het Hof van beroep te Gent gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 48, 49, 50, 52, 53, 54, 702, 707, 710, 861, 862, paragraaf 1, 1° en paragraaf 2, 1040, 1042, 1057, 7°, en 1060 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat het arrest de tegen de akte van hoger beroep gerichte exceptie van nietigheid zonder grond verklaart op grond van de redenen dat "eiser opwerpt dat het exploit van betekening van het hoger beroep nietig is, daar de wijze waarop de termijn van verschijning daarin wordt vermeld, namelijk "na de termijn van acht dagen" niet voldoet aan het voorschrift van artikel 1057, 7°, van het Gerechtelijk Wetboek ; dat met "de termijn voor de verschijning", door voormelde wetsbepaling gesteld, de termijn van dagvaarding bedoeld wordt, zoals overigens ook in artikel 1040 van hetzelfde wetboek betreffende de dagvaarding op bepaalde dag ; dat aldus bij dagvaarding of oproeping in hoger beroep anders dan tegen bepaalde dag, het volstaat de termijn van dagvaarding te vermelden, hetgeen in de andere gevallen door artikel 702 van dit wetboek niet wordt vereist ; dat het Gerechtelijk Wetboek met de termijn van dagvaarding aan de eisende partij een wachttijd oplegt, welke tot vrijwaring strekt van het recht op verdediging van de verwerende partij ; dat, na het verstrijken van deze wachttijd, de verdere afdoening van het geding benaastigd wordt overeenkomstig de desbetreffende bepalingen van voormeld wetboek,

terwijl, voor de geldigheid van de akte van hoger beroep, waarin de grieven niet worden opgegeven, artikel 1057, 7°, van het Gerechtelijk Wetboek de vermelding van een termijn voor de verschijning van de gedagvaarde partij voorschrijft ; krachtens artikel 1042 van hetzelfde wetboek, deze termijn dient geacht te worden de door artikel 707 op straffe van nietigheid voorgeschreven termijn te zijn ; in het geval van de vermelding na "acht dagen" in het geheel geen termijn voor de verschijning wordt opgegeven, doch enkel de vertrekdatum, namelijk de negende dag na de acht dagen bedragende termijn van artikel 707, van een periode aan welke aldus geen einddatum wordt gesteld ; zowel in de algemene juridische terminologie als in die van het Gerechtelijk Wetboek zelf, een "termijn" een tijdsperiode beduidt, door een begin- en einddatum bepaald, deze laatste, door artikel 53 "vervaldag" geheten ; een termijn weliswaar, bij toepassing van artikel 54, in maanden of jaren mag bepaald worden, doch aldus steeds een berekenbaar einde dient te vertonen ; het door artikel 1057, 7°, gesteld vereiste, de vermelding van een termijn impliceert, in overeenstemming met de gewone termijn van acht dagen, op straffe van nietigheid voorgeschreven door artikel 707 ; de vermelding "na acht dagen..." dus geen termijn overeenkomstig de artikelen 707 en 1057, 7°, kan uitmaken, en er integendeel het totaal ontbreken van enige termijn uit voortvloeit, zodat het arrest, door een hoger beroep ontvankelijk te verklaren, dat nochtans werd ingesteld bij een akte die de bij artikel 1057, 7°, van het Ge-

rechtelijk Wetboek vereiste termijn in het geheel niet bevat en die bijgevolg evenmin artikel 707 van hetzelfde wetboek kon naleven, deze artikelen en de andere boven aangehaalde artikelen van het Gerechtelijk Wetboek schendt;

Overwegende dat de litigieuze akte van hoger beroep aan eiser dagvaarding geeft om te verschijnen "na het verstrijken van de wettelijke termijn van acht dagen";

Overwegende dat de "termijn voor de verschijning", die luidens artikel 1057, 7°, van het Gerechtelijk Wetboek, op straffe van nietigheid in de akte van hoger beroep moet worden vermeld, dit is, bij toepassing van artikel 1042, de in artikel 707 van hetzelfde wetboek gestelde termijn van acht dagen, een minimumtermijn is;

Overwegende dat voormelde artikelen enkel bedoelen een minimum tijdsverloop te bepalen dat, tot vrijwaring van de rechten van de verdediging op straffe van nietigheid moet worden geëerbiedigd, en derhalve enkel betekenen: artikel 1057, 7°, dat de akte van hoger beroep de minimumtermijn moet vermelden die tussen die akte en de verschijning of verklaring van verschijning, aan de geïntimeerde moet worden gelaten, artikel 707, dat de termijn waarover de gedaagde moet beschikken vooraleer te moeten verschijnen of zijn verklaring van verschijning te moeten doen, minstens acht dagen zal bedragen;

Overwegende dat die betekenis wordt bevestigd door de artikelen 708 en 709 van voormeld wetboek;

Dat de termijn, die overeenkomstig deze artikelen kan worden verkort of verlengd, immers duidelijk de minimumtermijn is die tussen de dagvaarding en de verschijning of verklaring van verschijning aan de gedaagde moet worden gelaten;

Overwegende dat uit geen enkele wetsbepaling, ook niet uit de artikelen 48 en volgende van het Gerechtelijk Wetboek, voortspuit dat door nietigheid is aangetast de akte die, voormelde minimumtermijn van acht dagen eerbiedigend, de termijn vermeldt na het verstrijken waarvan de verklaring van verschijning moet worden gedaan;

Dat het middel naar recht faalt;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiser in de kosten.

NOOT—Zie Cass., 8 februari 1974, R.W., 1973-74, 2264; zie ook Cass., 11 april 1975, R.W., 1975-76, 252.

RAAD VAN STATE

4e KAMER — 7 JULI 1975

Voorzitter: de h. A. Mast (rapporteur)

Staatsraden: de hh. P. Vermeulen en G. Baeteman

Eerste auditeur: de h. J. Hoeffler.

Federaties van gemeenten—Ruimtelijke ordening—Gemeentelijke plannen van aanleg—Goedkeuring.

Wanneer de Koning op grond van artikel 2 van de Wet op de ruimtelijke ordening, en met nakoming van de vormen bepaald door artikel 23 van die wet, bindende kracht verleent aan de gemeentelijke plannen van aanleg en wanneer Hij, met toepassing van artikel 26 van dezelfde wet, een onteigeningsplan goedkeurt, treedt Hij op uit hoofde van een Hem door de wet opgedragen bevoegdheid, ter vervulling van een opdracht welke niet beperkt is tot het onderzoek naar de vraag of de beslissing van een onder toezicht staande plaatselijke overheid strijdig is met de wet of met het algemeen belang en waaraan om die reden goedkeuring moet worden onthouden of die daarom moet worden vernietigd.

Artikel 56 van de Wet van 26 juli 1971 houdende organisatie van de agglomeraties en de federaties van gemeenten vindt geen toepassing op de procedure met toepassing waarvan onteigeningsplannen worden goedgekeurd en aan de gemeentelijke plannen bindende kracht wordt verleend; die procedure blijft geregeld door de Wet van 29 maart 1962.

Gemeente Wemmel t/ Gouverneur Provincie Brabant
en Bestendige Deputatie Provincie Brabant

Arrest nr. 17.118

Overwegende dat het door de twee eerste verzoekschriften aangebracht beroep strekt tot vernietiging van:

1° het besluit van 30 november 1973 van de gouverneur van Brabant waarbij, op grond van artikel 56 van de Wet van 26 juli 1971 houdende organisatie van de agglomeraties en de federaties van gemeenten, de termijn van veertig dagen om te beslissen betreffende de gemeenteraadsbeslissing van Wemmel met betrekking tot het bijzonder plan van aanleg "sociale woningen" tot 11 juni 1974 wordt verlengd;

2° het besluit van 27 december 1973 waarbij de wd gouverneur van Brabant, op grond van genoemde wetsbepaling, dezelfde termijn van veertig dagen om te beslissen betreffende de gemeenteraadsbeslissing van Wemmel met betrekking tot het bijzonder plan van aanleg "ambachtelijke zone" tot 11 juli 1974 verlengt;

Overwegende dat het door het derde verzoekschrift aangebracht beroep strekt tot vernietiging van het besluit van 8 maart 1974 van de bestendige deputatie van Brabant, ter kennis gebracht van verzoekende partij op 1 april 1974 en houdende vernietiging van de beslissingen waarbij het college van burgemeester en schepenen op 10 januari 1974 akte ervan neemt dat de gemeenteraadsbeslissingen van 1 december 1972 tot goedkeuring van de bijzondere plannen van aanleg "sociale woningen" en "ambachtelijke zone" met onteigeningsplannen van rechtswege, op grond van genoemd artikel 56, uitvoerbaar geworden waren door het verstrijken van de goedkeuringstermijn;

Overwegende dat de gemeenteraad van Wemmel bij twee besluiten van 1 december 1972 definitief twee bijzondere plannen van aanleg aannam, het eerste strekkende tot het bouwen van sociale woningen in de wijk uitgevende op de Steenweg op Brussel, het tweede strekkende tot het oprichten van een ambachtelijke zone in het Z.W. van de gemeente; dat de gouverneur van Brabant op 20 december 1972 twee besluiten nam waarbij de termijn van veertig dagen om te beslissen over voormelde beraadslagingen verlengd werd tot 11 december

1973; dat de Randfederatie Asse op 21 maart 1973 ongunstig advies uitbracht omtrent eerder vermelde gemeentebesluiten van 1 december 1972; dat de gouverneur van Brabant alsdan de door het eerste beroep bestreden besluiten nam; dat het college van burgemeester en schepenen op 10 januari 1974 besliste akte ervan te nemen «dat de beslissing van de gemeenteraad van 1 december 1972 houdende definitieve goedkeuring van het Bijzonder Plan van aanleg 'Ambachtelijke Zone' met onteigeningsplan van rechtswege uitvoerbaar is bij verstrijken van de goedkeuringstermijn»; dat die rechtshandeling vernietigd werd bij het besluit van de deputatie dat door het tweede beroep is bestreden; dat dit besluit berust o.m. op de considerans: "dat het niet aan het College van Burgemeester en Schepenen van Wommel behoort, op eigen gezag, een koninklijk besluit en besluiten van de Gouverneur voor nietig te houden; dat het College van Burgemeester en Schepenen van Wommel, door zijn beraadslagingen van 10 januari 1974, derhalve zijn bevoegdheden te buiten gaat en de wet schendt";

Overwegende dat de verzoekende partij aanvoert dat de bestreden besluiten genomen zijn met schending van artikel 56 van de Wet houdende organisatie van de agglomeraties en de federaties van gemeenten, artikel dat de wijze regelt waarop het administratief toezicht wordt uitgeoefend op de agglomeraties en de federaties van gemeenten alsmede op de gemeenten die tot de agglomeraties en de federaties behoren; dat zij betoogt dat de gouverneur en de wd gouverneur van de provincie Brabant zich een bevoegdheid hebben aangematigd welke aan de deputatie toekomt; dat zij in het tweede verzoekschrift aan de bestendige deputatie o.m. verwijt het uitvoerbaar karakter van haar beslissingen van 1 december 1972 te hebben geschonden, doordat de gouverneur en de wd gouverneur de door artikel 56, § 4, bedoelde termijn van veertig dagen onregelmatig hebben verlengd zodat de goedkeuring van de hogere overheid als verkregen moest worden beschouwd;

Overwegende dat wanneer de Koning op grond van artikel 2 van de Stedebouwwet en met nakoming van de vormen bepaald door artikel 23 van die wet bindende kracht verleent aan de gemeentepannen van aanleg en wanneer hij, met toepassing van artikel 26 van dezelfde wet, een onteigeningsplan goedkeurt, hij uit hoofde van een hem door de wet opgedragen bevoegdheid optreedt, ter vervulling van een opdracht welke niet beperkt is tot het onderzoek naar de vraag of de beslissing van een onder toezicht staande plaatselijke overheid strijdig is met de wet of met het algemeen belang en waaraan om die reden goedkeuring moet worden onthouden of die daarom moet worden vernietigd; dat artikel 56 van de Wet van 26 juli 1971 geen toepassing vindt op de procedure met toepassing waarvan onteigeningsplannen worden goedgekeurd en aan de gemeentepannen bindende kracht wordt verleend; dat die procedure geregeld blijft door het bepaalde in de geciteerde artikelen van de Stedebouwwet; dat ambtshalve moet worden vastgesteld dat de door het eerste beroep bestreden besluiten zonder rechtsgrond zijn en dat de deputatie bijgevolg terecht de op 10 januari 1974 door het college gedane vaststelling dat de gemeenteraadsbesluiten van 1 december 1972 uitvoerbaar geworden waren, vernietigd heeft,

Besluit :

Artikel 1.

Het besluit van de gouverneur van Brabant van 30 november 1973 en het besluit van de wd gouverneur van Brabant van 27 december 1973 zijn vernietigd. Het beroep is voor het overige verworpen.

Artikel 2.

De kosten, bepaald op tweeduizend tweehonderd vijftig frank, komen ten laste van de verzoekende partij voor een bedrag van zevenhonderd vijftig frank en ten laste van de Belgische Staat voor een bedrag van duizend vijfhonderd frank.

NOOT—Bestuurlijk toezicht, federaties van gemeenten, ruimtelijke ordening

Zolang de federaties van gemeenten nog zullen bestaan, is dit arrest van wezenlijk belang.

Krachtens de artikelen 2 en 23 van de Wet op de ruimtelijke ordening verkrijgen de door de gemeenteraad vastgestelde gemeentelijke algemene of bijzondere plannen van aanleg slechts bindende kracht na koninklijke goedkeuring; hetzelfde geldt, overeenkomstig art. 26, t.a.v. onteigeningsplannen in uitvoering van plannen van aanleg.

Artikel 56, § 2, van de Wet van 26 juli 1971 houdende organisatie van de agglomeraties en federaties van gemeenten bepaalt: "De bestendige deputatie van de provinciale raad oefent het administratief toezicht uit op de federaties alsook op de gemeenten die tot de federatie behoren"¹.

Meteen rijst de vraag, waarop de parlementaire voorbereiding geen antwoord biedt: omvat dit aan de bestendige deputatie toevertrouwde bestuurlijk toezicht alleen het toezicht, zoals geregeld in de Gemeentewet, of ook nog het toezicht, ingesteld door andere wetten, zoals o.m. (en vooral) de Wet op de ruimtelijke ordening?

Deze vraag is niet alleen vanuit juridisch standpunt belangrijk, maar ook voor de praktijk, daar de gemeentelijke plannen van aanleg kunnen afwijken van de ontwerp-gewestplannen en gewestplannen (art. 15, laatste lid, en art. 16, derde lid, Wet van 29 maart 1962), en het beleid van de centrale overheid — (thans de gewestelijke overheid) — aldus zou kunnen worden doorkruist en zelfs ontkracht door beslissingen van lokale overheden.

De Raad van State geeft in dit arrest een duidelijk antwoord: art. 56, § 2, van de Wet van 26 juli 1971 laat de bepalingen van de artt. 2, 23 en 26 van de Wet van 29 maart 1962 onverminderd bestaan. De bestendige deputatie is derhalve niet bevoegd om gemeentelijke plannen van aanleg, vastgesteld door gemeenten die tot een federatie behoren, goed te keuren; de Koning blijft ter zake bevoegd. De bijzondere wetgeving primeert op de Wet van 26 juli 1971.

Dit standpunt is onaanvechtbaar. De goedkeuring van een gemeentelijk plan van aanleg is weliswaar een daad van bestuurlijk toezicht, maar dan toch met een bijzonder karakter. In de twee adviezen van de Raad van State, afdeling wetgeving, bij het ontwerp dat de Wet van 29 maart 1962 is geworden, werd dit keurig aangetoond. In het advies van 20 maart 1958 wordt gesteld:

"Inzake algemene ruimtelijke ordening van het grondgebied blijft de Staat ongetwijfeld het hoogste gezag: hijzelf maakt de streekplannen op. Hij beschikt over genoeg toezichtsmaatregelen, zowel om de nodige impuls te geven en een mogelijke inertie te overwinnen als om het optreden van de ondergeschikte besturen op doeltreffende wijze te coördineren.

Voor het opmaken van haar eigen plannen is de gemeente echter opnieuw ten volle verantwoordelijk: zij moet het plan zelf 'opmaken' en 'goedkeuren'. Ten aanzien van de

¹ Voor een kritiek op deze bepaling, zie L.P. SUETENS, "Bestuurlijk toezicht, ja? Bestuurlijk toezicht, neen!", *Jura Falconis*, Lustrumboek "Een boek van hen voor ons", 1974, p. 130.

door de gemeenteoverheid goedgekeurde plannen heeft de Koning nog alleen te beslissen of hij al dan niet zijn goedkeuring zal verlenen. Voor het ontwerp zijn algemene en bijzondere gemeentelijke plannen een zaak van gemeentelijk belang. Gemeenteoverheid en centrale overheid hebben derhalve hun respectieve bevoegdheid, als omschreven in artikel 108 van de Grondwet².

Het advies van 9 november 1959 (over een amendement) is nog meer expliciet:

"Bij dit ontwerp van amendement wordt artikel 18 (nu art. 21) van het wetsontwerp nr. 124 tot organisatie van de stedenbouw en van de ruimtelijke ordening met een derde lid aangevuld. Volgens deze nieuwe bepaling wordt de Koning geacht de gemeentelijke plannen te hebben goedgekeurd, indien hij, binnen een bepaalde termijn, geen beslissing van niet-goedkeuring heeft betekend. Het wettelijk vermoeden van goedkeuring voortvloeiend uit stilzwijgen is verenigbaar zowel met artikel 108 van de Grondwet als met de algemene beginselen van de administratieve voogdij; men kan trouwens sommige wetsbepalingen aanwijzen welke zodanig vermoeden vestigen (onder meer artikel 88 van de Provinciewet).

Indien men derhalve op grond van de algemene rechtsbeginselen geen bezwaren kan maken bij deze bepaling, kan men toch niet verhehlen dat zij in het onderhavig geval ernstige moeilijkheden zou doen rijzen.

*De goedkeuring van de gemeentelijke plannen door de Koning is immers meer dan een zuivere voogdijmaatregel; zij alleen maakt het mogelijk de gemeentelijke plannen in de ruimtelijke ordening van het grondgebied in zijn geheel te integreren en vormt aldus een onmisbare schakel in de reeks van maatregelen die het wetsontwerp in uitzicht stelt met het oog op die ordening*³.

De enge interpretatie van het begrip "administratief toezicht" in art. 56 van de Wet houdende organisatie van de agglomeraties en federaties van gemeenten werd reeds aangehouden bij A. MAST: "Op goede grond kan, naar mij dunkt, worden betoogd dat, gelet op de termen waarin artikel 56 is opgesteld, het administratief toezicht van de deputatie enkel geldt onder voorbehoud van de toepassing van de bijzondere wetten die ter vrijwaring van het algemeen belang zijn afgeweken van de voogdijregeling van het gemeen recht"⁴.

Het specifieke bestuurlijk toezicht inzake stedenbouw en ruimtelijke ordening, zoals het is geregeld in de Wet van 29 maart 1962, die een sluitend geheel vormt, blijft dus onverminderd gelden.

In verband met het bestuurlijk toezicht op gemeenten die deel uitmaken van een agglomeratie of federatie van gemeenten, zij meteen ook de aandacht gevestigd op het arrest nr. 17.101 van 26 juni 1975 inzake Depelchin van de Raad van State, waarin wordt beslist dat art. 56 van de Wet van 26 juli 1971 ook niet het bestuurlijk toezicht, zoals geregeld in de Gemeentewet, volledig terzijde stelt:

"De wetgever van 26 juli 1971 heeft beslist dat de Koning alleen het bestuurlijk toezicht uitoefent op de gemeenten,

die de agglomeraties samenstellen, en dat de bestendige deputatie dus niet meer zou tussenkomen in het goedkeurings-toezicht t.a.v. deze gemeenten, alsmede dat de aan goedkeuring onderworpen beslissingen van rechtswege uitvoerbaar zijn indien de goedkeuring niet uitdrukkelijk binnen de veertig dagen wordt geweigerd. Hierdoor heeft hij in hoofdzaak gewenst het interne mechanisme van het toezicht te vereenvoudigen en de werking ervan te versnellen. Noch de tekst, noch de economie van artikel 56 van bedoelde wet, noch de parlementaire voorbereiding laten blijken dat de wetgever zou bedoeld hebben t.a.v. de ambtenaren van die gemeenten het geheel van waarborgen op te heffen, dat bij artikel 85 van de Gemeentewet is vastgelegd.

Indien artikel 56 van de Wet van 26 juli 1971 onverenigbaar lijkt, binnen het toepassingsgebied van deze wet, met het behoud van artikel 85 van de Gemeentewet, in zover in een dubbele goedkeuring wordt voorzien, kan nochtans niet worden aanvaard dat het stelsel van stilzwijgende goedkeuring, voortvloeiend uit § 4 van genoemd artikel 56, de door artikel 85 van de Gemeentewet aan de Koning opgelegde verplichting om desgevallend een formele beslissing te nemen, zou hebben afgeschaft" (eigen vertaling).

L.P.S.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

3e KAMER — 15 JANUARI 1975

Voorzitter : de h. Elleboudt

Raadsheren : de hh. Van Hecke en Acheroy

Advocaat : mr. G. De Lange

Taalgebruik in gerechtszaken—Bevoegdheid van een rechtbank van eerste aanleg met zetel te Brussel territoriaal bepaald door een plaats buiten de Brusselse agglomeratie gelegen maar tot het arrondissement Brussel behorend.

Eiser heeft twee verweerders met woonplaats in een Waalse gemeente voor de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel in kort geding gedagvaard m.b.t. een contract dat moest worden uitgevoerd te Dworp, een eentalig nederlandstalige gemeente die buiten de Brusselse agglomeratie gelegen is, maar tot het rechtsgebied van het gerechtelijk arrondissement Brussel behoort.

Zijn in het Nederlands ingeleide dagvaarding waarbij een vertaling in het Frans is gevoegd, is geldig.

De Graeve t/Carême en P.V.B.A. Carême Fils

Overwegende dat de door huidige appellant ingeleide dagvaarding, in het Nederlands opgemaakt met Franse vertaling, aan geïntimeerden werd betekend die in de Waalse gemeente Limelette hun woon- of vestigingsplaats hebben;

Overwegende dat overeenkomstig de bepalingen der Wet van 15 juni 1935, namelijk artikel 1, appellant de oorspronkelijke verweerders, thans geïntimeerden, in de Franse taal voor de Rechtbank van Eerste Aanleg te Nijvel geldig zou hebben kunnen dagvaarden, aangezien 1e geïntimeerde zijn woonplaats in dit arrondissement heeft en 2e geïntimeerde er ook gevestigd is;

Overwegende dat het tussen partijen gesloten aannemingscontract niettemin uitgevoerd moest worden te Dworp, eentalige nederlandstalige gemeente die, ofschoon zij buiten de Brusselse Agglomeratie is gelegen

² Parl. Besch., Senaat, 1958-59, nr. 124, p. 118. Hieruit vloeit voort dat de gemeenten aansprakelijk zijn voor de voorschriften van hun plannen, met uitzondering van de bepalingen van nationaal belang die hun door het Hoofdbestuur van de Stedenbouw zouden zijn opgelegd; zie PH. VANDEN BORRE, "Commentaar op de wet betreffende de ruimtelijke ordening en de stedenbouw", in R. SENELLE en PH. VANDEN BORRE, *Ruimtelijke Ordening en Stedenbouw*, 4e deel, p. 27. Artikel 27 van de Wet van 29 maart 1962 m.b.t. plan-schade behelst hiervan de bevestiging: "Schadevergoeding is al naar het geval verschuldigd door (...) de gemeente (...)"

³ Parl. Besch., Senaat, 1959-60, nr. 275, p. 100; cursivering toegevoegd.

⁴ A. MAST, *Overzicht van het Belgisch Administratief Recht*, vijfde uitg., 1973, p. 329, nr. 414. Anders: O. COENEN, "De rechtstoestand van de gemeente na de Wet op de agglomeraties en federaties van gemeenten", R.W., 1971-72, 1129-1142; J. VAN ACKER, *Het administratief toezicht op de agglomeraties en federaties van gemeenten en op hun samenstellende delen*, 1973, p. 154-155.

toch tot het rechtsgebied van het Gerechtelijk Arrondissement Brussel behoort; dat, krachtens art. 3 der Wet van 15 juni 1935, al de procedures in betwistbare zaken in het Nederlands dienen gedaan te worden voor de vredegerichten van het Arrondissement Brussel waarvan het gebied samengesteld is uit Vlaamse gemeenten buiten de Brusselse Agglomeratie gelegen;

Overwegende dat deze regel, bij artikel 168 van artikel 3 (wijzigingen) der Wet van 10 oktober 1967 (Gerechtelijk Wetboek) uitgebreid werd tot de vorderingen die worden ingesteld voor de rechtbank van eerste aanleg... waarvan de zetel te Brussel is gevestigd, wanneer een zaak voor de rechtbank aanhangig wordt gemaakt op grond van een territoriale bevoegdheid bepaald door een plaats welke zich op het grondgebied van een van voormelde gemeenten bevindt; dat artikel 4 der Wet van 15 juni 1935 in die zin gewijzigd werd door artikel 169 van hetzelfde art. 3 der Wet van 10 oktober 1967;

Overwegende dat hieruit volgt dat ten onrechte de eerste rechter de dagvaarding nietig heeft verklaard; dat de dagvaarding in de Nederlandse taal door appellant ingeleid en waarbij een vertaling in de Franse taal gevoegd was (art. 38 Taalwet) volkomen regelmatig is;

Overwegende dat ter zake de eis bij hoogdringendheid dient behandeld te worden, dat de aanstelling van een deskundige zich opdringt met dit voorbehoud dat het deskundig onderzoek, zoals het door appellant omschreven is, de perken van de machten van de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg zitting houdend in kort geding verleend overschrijdt;

Overwegende dat er derhalve aanleiding toe bestaat de opdracht van de deskundige zoals hieronder te beperken; (...)

HOF VAN BEROEP TE GENT

3e KAMER — 15 MEI 1975

Voorzitter: de h. De Prêter

Raadsheren: de hh. Verhegge en Matthijs (rapporteur)

Openbaar ministerie: de h. De Wilde

Advocaten: mrs. Vyaene loco Fazzi, De Groote en Staendaert

Herroeping van het gewijsde—1. Bij correctionele rechtbank ingediend verzoek—Vonnis van afwijzing—Hoger beroep—Vorm—Rechtspleging —2. Redenen—Art. 1133, 1°, 2° en 4°, Ger.W.

1. Vatbaar voor hoger beroep is het vonnis waarbij de correctionele rechtbank uitspraak doet over een verzoek tot herroeping van het gewijsde van een vonnis dat zij, statuerend over burgerlijke belangen, heeft gewezen.

Het hoger beroep wordt ingesteld volgens de regels van de strafvordering, nl. door verklaring ter correctionele griffie, en voor de rechtspleging worden de regels van de strafvordering toegepast.

2. Drie weken vóór de uitspraak van de correctionele rechtbank, rechtdoende op de eis van een burgerlijke partij, is deze overleden; dit kwam de beklagden, die tot betaling van een vergoeding wegens blijvende arbeidsongeschiktheid, berekend op de vermoedelijke

overlevingsduur, werden veroordeeld, pas ter kennis nadat het vonnis kracht van gewijsde had gekregen.

Tot de weduwe, enige erfgename, aan wie de hele nalatenschap door een akte van schenking was toegewezen, en die van rechtswege in de plaats van haar man kwam, wordt terecht het verwijt gericht dat zij, ofschoon zij het geding kon hervatten en de heropening van het debat vragen, nagelaten heeft tijdig het overlijden ter kennis van de rechtbank te brengen. Ten einde de rechtbank in te lichten was zij verplicht een afschrift van de akte van overlijden of een stuk dat het overlijden vermeldde, aan de rechtbank of aan de tegenpartij te doen geworden. Door dit niet te doen heeft zij een beslissend stuk achtergehouden en de rechtbank misleid, die ten gevolge daarvan uitspraak heeft gedaan op stukken en conclusies die een valse voorstelling van de zaak gaven. Het verzoek tot herroeping van het gewijsde is derhalve toelaatbaar op grond van art. 1133, 1°, 2° en 4°, Ger.W.

Lange en Diel t/ Becu en N.V. Foncière-Camer

Advies van de eerste advocaat-generaal C.J. Vanhoudt

I. Retroacta

De Correctionele Rechtbank te Gent vonniste op 7 maart 1973 nopens de burgerlijk-rechtelijke belangen, o.m. nopens de weerslag van een permanente werkonbekwaamheid van 23 % en medische behandeling, waarbij rekening werd gehouden met de vermoedelijke levensduur van twaalf jaar van August Baetens, slachtoffer van een verkeersongeval.

Slechts op 22 maart 1973 — nadat het vonnis reeds in kracht van gewijsde was gegaan — vernam de raadsman van Erich Lange en Werner Diel, dat bedoeld slachtoffer reeds op 16 februari 1973 — dus 3 weken vóór de uitspraak — was overleden, wegens een oorzaak die zonder het minste causaal verband was met het verkeersongeval waarvoor zijn cliënten, aansprakelijk werden verklaard.

De partij Baetens of zijn weduwe, rechtsopvolgster, heeft zich onthouden vóór het verlenen van het vonnis de rechtbank nopens dit overlijden in te lichten, hoewel zij over drie weken beschikte om dit te doen, en om — na heropening van de debatten — de rechtbank toe te laten met kennis van zaken te vonnissen.

Vandaar het op 17 september 1973 ingediend verzoek tot herroeping van het gewijsde ingediend door de aansprakelijke partij Lange e.a., naar de vorm en de vereisten door de wet bepaald op basis van art. 1133 Ger.W., gevolgd door een dagvaarding van 24 oktober 1974 vóór de Correctionele Rechtbank te Gent, die kwestieus vonnis had gewezen.

Op 24 april 1974 werd de vordering tot herroeping van het gewijsde afgewezen.

De eisers, verzoekers om herroeping van het gewijsde, stelden op 3 mei 1974 tijdig hoger beroep in volgens de regels van de strafvordering.

Dit hoger beroep wordt thans aan de beoordeling van het hof van beroep onderworpen.

II. Wat betreft het principe van de ontvankelijkheid van het hoger beroep

Het verzoek tot herroeping van het gewijsde is een buitengewoon rechtsmiddel krachtens art. 21 Ger.W., dat aangewend kan worden tegen een beslissing die in kracht van gewijsde is gegaan naar de bepaling van art. 28 Ger.W.

Wanneer het regelmatig ingediend verzoek vóór de correctionele rechtbank, statuerend over burgerlijke belangen (art. 1132 Ger.W.) werd afgewezen, is dit vonnis vatbaar voor hoger beroep?

Uitdrukkelijk en specifiek voor dit buitengewoon rechtsmiddel wordt de mogelijkheid tot het instellen van hoger beroep in het Gerechtelijk Wetboek niet vermeld.

Misschien wegens deze omstandigheid, en wellicht wegens

de herinnering aan het thans opgeheven Wetboek van Burgerlijke Rechtspleging, waar het hoger beroep was uitgesloten om reden dat de aangevochten beslissing in laatste aanleg zou gewezen zijn.

Integendeel poneert het Gerechtelijk Wetboek zeer duidelijk de algemeen geldende regel dat "tegen ieder vonnis kan hoger beroep ingesteld worden, tenzij de wet anders bepaalt" (art. 616 Ger.W.).

Daaruit volgt dat het vonnis van de Correctionele Rechtbank te Gent van 24 april 1974, dat de herroeping van gewijsde afwees, vatbaar is voor hoger beroep.

III. Wat de vorm van dit hoger beroep betreft

Dit rechtsmiddel, ingesteld naar de regels van de strafvordering, nl. door verklaring ter correctionele griffie, komt mij als regelmatig ingesteld voor.

Immers werd daarenboven — overeenkomstig art. 1134 Ger.W. — dit verzoek, ondertekend door drie advocaten, op straffe van nietigheid betekend met dagvaarding in de gewone vorm vóór het gerecht dat de bestreden beslissing heeft gewezen, in casu vóór de correctionele rechtbank.

Derhalve dienen in huidig geval, zo voor de berechting van dit geding, als voor het onderzoek van het buitengewoon rechtsmiddel om dit vonnis aan te vechten, de regels van de strafvordering toegepast te worden, te weten de procedureregels eigen aan de jurisdictie die er uitspraak over moet doen.

Het ingesteld hoger beroep is ontvankelijk en regelmatig naar de vorm.

IV. Wat de grond van het verzoek tot herziening van het gewijsde betreft

De gronden tot herziening in onderhavig geval zijn het achterhouden van een beslissend stuk (art. 1133, 2º, Ger.W.) en het "bedrog" (art. 1133, 1º, Ger.W.).

Het eerste middel werd meer expliciet behandeld, het tweede vloeit noodzakelijk uit het eerste voort; beide gronden werden door het vonnis a quo onderzocht en afgewezen.

Hoewel de redenen tot herziening als uitzonderingen gelden, en dus als principieel beperkend dienen uitgelegd te worden, volgt daaruit niet dat de bedoelde wetteksten, zoals ten tijde van de voorbijgestreefde exegetische opvattingen, louter grammaticaal door tekstargumenten, en streng beperkend dienen geïnterpreteerd te worden. Zoals in alle takken van het recht, dienen de wetsbepalingen van art. 1133 Ger.W. derwijze uitgelegd te worden, mits met respect voor het kader door de wetgever omschreven, dat hieraan een efficiënte betekenis wordt gegeven, m.a.w. dat het doel door de wetgever in het algemeen, in abstracto gesteld en geformuleerd, door de rechter in concreto en in het geïndividualiseerd geval geïnterpreteerd tot uiting dient te komen.

Het door de wet beoogde doel lijkt me in deze aangelegenheid te zijn, dat de rechter niet alleen, alvorens te vonnissen, zo volledig mogelijk zou ingelicht zijn nopens alle ter zake dienende gegevens, doch vooral dat hij niet zou statuëren op gegevens die onwaar, vals of vervalst zijn, o.m. door het achterhouden van beslissende stukken of in het algemeen door het plegen van bedrog.

In onderhavig geval heeft de partij Becu, weduwe en enige wettige erfgenaam van het slachtoffer van het verkeersongeval, August Baetens, zich bewust ervan onthouden het overlijden onder vorm van de overlijdensakte van haar man ter kennis van het gerecht te brengen, terwijl zij daartoe alle tijd en gelegenheid had (drie weken vóór de uitspraak); onbetwistbaar is dat dit uiteraard belangrijk feit in zake een rechtstreekse invloed moest hebben op het vonnis, o.m. in verband met de graad van permanente arbeidsongeschiktheid en het kapitaliseren ervan naar de vermoedelijke levensduur, alsmede voor de berekening van de medische kosten voor de toekomst.

Het komt me dan ook voor dat deze partij zich bewust ervan onthouden heeft dit ter kennis van de rechter te brengen.

Valt deze schuldige onthouding onder de redenen opgesomd in art. 1133, 1º en/of 2º, Ger.W.?

Naar mijn mening dient hier bevestigend op geantwoord te worden.

a) Zoals door de eisende partij vooral benadrukt, gaat het hier wel degelijk op het achterhouden van een "beslissend stuk". Immers, een stuk in de zin van art. 1133 Ger.W., heeft slechts betekenis in zover het als inhoud heeft een "beslissend feit", in casu het overlijden van Baetens te constateren. Dit geldt des te meer daar van dit feit op een wettelijk verplichte wijze een stuk dient opgemaakt te worden, de "overlijdensakte".

Dit stuk — van "beslissende" aard — werd door de partij Baetens wel degelijk achtergehouden, zodat de rechter daaromtrent onwetend werd gelaten, zodat hij zich gebaseerd heeft op gegevens die onvolledig, verdraaid, of vervalst waren, hetgeen een "eerlijke berechting" (fair trial) heeft verhinderd.

b) Met inachtneming van dezelfde redenen en omstandigheden mag aanvaard worden dat er ter zake persoonlijk bedrog is geweest, overeenkomstig art. 1133, 2º, Ger.W.

Immers de partij Baetens, heeft zich, door zijn bewuste en schuldige onthouding het overlijden ter kennis van de rechter te brengen, hierdoor een onrechtmatig voordeel verschafte.

Welnu, handelen met bedrieglijk opzet, is niets anders, naar de traditionele definitie daaraan door het Hof van Cassatie gegeven, dan streven om zich een onrechtmatig voordeel te verstrekken, een begrip en omschrijving die evengoed passend is voor het in art. 1133, 1º, Ger.W., vermelde "bedrog".

"Bedrog" dat naar de gewone betekenis van het woord wil zeggen het opwekken door een bedrieglijke handeling of onthouding van onjuiste voorstellingen bij een ander — in casu bij de rechter en ten nadele van de tegenpartij — en waardoor men door handelingen of onthouding naar de verwezenlijking van een onrechtmatig voordeel streeft.

Dit lijkt me onbetwistbaar in deze aangelegenheid voorhanden te zijn geweest.

c) Opwerping van de verwerende partij: zelfs indien ze om de heropening van de debatten had kunnen vragen, had de enige wettelijke erfgenaam van de overledene, daartoe niet de wettelijke verplichting, en had daartoe des te minder de verplichting, daar ze bij ontstentenis van hervatting van het geding, ter zake nog geen "partij" was.

1. Het ingeroepen art. 815 Ger.W. lijkt me tot hoofdzakelijk doel te hebben de rechtsbedeling niet onnodig te bemoeilijken of te vertragen in de zaken waar de debatten nog niet gesloten waren, zolang van het overlijden van een partij, van de verandering van staat of wijziging van de hoedanigheid waarin zij optreden, geen kennis werd gegeven. Doch dit artikel ontslaat geenszins van de kennisgeving van dit overlijden of van de andere tussengekomen wijzigingen.

2. Het lijkt me onaanvaardbaar dat verweerster, als enige wettelijke erfgenaam, niet dadelijk van rechtswege, in de plaats en in de rechten van de overledene zou getreden zijn van het ogenblik af van het overlijden, daar dit overeenstemt met de algemene beginselen inzake erfrecht (cf. o.m. artt. 718 en 724 B.W.).

De weduwe en enige wettige erfgenaam van de overledene August Baetens diende vanaf dit overlijden als "partij" te worden beschouwd en had naar mijn opvatting de hierboven omschreven verplichting dit beslissend feit ter kennis van de rechter te brengen om een "eerlijk" proces mogelijk te maken, en geen bedrog te plegen door bij schuldige onthouding een verkeerde voorstelling van zaken te verwekken die een noodzakelijke en belangrijke inslag op het te wijzen vonnis moest hebben.

Ik concludeer dientengevolge tot de ontvankelijkheid en de gegrondheid van het ingesteld hoger beroep.

Arrest

De Rechtbank van Eerste Aanleg te Gent, correctionele kamer met drie rechters, heeft op 24 april 1974 het volgende vonnis op tegenspraak gewezen:

"De rechtbank heeft de stukken ingezien en meer bepaald het verzoekschrift tot herroeping van het gewijsde van 17 september 1973, neergelegd ter griffie van deze rechtbank op 21 september 1973 en de dagvaardingen betekend op 19 september 1973 en 20 september 1973 respectievelijk aan Rachel Becu en N.V. Foncière Camer.

Zij heeft de conclusies ter terechtzitting door partijen neergelegd, ingezien.

De vordering strekt tot de herroeping van het vonnis van deze rechtbank en kamer van 7 maart 1973 wijzende op burgerrechtelijk gebied inzake de toenmalige eisers August Baetens en de NV. Foncière Camer tegen de toenmalige verweerders Erich Lange en Werner Diel.

De vraag wordt gegrond op het feit dat de rechtbank op die datum, geen kennis had van het overlijden van August Baetens op 16 februari 1973 en op de beschouwing dat de uitspraak anders zou geweest zijn ware dit overlijden wel gekend.

Uit het proces-verbaal van de terechtzitting van 14 februari 1973 blijkt dat de zaak op die datum behandeld werd en voor uitspraak gesteld werd op 7 maart 1973.

De eisers schijnen hun vordering te baseren op art. 1133, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek volgens hetwelk als reden kan ingeroepen worden: 'indien er, sedert de beslissing, beslissende stukken zijn aan het licht gekomen die door toedoen van de partij waren achtergehouden'.

Het materiële feit van het overlijden van August Baetens kan niet als 'achtergehouden stuk' bestempeld worden. De uitbreiding tot 'ieder belangrijk feitelijk gegeven' zoals voorgesteld door eisers, is in strijd met de restrictieve bepalingen van art. 1133 van het Gerechtelijk Wetboek.

In hun conclusie houden eisers staande dat de verweerster Rachel Becu zich schijnt te realiseren dat zij de andere partijen of de rechtbank had kunnen verwittigen (van het overlijden van August Baetens). Daardoor maken zij enigszins allusie op een persoonlijk bedrog, wat ook kan gelden als grond van herroeping (art. 1133, 1°, Gerechtelijk Wetboek).

Het onrechtmatig verdoezelen van een beslissend feit is daarin begrepen (zie Van Lennep, *Burgerlijk Procesrecht*, V, blz. 192, nr. 135).

In dat verband moet echter opgemerkt worden dat het bedrog moet uitgaan van een der partijen die in de oorspronkelijke procedure betrokken was. Nu het blijkt dat Rachel Becu het geding niet had hervat vóór het vonnis van 7 maart 1973 kan zij niet als partij in de procedure, die door het vonnis beslecht werd, worden beschouwd.

De eisers hebben aldus niet het bewijs geleverd van het bestaan van één der gronden bepaald door art. 1133 Gerechtelijk Wetboek.

De verweerster Rachel Becu vordert 10.000 frank wegens schade die zij door de onderhavige procedure zou geleden hebben. Zij levert geen bewijs van enige schade.

Op die gronden (...),

De rechtspraak op tegenspraak, Wijst het verzoek om herroeping van het gewijsde af als niet toelaatbaar; Wijst de tegenvordering af als ongegrond; Laat de kosten ten laste van de verzoekers".

Tegen voormeld vonnis werd hoger beroep ingesteld

door de eisers Erich Lange en Werner Diel op 3 mei 1974.

(...)

Overwegende dat Erich Lange en Werner Diel tijdig en regelmatig hoger beroep hebben ingesteld tegen het vonnis van 24 maart 1974 van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Gent, rechtdoende in correctionele zaken, waarbij hun verzoek tot herroeping van het gewijsde m.b.t. het vonnis van 7 maart 1973 van dezelfde rechtbank als niet toelaatbaar werd afgewezen;

Overwegende dat het in conclusies geformuleerde incidenteel hoger beroep van Becu Rachel eveneens regelmatig voorkomt;

A) *Nopens de toelaatbaarheid van het verzoek*

Overwegende dat de herroeping van het gewijsde een buitengewoon rechtsmiddel is dat in de door de wet opgesomde gevallen en in de door de wet gestelde voorwaarden aan de partijen en het openbaar ministerie toestaat het gerecht zelf, dat de bestreden beslissing heeft genomen en waartegen de gewone rechtsmiddelen van het verzet en van het hoger beroep niet meer openstaan, te vragen dat het zijn beslissing intrekt en herziet; dat de wetgever door dit rechtsmiddel aan de rechter, die bij het nemen van zijn eerste beslissing nopens een noodzakelijk gegeven verkeerdelijk werd voorgelicht en aldus in dwaling werd gebracht, de mogelijkheid biedt deze ongedaan te maken en te vervangen door een nieuwe beslissing, die hij van bij de aanvang zou hebben genomen indien hij over dit beslissend gegeven had beschikt;

Overwegende dat uit het verslag van de koninklijke commissaris, pagina 437 en volgende, blijkt dat de wetgever ter gelegenheid van de gerechtelijke hervorming om billijkheidsredenen beoogd heeft de vormen van de herroeping van het gewijsde te verlichten en de voorwaarden voor de ontvankelijkheid wegens feitelijke vergissing te verruimen;

Overwegende dat het vonnis van de Correctionele Rechtbank te Gent, dat op 7 maart 1973 uitspraak heeft gedaan over burgerlijke belangen en dat het voorwerp uitmaakt van onderhavig verzoek tot herroeping vanwege de appellanten Erich Lange en Werner Diel, aan de aanspraakgerechtigde August Baetens, die tengevolge van een verkeersongeval een bestendige werkonbekwaamheid van 23 % opliep, bepaalde schadevergoedingen heeft toegekend, rekening houdende met zijn vermoedelijke levensduur van twaalf jaar;

Overwegende dat de raadsman van de appellanten op 22 maart 1973, nadat het vonnis in kracht van gewijsde was gegaan, vernam dat voormeld slachtoffer in feite reeds op 16 februari 1973, dus drie weken vóór de uitspraak, overleden was wegens een oorzaak, die geen enkel causaal verband had met het verkeersongeval, waarvoor zijn cliënten aansprakelijk werden verklaard;

Overwegende dat de appellanten terecht staande houden dat de rechtbank de schadeposten 1) vermogens- en extrapatrimoniale schade en 2) medische behandeling, voortspruitende uit de blijvende werkonbekwaamheid van 23 %, anders zou hebben beoordeeld en begroot indien zij vóór de uitspraak in kennis was ge-

steld geworden van het overlijden van het slachtoffer ;

dat de rechtbank, gehouden zijnde de schade "in concreto" te begroten, dit is, zoals zij zich werkelijk voor- doet en zeker vaststaat op het ogenblik van de uit- spraak, ongetwijfeld met dit nieuw feitelijk gegeven, dat iedere waarschijnlijkheidsberekening overbodig maakte, rekening zou hebben gehouden en een merkkelijk lagere schadevergoeding zou hebben toegekend ;

Overwegende dat de partijen Erich Lange en Werner Diel, na het ontdekken van de ingeroepen grond, bin- nen de voorgeschreven vervaltermijn van zes maanden, namelijk op 17 september 1973, een verzoek tot herroe- ping van het gewijsde hebben ingediend naar de vorm en de vereisten, door artikel 1134 Ger.W. bepaald, ge- volgd door een dagvaarding vóór de rechtbank, die de bestreden beslissing heeft gewezen, van Rachel Becu, rechtsopvolgster van de partij August Baetens en van de N.V. Foncière-Camer, wetsverzekeraar van het slacht- offer ;

Overwegende dat het verzoek tot herroeping van het gewijsde derhalve tijdig en regelmatig naar de vorm werd ingesteld ; dat ter zake nog dient te worden on- derzocht of het verzoek toelaatbaar is op grond van een van de redenen, aangehaald in het artikel 1133 Ger.W. ;

Overwegende dat Rachel Becu zelf vooropzet dat zij krachtens een akte van schenking onder de levenden van 19 maart 1943, verleden voor notaris Rutsaert te Melle, de hele nalatenschap van haar echtgenoot August Bae- tens toegewezen kreeg ;

Overwegende dat zij op grond hiervan bij het overlij- den van haar echtgenoot van rechtswege in het bezit is gekomen van alle actieve en passieve bestanddelen van diens nalatenschap en niet eens ertoe gehouden was de afgifte ervan te vragen aan de wettelijke erfgenamen van de decujus (De Page, VIII, vol. I, n° 774) ;

dat zij onmiddellijk in al de rechten en verplichtingen van de decujus is getreden en aldus bevoegd was om al de rechtshandelingen, die aan de decujus toebehoor- den, voort te zetten ;

dat zij door het overlijden van haar echtgenoot van rechtswege partij is geworden in het geschil, dat door haar rechtsvoorganger tegen de toenmalige verweerders Erich Lange en Werner Diel was ingeleid en waarvan de uitslag uitsluitend haar nog aanbelangde ;

Overwegende dat de verzoekers tot herroeping van het gewijsde aan de gedaagde Rachel Becu terecht verwij- ten dat zij het overlijden van haar echtgenoot niet tijdig aan de rechtbank heeft ter kennis gebracht ;

dat de artikelen 772, 815 en 816 Ger.W. haar noch- tans toelieten het geding namens haar rechtsvoorganger te hervatten en aan de rechtbank de heropening van de debatten te vragen op grond van dit nieuwe feit van overwegend belang, dat zich gedurende het beraad had voorgedaan ;

dat hoewel artikel 815 Ger.W. vermeldt dat het over- lijden van een partij, haar verandering van staat of de wijziging van de hoedanigheid waarin zij is opgetreden, zonder gevolg blijft, zolang daarvan geen kennis is ge- geven, daaruit geenszins mag worden afgeleid dat zulk feit niet verplicht aan de rechtbank moet worden ken- baar gemaakt, telkens als dit nieuw gegeven van die aard is dat het de eindbeslissing kan beïnvloeden en het

wijzen van een verkeerd vonnis vermijden ;

dat de wetgever met artikel 815 Ger.W. slechts heeft beoogd de rechtsbedeling niet onnodig te bemoeilijken en te vertragen om de reden dat deze gebeurtenissen doorgaans geen enkele invloed hebben op de eindbe- slissing ;

Overwegende dat in strijd met de zienswijze van de eerste rechter het verzoek tot herroeping van het gewijs- de ter zake toelaatbaar voorkomt daar het schuldig verzwijgen van het overlijden van haar echtgenoot in hoofde van de partij Rachel Becu gelijkstaat met het door het artikel 1133, P, Ger.W. bedoelde persoonlijk bedrog van de partij, die dank zij deze listige kunstgreep een eindbeslissing heeft bekomen, die haar op onrecht- matige wijze rechtstreeks en persoonlijk heeft bevoor- deeld (A. Le Paige, *Handboek voor Gerechtelijk Recht*, IV, *Rechtsmiddelen*, nr. 202 ; De Page, I, nrs. 48 en 50 ; Van Lennep, *Burgerlijk procesrecht*, V, blz. 192, nr. 135) ;

dat daar het overlijden van een persoon niet het voor- werp uitmaakt van een wettelijke publicatie, men de verzoekers tot herroeping van het gewijsde bezwaarlijk kan verwijten dit voor hen verborgen feit niet persoon- lijk tijdig te hebben achterhaald ;

Overwegende dat Rachel Becu, als partij die van rechtswege in de plaats kwam van haar overleden echt- genoot, ten einde de rechtbank voor te lichten en deze niet in dwaling te brengen, ertoe gehouden was een af- schrift van de vóór de uitspraak bestaande overlijdens- akte of welkdanig stuk, dat dit overlijden vermeldde, aan de rechtbank of aan de tegenpartij te doen geworden ;

dat eveneens op grond van de achterhouding van zulk beslissend stuk, het verzoek tot herroeping van het gewijsde toelaatbaar voorkomt (art. 1133, 2°, Ger.W.) ;

dat de rechtbank bovendien werd misleid daar zij recht heeft gedaan op de stukken en conclusies van de partijen, waarin de zaak werd voorgesteld alsof de aanspraakge- rechtigde August Baetens op het ogenblik van de uit- spraak nog in leven was, terwijl nà de beslissing is gebleken dat deze stukken een volledig valse voorstel- ling geven van de zaak (art. 1133, 4°, Ger.W.) ;

Overwegende dat de bepalingen van artikel 1133, 1°, 2° en 4°, Ger.W. eensluidend aantonen dat de wetgever heeft gewild dat het gerechtelijk debat tussen de par- tijen op een loyale en eerlijke wijze zou worden gevoerd en het misbruik van recht, voortvloeiend uit de verkeerde voorlichting van de rechtbank door een van de partijen, heeft willen vrijdelen (vergelijk De Page, III, nr. 729, A, in fine) ;

B) Ten gronde

1) Wat de hoofdvordering betreft

Overwegende dat de appellant Erich Lange en Wer- ner Diel niet de herroeping vragen van de beschikking in het vonnis van 7 maart 1973, gewezen tussen hen en de N.V. Foncière-Camer, waarbij zij in solidum veroordeeld werden tot betaling aan laatstgenoemde wets- verzekeraar van een saldo-schadebedrag, groot 87.047 frank, met de vergoedende intresten vanaf 1 januari 1971 en de gerechtelijke interesten vanaf de uitspraak ;

Overwegende dat zij hun verzoek tot herroeping be- perken tot de beschikking, gewezen tussen hen en wijlen August Baetens, waarbij zij in solidum veroordeeld wer-

den tot betaling aan laatstgemeld slachtoffer van een saldo-schadebedrag, groot 301.528 frank, met de vergoedende interesten vanaf 9 december 1968 en de gerechtelijke interesten vanaf de uitspraak;

dat zij in hun conclusie geen grieven uiten aangaande de gerechtskosten, daarin begrepen die van de deskundige onderzoeken, waartoe zij werden veroordeeld, noch aangaande de schadeposten: a) apothekerskosten, b) materiële schade en c) morele schade tijdens de tijdelijke arbeidsongeschiktheid, waarop het voortijdig overlijden van het slachtoffer geen enkele weerslag heeft gehad en die in het vonnis van 7 maart 1973 werden begroot op respectievelijk 7.938, 24.912 en 50.000 frank, samen 82.850 frank;

dat zij daarentegen vragen dat de in het vonnis van 7 maart 1973 toegekende bedragen wegens a) uitgaven voor medische behandeling en b) vermengde materiële, morele en esthetische schade, voortspuitende uit de bestendige arbeidsongeschiktheid, aanzienlijk worden verminderd en worden teruggebracht respectievelijk van 13.678 op 3.000 en van 250.000 op 50.000 frank, gelet op het tussengekomen overlijden van het slachtoffer op 16 februari 1973;

Overwegende dat, wat de uitgaven voor medische behandeling betreft, inderdaad rekening dient te worden gehouden met het feit dat het slachtoffer reeds ongeveer twee jaar na de datum van de consolidatie is overleden, zodat de vergoeding voor deze schadepost dient te worden beperkt tot $2 \times 1.500 = 3.000$ frank in hoofdsom (zie het deskundig verslag van de justitiearts prof. Claessens van 24 mei 1971, pag. 7);

dat het eveneens om dezelfde reden billijk en rechtmatig voorkomt de vergoeding wegens vermengde materiële, morele en esthetische schade, verband houdende met de blijvende werkonbekwaamheid, te verminderen tot 80.000 frank, gelet op de beperkte overlevingsduur, de ernst en de aard van de opgelopen letsels, de graad van de invaliditeit, de daaraan verbonden hinder en het ermede gepaard gaand gevoel van vermindering van levensvreugde;

Overwegende dat de appellanten Erich Lange en Werner Diel derhalve in solidum gehouden zijn tot vergoeding aan Rachel Becu, rechtsopvolgster van August Baetens, van een saldo-schadebedrag, in hoofdzaak groot $82.850 + 3.000 + 80.000 \text{ min } 45.000$ (provisies), blijft 120.850 frank, in plaats van 301.528 frank, die verkeerdelijk in het vonnis van 7 maart 1973 aan het slachtoffer in eigen naam werd toegekend;

dat de herroeping dan ook in bovengemelde mate gegrond voorkomt;

2) Wat de tegenvordering betreft

Overwegende dat hieruit volgt dat de tegenvordering van Rachel Becu, strekkende tot het bekomen van schadevergoeding wegens het instellen tegen haar van een tergend en roekeloos geding, als ongegrond dient te worden afgewezen;

Op die gronden,

Het Hof, rechtdoende op tegenspraak, (...)

Verklaart de hogere beroepen ontvankelijk, en erover beslissend:

Bevestigt het bestreden vonnis van 24 april 1974 in

zover het de tegenvordering van de verweerster Rachel Becu, strekkende tot het bekomen van schadevergoeding wegens tergend en roekeloos geding, als ongegrond heeft afgewezen;

Doet het bestreden vonnis voor het overige teniet en opnieuw wijzend, trekt de zaak aan zich:

Verklaart het verzoek tot herroeping van het gewijsde, door de appellanten Erich Lange en Werner Diel gericht tegen het vonnis van 7 maart 1973 van de 5e Kamer der Correctionele Rechtbank te Gent toelaatbaar en in volgende mate gegrond:

Dientegevolge herroept het vonnis van 7 maart 1973 van deze rechtbank gewezen tussen wijlen August Baetens en appellanten Erich Lange en Werner Diel, doch alleen in zover het deze laatsten in solidum veroordeeld heeft tot de betaling bij wijze van schadevergoeding aan August Baetens van een saldo-schadebedrag, in hoofdsom groot 301.528 frank;

Verklaart laatstgemelde beschikking ongedaan, en opnieuw rechtdoende hieromtrent:

Veroordeelt Erich Lange en Werner Diel in solidum om te betalen bij wijze van schadevergoeding aan Rachel Becu, rechtsopvolgster van August Baetens, een saldo-schadebedrag groot 120.850 frank met de vergoedende interesten vanaf 9 december 1968, verder de verzuimsinteresten vanaf heden;

Zegt voor recht dat het vonnis van 7 maart 1973 voor het overige zijn volledige en algehele uitwerking zal behouden;

Veroordeelt de geïntimeerde Rachel Becu tot de kosten.

NOOT—Tegen vorenstaand arrest is geen cassatieberoep aangetekend.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

4e KAMER — 15 APRIL 1975

Voorzitter: de h. J. Blockx

Raadsheren: de hh. E. Boon en J. Spaas

Advocaten: mrs. E. Loos loco E. Boonen en I. Clinck

Toeval en overmacht—Begrip—Ten gevolge van onweer losbrekend binnenschip.

Overmacht moet op een menselijke manier en met inachtneming van het geheel der omstandigheden worden beoordeeld.

Geen overmacht is evenwel bewezen in het geval van het gemeerde schip waarvan de meerdraden doorbreken, als dit gebeurt bij een onweer met windkracht van 40 knopen per uur en in de haven van Antwerpen niet zeldzame windstoten van 51 knopen per uur, terwijl niet blijkt dat de wind zo plots opstak, dat de bevoegde personen die aan boord zijn om op de meetrossen te letten en erop bedacht moeten zijn dat meerdraden niet steeds gelijk dienen, in de onmogelijkheid waren om op te treden.

Heyntjes e.a. t/ H.E. Moss & C^o

Gezien, in gelijkvormig afschrift, het vonnis der Rechtbank van Koophandel te Antwerpen, van 29 mei 1972,

van hetwelk geen betekening wordt voorgelegd en tegen hetwelk op 9 oktober 1972 twee, naar termijn en vorm regelmatige, beroepen werden ingesteld;

Aangezien de twee, tegen hetzelfde vonnis gerichte, beroepen als verknocht dienen samengevoegd te worden;

Aangezien de oorspronkelijke vordering van appellanten Heyntjes en Lanoy strekt tot betaling van een met interesten en gerechtskosten te verhogen bedrag van 100.647 fr., als vergoeding van de schade, op 25 mei 1964 ontstaan aan het hun toebehorende ms. "Mercator", toen dit schip aan de Petroleumpier van Antwerpen-Zuid, op de Schelde, in tweede breedte gemeerd lag en omstreeks 18,30 uur werd aangevaren door de beneden gemeerd liggende ledige zeetanker "Lucellum", eigendom van de geïntimeerde rederij, van welk vaartuig de voortrossen waren losgebroken, zodat het over stuur kwam en met het achterschip het bakboord-voorschip en de bakboordzijde van de "Mercator" beschadigde;

Aangezien de oorspronkelijke, insgelijks tegen de geïntimeerde rederij gerichte, vordering van appellant Swinens strekt tot betaling van een met interesten en gerechtskosten te vermeerderen bedrag van 79.513 fr., als vergoeding van de schade, door dezelfde aanvaring ontstaan aan zijn ms. "Flandre", dat op dezelfde plaats als de "Mercator", doch in eerste breedte, gemeerd lag, en ten gevolge van de raak tussen de "Lucellum" en de "Mercator" tegen de ijzeren trappen van de kaaimuur werd gedrukt;

Aangezien deze beide vorderingen in het aangevochten vonnis terecht als verknocht werden samengevoegd;

Aangezien de eerste rechter de doeleinden der vorderingen en de omstandigheden, die er aanleiding toe gaven, heeft uiteengezet in passende bewoordingen, waarnaar het Hof verwijst, doch ten onrechte de geïntimeerde rederij van aansprakelijkheid heeft vrijgesteld om het motief dat het onweer, dat aan het losbreken van de "Lucellum" ten grondslag lag, als een geval van overmacht diende beschouwd te worden;

Aangezien immers uit de gegevens van de verslagen van de bij tussenvonnis aangestelde deskundige blijkt:

- dat volgens het winddiagram van de Royerssluis de bui opstak om 18,20 uur, dat de "Lucellum" losloeg bij het begin van de bui, en dat er alsdan rukken waren tot 37 knopen per uur;
- dat de voortrossen van de "Lucellum" niet gelijk dienden, zoals het hoort, maar dat er loos was in verscheidene voortrossen, waardoor twee voortrossen alle kracht te dragen kregen en braken;
- dat het daarop volgende doorslippen van twee of drie resterende voortrossen te wijten moet geweest zijn aan het onvoldoende beleggen van deze trossen op de scheepsmeerbolders, en dat de bewering van Cortebeek, een van de drie personen die met de bewaking van de meertrossen waren belast, en volgens wie de doorgeslipte meertrossen met ongeveer zes slagen op de meerbolders stonden, als onjuist moet bestempeld worden, aangezien de deskundige het slippen op de meerbolders met zes slagen volkomen onmogelijk acht;
- dat de wakers op het ogenblik der feiten niet met de voortrossen doende waren, daar, in tegenstelling met de mening van de deskundige, dienomtrent lo-

gischerwijze de voorkeur moet gegeven worden aan de uitdrukkelijke verklaring van waker Cortebeek, eerder dan aan de door de gezagvoerder van het schip geuite veronderstelling;

- dat de deskundige, na aan de hand van de door de raadsman van geïntimeerde verstreekte gegevens, een herberekening te hebben gedaan van de druk, waaraan het schip blootstond, uitdrukkelijk tot het besluit komt "dat de 'Lucellum' losbrak wegens het ongelijk staan en slecht belegd zijn der voormertrossen en niet wegens een onhoudbare winddruk";

Aangezien de nieuwe door geïntimeerde voorgebrachte berekening van de druk, in functie van de oppervlakte die eraan blootstond, — zelfs indien de juistheid der voorgehouden gegevens bewezen was, quod non —, niet ter zake dienend is, daar zelfs die herberekende druk het normale draagvermogen der meerdraden niet overtrof en ook niet mocht overtreffen, daar windstoten van 51 knopen per uur in de haven van Antwerpen zeker niet zeldzaam zijn, waarbij komt dat die windstoten van maximum 51 knopen zich slechts later in de bui voordeden, en het schip reeds in het begin van het onweer lossloeg, toen de windkracht nog slechts 40 knopen per uur bedroeg;

Aangezien de bevrijdende overmacht, zo zij op een menselijke manier dient beoordeeld te worden en rekening houdend met het geheel der omstandigheden, ter zake niet bewezen is;

Aangezien immers kan aanvaard worden dat normaal de meertrossen niet steeds gelijk dienen, maar daarom juist bevoegde personen aan boord werden genomen om daarop te waken, en geenszins bewezen is, zelfs niet in de door geïntimeerde voorgehouden interpretatie der winddiagrammen, dat het opsteken van de wind zo plotseling kwam dat de wakers in de onmogelijkheid waren op te treden, aangezien volgens waker Cortebeek de lucht reeds rond 18 uur zeer zwart werd en de zware windstoten zich, volgens die winddiagrammen en ook volgens de kapitein van de "Lucellum", slechts om 18,18 uur voordeden;

Aangezien daarbij komt dat twee of drie voorlijnen doorslipten, omdat ze niet behoorlijk waren vastgemaakt, hetgeen onvermijdelijk het breken der twee andere voorlijnen in de hand heeft gewerkt;

Om die redenen,

Het Hof, rechtdoende op tegenspraak (...)

Doet het aangevochten vonnis, behoudens in zover het de oorspronkelijke vorderingen ontvankelijk verklaarde, teniet, en opnieuw wijzend, veroordeelt H.E. Moss & C^o Tankers Ltd. (...).

ARBEIDSRECHTBANK TE HASSELT

1e KAMER — 24 JUNI 1974

Voorzitter : de h. Panier

Substituut-arbeidsauditeur : de h. P. Romain

Advocaten : mrs. Colsoul en Lambeets

Arbeidsovereenkomst—Beroepsvoetballer—Werknemer —Arbitragebeding—Nietig —Handarbeider—Schorsing door K.B.V.B.—Recht op loon.

Een beroepsvoetballer dient als een werknemer in dienstverband beschouwd te worden. Dit houdt in dat het arbitragebeding om eventuele betwistingen aanhangig te maken bij de commissie van de Koninklijke Belgische Voetbalbond nietig is.

Een beroepsvoetballer is een handarbeider en geen bediende.

De door de Koninklijke Belgische Voetbalbond opgelegde schorsing vormt in casu geen overmacht. Ondanks die schorsing blijft het overeengekomen loon verschuldigd.

X t/ vzw S.T.V.V.

1. Uiteenzetting der feiten

Bij overeenkomst van 2 juni 1970 werd eiser voor drie seizoenen (15 juli tot 31 mei 1973) door verweerster aangeworven als beroepsvoetballer.

Deze aanwerving geschiedde tegen de gemodaliseerde betaling van DM. 100.000 en een maandwedde van netto DM. 1.500. Het is een feit dat buiten zijn vaste maandwedde eiser nog de gebruikelijke match- en/of winstpremies ontving.

Op 14 januari 1971 deden zich naar aanleiding van de match STVV/Brugge FC incidenten voor. Stellend dat eiser zich jegens scheidsrechter Delcourt misdragen had schorste de Koninklijke Belgische Voetbalbond hem voor één jaar. Deze beslissing werd in graad van beroep bevestigd bij beslissing van 22 april 1971.

Te allen kanten werden pogingen ondernomen om deze schorsing ongedaan te maken of te beperken. Op 16 december 1971 werd beslist dat eisers schorsing vanaf 1 januari 1972 ongedaan was.

Op grond van deze gegevens liet verweerster aan eiser weten dat zijn contract voor de tijd van zijn schorsing "a aufgehoben" was... maar ondertussen moest eiser de trainingen en voorbereidingen blijven volgen.

Voor die periode heeft verweerster aan eiser een maandwedde van 6.000 frank betaald.

Bij exploit van 6 juni 1973 vraagt eiser dat hem voor de periode van juni tot december 1971 zijn vaste wedde ad netto 1.500 DM/maand wordt doorbetaald.

Verweerster betwistte deze eis zo in principe als in becijfering. De beoordeling van de ter zake ontwikkelde argumenten in de verdere loop van dit vonnis zal tevens de inhoud van de opgeworpen argumentatie omschrijven.

Ofschoon voor ieder debat een poging gedaan werd om tussen partijen een verzoening te bereiken kon tussen pleiters geen regeling worden bereikt.

2. Beoordeling

§ 1. Bevoegdheid dezer rechtbank

Verweerster houdt staande dat ingevolge de statuten van de Koninklijke Belgische Voetbalbond, die op eiser toepasselijk zijn, een betwisting als deze thans aanhangig dient gebracht voor een (jurisdictionele) commissie van deze bond. Anderzijds wordt gesteld dat deze rechtbank hoe dan ook onbevoegd is omdat de tussen partijen bestaande overeenkomst geen arbeidsovereenkomst is.

Deze beide argumenten zijn er in feite maar één.

Inderdaad, indien eiser gebonden is door enige arbeidsovereenkomst is de arbitrageclausule volgens welke zo'n zaak aanhangig dient gemaakt bij een commissie van de voetbalbond ongeldig, omdat zij vóór het ontstaan van het geschil door een verwijzing naar de statuten van de voetbalfederatie tot stand kwam (artikel 6 Wet arbeidsovereenkomsten, artikel 34ter Wet bediendencontract, art. 1678 Ger.W.). Dit houdt dan tevens de bevoegdheid van deze rechtbank in. Omgekeerd indien de overeenkomst tussen partijen geen arbeidsovereenkomst is, kon geldig een arbitragebeding anticipatief worden aangegaan en zijn zowel de rechtscollages van dit land als deze rechtbank onbevoegd.

Betreft het nu al dan niet een arbeidsovereenkomst?

Van een arbeidsovereenkomst is sprake wanneer iemand voor een loon zijn arbeidspotentieel ter beschikking stelt van een ander.

Van een aannemingsovereenkomst is sprake wanneer iemand zich voor een prijs jegens een ander verbindt een bepaalde prestatie te leveren.

In de arbeidsovereenkomst verwerft diegene die de beschikking krijgt over het arbeidspotentieel van de andere het recht de vorm en de inhoud van de arbeid van die andere te bepalen. Bij de aanneming integendeel bepaalt de aannemer zelf de vorm en de inhoud van zijn werk en moet hij finaal alleen de uitslag van die arbeid waarborgen.

Anders nog: een aannemer staat op de markt in een positie van permanente aanbieder van dienst. Hij bepaalt vrij welke werken hij uitvoert, wanneer hij ze uitvoert en hoe hij ze uitvoert. Voor een werknemer is dit niet meer over zijn werkkraacht beschikken; hij regelt niet meer hoe hij zijn arbeid inricht en de vorm van aanwending van zijn arbeidspotentieel wordt van hoger hand bepaald.

Het is evident dat eiser ter zake niet kan worden beschouwd als een "bieder van vrije dienst" op de dienstenmarkt. Eenmaal aan verweerster gebonden kan hij niet meer zijn voetbaltalent dag voor dag vrij ter beschikking stellen van andere sportverenigingen; wel integendeel, verweerster bepaalde de organisatie van eisers arbeid, stelde zonder medezeggenschap van eiser een spelprogramma vast en dies meer.

De rechtbank aanvaardt aldus dat eiser a priori in de banden van ondergeschiktheid heeft gewerkt.

Als loon worden door deze rechtbank aangemerkt alle sommen en alle in geld waardeerbare voordelen die een arbeider in ondergeschikt verband wegens zijn arbeid ontvangt van zijn werkgever.

Aangetoond is dat eiser werkte in ondergeschikt verband. Dat de aan eiser gedane of voorziene betalingen functie waren van zijn arbeid, is ook duidelijk.

Dat de modaliteiten van deze betalingen (handgeld, winst en/of matchpremies) afwijken van wat voor andere werknemers gebruikelijk is, dat de hoegrootheid van de betalingen niet alleen van eiser zelf afhangt is niet essentieel, vooral nu over het bezoldigingsstatuut van de beroepssportman geen dwingende bepalingen bestaan.

De rechtbank is aldus globaal van gevoelen dat eiser dient beschouwd als een werknemer in dienstverband. Dit houdt in dat het arbitragebeding waarop verweerster zich beroept, nietig is. Dit houdt ook in, dat deze recht-

bank bevoegd is om over de gestelde vordering uitspraak te doen.

§ 2. *Eiser is geen bediende maar wel een handarbeider*

Eiser dagvaardde verweerster om voor de bediendenkamer te verschijnen. Na stelling van haar hoofdpositie was verweerster van gevoelen dat eiser eerder dient beschouwd als een handenarbeider.

Deze positie van verweerster kan worden aangenomen. Het is evident dat eisers arbeid in hoofdzaak lichamelijke arbeid is: dit blijkt uit het feit dat beroepssportlieden slechts tot een relatief lage leeftijd aan actieve sportbeoefening kunnen doen. Was hun arbeid in hoofdzaak intellectueel, dan konden zij actieve sport, in casu actieve voetbalsport, beoefenen tot aan de normale pensioenleeftijd. En dit is kennelijk niet het geval.

Dit alles neemt niet weg dat deze rechtbank ook voor de voetbalsport de aanwezigheid van een bepaald intellectueel inzicht bij de spelbeoefening aanvaardt.

§ 3. *De eis is ongegrond daar eiser door zijn fout geschorst werd*

Verweerster stelt dat een schorsing van een beroepsvoetballer door de Koninklijke Belgische Voetbalbond een geval van overmacht is waardoor er wederzijdse vrijstelling is van prestaties.

Overmacht is alleen maar dan liberatoir als degene die zich beroept op een als overmacht bestempeld feit totaal vreemd is aan het overkomen van dit feit.

Dit is in casu niet het geval.

Verweerster heeft zich bewust geïntegreerd in het stelsel van de beroepssport. Deze beroepssport betreft zulke grote belangen dat incidenten en misbruiken onvermijdelijk zijn geworden.

Men denke aan de onuitroeibare plaag van de doping in de wielersport, aan de steeds groter en groter wordende brutaliteit van het internationale voetbal om hiervan overtuigd te zijn. Zodra een sport geen spel meer is, veranderen de geest en de waarde ervan.

Door zich in de beroepssport te integreren heeft verweerster het risico van incidenten op zich genomen en ook het financiële risico ervan.

Verweerster is niet vreemd aan het overkomen incident en kan de gevolgen ervan niet afwimpelen als vormend overmacht. Zich beroepen op spelregels en statuten daterend van de tijd toen voetbal nog een spel was, is irrealistisch, om niet te zeggen een vorm van hypocrisie.

Dit wil zeggen dat a priori verweerster eisers wedde verschuldigd is ondanks dezes schorsing door de voetbalbond.

Zulks te meer daar eiser en verweerster afspraken dat eiser trainingen zou blijven volgen. Zulks bovendien nog omdat eisers "matchen" vergoed werden door "speciale matchvergoedingen", zodat het niet onlogisch is te aanvaarden dat eisers vaste wedde de "niet matchprestaties" moest vergoeden waarvan vaststaat dat eiser ze bleef waarnemen ondanks zijn schorsing.

(...)

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE OUDENAARDE

2 SEPTEMBER 1975

Voorzitter: de h. Heyvaert

Openbaar ministerie: de h. Muylaert

Advocaten: mrs. A. Van de Velde en A. De Buyst

Voorrecht—Kosten tot behoud van de zaak—Bewaking van fabriek.

Eiseres, die met de gefailleerde een contract had gesloten betreffende de bewaking van de fabrieksgebouwen, machines, grondstoffen en voertuigen, welke bewaking één controlepassage tijdens de nacht inhiel, kan geen aanspraak maken op het voorrecht van art. 20, 4°, Hypotheekwet, daar niet blijkt dat de kosten noodzakelijke uitgaven waren, zonder welke een bepaalde zaak zou zijn tenietgegaan of tenminste ongeschikt zijn geworden voor het gebruik waartoe zij bestemd was. Het voorrecht kan trouwens geen onroerende goederen bezwaren en de bewaakte goederen betreffen de universaliteit van de onroerende bestanddelen van het patrimonium van de gefailleerde, terwijl voorts niet wordt aangetoond welke roerende goederen precies als onderpand werden behouden.

L'Internationale de garde t/ Faill. Anciens
Etablissements Jean Pessemier

De eiseres vraagt opgenomen te worden in het bevoorrecht passief van het faillissement der N.V. "Anciens Etablissements Jean Pessemier" voor een bedrag van 55.725 fr., uit hoofde van prestaties van bewaking van de fabriek en werkhuizen van de gefailleerde tijdens de periode van 1 maart 1974 tot 30 september 1974.

Zij steunt hierbij op de bepalingen van artikel 20, 4°, van de Hypotheekwet dat een voorrecht toekent voor de kosten tot behoud van de zaak gemaakt, beweerend dat zij door controles die zij elke nacht uitoefende op de gebouwen, de machines, de grondstoffen, de afgewerkte produkten en de voertuigen van de thans gefailleerde vennootschap, belet heeft dat zich diefstal, brand en andere schade zou voorgedaan hebben. Zij voegt eraan toe dat zonder de kosten die zij aldus gedragen heeft, de installaties zeker teniet zouden zijn gegaan.

Het bedrag van de schuldvordering is verantwoord en wordt als zodanig niet betwist. Wel bestaat er betwisting over het bevoorrecht karakter van deze schuldvordering. De verweerder q.q. houdt immers staande, dat uit niets blijkt dat de door de eiseres gemaakte kosten daadwerkelijk bijgedragen hebben tot het behoud of de instandhouding, en dat het ten deze niet mogelijk is een goed te individualiseren dat, dank zij de bedoelde kosten, daadwerkelijk behouden zou geweest zijn.

De rechtbank is van oordeel dat de vordering niet kan ingewilligd worden waar zij strekt tot de opnemings in het bevoorrecht passief op grond van de bepalingen van artikel 20, 4°, der Hypotheekwet, en dit om de volgende redenen:

1. Allereerst zijn de kosten die de eiseres gemaakt heeft, kosten die de bewaking betreffen van — zoals zijzelf verklaart — gebouwen, machines, grondstoffen, afgewerkte produkten en de voertuigen. De bewakings-

opdracht van de eiseres blijkt anderzijds — volgens de bewoordingen van het contract ("Cette surveillance est assurée de la façon suivante : 1 passage de contrôle toutes les nuits en semaine du lundi au samedi matin") — zeer summier te zijn geweest en nergens wordt aange-toond dat deze kosten noodzakelijke uitgaven waren zonder welke bepaalde bewaakte zaken zouden tenietgegaan zijn of tenminste ongeschikt voor het gebruik waar-toe zij bestemd waren.

2. Artikel 20, 4^o, van de Hypotheekwet rangschikt de kosten tot behoud van de zaak gemaakt, bij de schuld-vorderingen die op bepaalde roerende goederen bevoorrecht zijn. Het aldus ingesteld voorrecht kan derhalve geen onroerende goederen bezwaren en de door de schuldeiseres aangegeven bewaakte goederen betreffen precies de universaliteit der onroerende bestanddelen van het patrimonium van de thans gefailleerde vennootschap. Voor zover de gemaakte kosten roerende bestanddelen van het patrimonium tot voorwerp zouden kunnen hebben gehad wordt voorts niet aangetoond welke precies roerende goederen als onderpand behouden werden ten gevolge van de door de eiseres gemaakte kosten.

Om die redenen, op tegenspraak beslissend, (...)

wordt voor recht gezegd dat de schuldvordering van de eiseres niet bevoorrecht is overeenkomstig artikel 20, 4^o, van de Hypotheekwet, en wordt derhalve de vordering waar zij strekt tot de opneming in het bevoorrecht passief, als ongegrond afgewezen ;

wordt de vordering voor het overige gegrond verklaard en wordt de eiseres in het chirographair passief van het faillissement opgenomen voor het niet betwist bedrag van 55.725 frank ;

kosten ten laste van de massa.

BOEKBESPREKING

HENRY L.V. DE GROOTE, *De zeeassurantie te Antwerpen en te Brugge in de zestiende eeuw*. Marine Academie, Antwerpen, 1975, 182 blz., 3 ill.

Door de Wet van 21 augustus 1879 werden de bepalingen van de Franse *Code de Commerce* van 1807 vervangen door een nieuwe *Code de Commerce*, waarvan Boek II, titel VI, artikels 191-250, "Over de zeeverzekeringen", ook nu nog van toepassing is. De gecoördineerde wetten verschenen in het *Belgisch Staatsblad* van 25 september 1908 (rectificatie in het *Belgisch Staatsblad* van 2 november 1911).

Het zeeverzekeringsrecht van Antwerpen in de 16e eeuw is de belangrijkste bron van het zeeverzekeringsrecht in de Oude Nederlanden en een der belangrijkste in Europa. Dit recht, gegroeid uit het Antwerpse gewoonterecht (o.a. dit van de Antwerpse Beurs) en de dagelijkse zakenpraktijk, kreeg een definitieve en gecodificeerde vorm in drie der vier Antwerpse Costuimen: de *Antiquis* van 1570 (12 artikelen), de *Impressae* van 1582 (14 artikelen en de *Compilatae* van 1609 (323 artikelen) en in de regeringsordonnantien van 1563, 1569, 1570 en vooral van 1571 (Alva). Die wetgeving bleef gelden tot de 18e eeuw.

Sinds lang bestaat er een wetenschappelijke discussie over het ontstaan van de zeeassurantie: sommigen houden het bij Florence (met een polis uit 1397); anderen bij Genua (met een polis uit 1347).

In de 15e en 16e eeuw is er te Brugge in de scabinale rechtspraak heel wat over de zeeverzekering te vinden (een 25-tal gevallen), te Antwerpen — dat de functie van Brugge als

handelscentrum had overgenomen — geen vóór de 16e eeuw, en slechts een vijftal in de eerste helft en een 16-tal in de tweede helft van die eeuw.

Het waren Italiaanse handelaars, die te Antwerpen de techniek der zeeverzekering invoerden.

De Antwerpse ereboekhouder, Henry L.V. De Groote, die gedurende zijn hele leven historisch "research" werk deed, schreef nu een uitstekend overzicht over de zeeassurantie te Antwerpen en te Brugge in de zestiende eeuw.

Vóór hem hebben o.a. Pieter Génard, Dominicus Verswijfel, Jan-Albert Goris, Louis Couvreur, Charles Verlinden, Albert Mund, Eiichi Kimura, A. Wastiels dit onderwerp of bepaalde facetten ervan reeds bestudeerd. Maar nooit zo diepgaand en synthetisch.

Door de centrale wetgeving werden van 1459 (Filips de Goede) tot 1590 (Filips II) een 20-tal plakkat en ordonnantiën uitgevaardigd. Een belangrijke rol speelde ook hier — zoals op het gebied der Criminele Ordonnantien van 5 en 9 juli 1570 — de zo gehoorde hertog van Alva. Tot aan het voorlopig verbod tot assureren in 1569 — wegens de grote misbruiken — vormden de bepalingen betreffende de assuranties een onderdeel van de reglementeringen op de scheepvaart. Te vermelden is het plakkaat van 10 december 1547 op het strandrecht, dat volgens een arrest van 9 juli 1908 van het Hof van Cassatie nu nog moet worden toegepast. (Cfr. *La Belgique Judiciaire*, Brussel, 1908, p. 721 sq.). Nadat de verzekeringen in 1570 opnieuw waren toegelaten — vooral door de druk van de Antwerpse zakenwereld — werd een nieuwe reglementering door de Ordonnantie van 20 januari 1571 ingevoerd, die tot in de 18e eeuw in hoofdlijnen onveranderd bleef.

Steunende op de ontleding van het verouderde, maar nog altijd belangrijke werk van M. Th. Goudsmit, *Geschiedenis van het Nederlandsche zeerecht. Inleiding. Geschiedenis der bronnen*. 's Gravenhage, 1882, geeft De Groote een zeer goed overzicht van de inhoud der acht voornaamste plakkat en betreffende de assuranties (1459, 1537, 1549, 1551, 1563, 1569, 1570 en 1571). Uitvoerig behandelt hij het probleem van de "Hordenanzas" van de consuls der Spaanse natie te Brugge uit 1569, waarvan prof. Ch. Verlinden het belang aantoonde voor de handelstechniek van de Spaanse kooplieden in hun betrekkingen met de Amerikaanse koloniën en in het algemeen voor de technische organisatie van de handel met Amerika. Verlinden beweert dat deze "selon la coutume d'Anvers" was. De Groote bestrijdt met een groot aantal overtuigende argumenten deze stelling. Dit doet de auteur ook t.o.v. de bewering van Verlinden dat Spaanse rechtsopvattingen het Antwerpse zeeverzekeringsrecht zouden hebben beïnvloed.

De plakkat en van de hertog van Alva van 1570 en vooral het plakkaat van 1571 waren grotendeels het werk van Antwerpse juristen en kooplieden.

Tegen de stelling van J.A. Goris in zijn werk *Etude sur les colonies marchandes méridionales (Portugais, Espagnols, Italiens) à Anvers de 1488 à 1567. Contribution à l'histoire des débuts du capitalisme moderne*, Leuven, 1925, dat het zeerecht volledig tot de consulaire rechtsmacht behoorde, bewijst de auteur dat de Antwerpse schepenbank als rechter steeds het laatste woord had.

De auteur behandelt ook de poging in 1555 van J.B. Ferrufini om tot superintendant van de assurantiepolissen te worden aangesteld, evenals de rol van de administrateurs González Gante en Guillasmas. Tot een monopolie van vier makelaars, die alleen assurantien te Antwerpen zouden mogen afsluiten is het niet gekomen, evenmin als tot een registratiebureau onder Ferrufini.

De auteur onderzoekt ook de elf gekende zestiende eeuwse Antwerpse polissen van zeeassurantie. Hij vergelijkt ze met een Hamburgse polis uit 1617 en met Engelse zestiende eeuwse polissen en analyseert de schelmerij clause, de verzekering op goede en kwade tijding, de verzekering op koopwaren, op casco en op vracht, de bodemerij, de herverzekering, de premie en de wijze van boeking. Verder beschrijft hij de organisatie van de Antwerpse zeeverzekering, met de rol van de notarissen, de despacheurs en de makelaars (waaronder die van Juan Henriquez, gebaseerd in hoofdzaak op de gestencilde licentiaatsverhandeling aan de RUG in 1966/67 van Alain Wastiels: *Juan Henriquez, makelaar in zeeverzekeringen te Antwerpen, 1562-1563*), de betrekkingen tussen verzekerden en assuradeurs, de bestemming van de verze-

kerde goederen, het annuleren van de verzekering en de twee zestiende eeuwse assurantiecompagniën te Antwerpen, waarvan de auteur de statuten terugvond.

De bibliografie is volledig, het wetenschappelijk notenapparaat is accuraat. Indien met dit boek het laatste woord niet is gezegd is het een zeer belangrijke bijdrage, die orde stelt op zaken en door het aanbrengen van nieuw materiaal historici tot verdere studies zal aansporen.

L. Th. Maes

BERICHTEN EN MEDEDELINGEN

Internationale Unie van Magistraten Belgische Afdeling

Op zaterdag 25 oktober a.s. organiseert de Belgische Afdeling van de Internationale Unie van Magistraten haar na-jaarsvergadering te Mons.

De heer André Braunschweig, Raadsheer in het Franse Hof van Cassatie, zal er een voordracht houden over "Réflexions sur la Cour d'Assises".

Deze voordracht gaat door om 17 u. in de Gothische Zaal van het Stadhuis te Mons.

Alle magistraten en leden van de balie zijn welkom.

Notariële Dagen 1975

Voor een vernieuwing van het huwelijkscontract

Op 10 en 11 oktober 1975 worden te Namen de "Notariële dagen" gehouden met als thema: "Voor een vernieuwing van het huwelijkscontract".

De werkvergaderingen hebben plaats op vrijdag 10 oktober 1975 van 10 tot 12 en van 14.30 tot 17 uur en op zaterdag 11 oktober 1975 van 11 tot 12.30 u. onder het voorzitterschap van notaris Etienne Michaux, voorzitter van de Tucht-kamer van Notarissen van het arrondissement Namen.

Verlenen hun medewerking: de notarissen Jacques Demblau, Gilles Thuysbaert, Michel Grégoire, Baudoin Hambye, Jean Petit, mevrouw Hélène Casman, assistent aan de V.U.B. en de heer Pierre Brahy, licentiaat in de rechten.

Ter gelegenheid van deze "Notariële dagen" wordt in het "Maison de la Culture" een tentoonstelling ingericht, gewijd aan het notariaat in het Naamse en opgebouwd rond drie thema's, nl. de rol van het notariaat bij het instandhouden van het bouwkundig erfgoed, het leven van het Naamse notariaat in de XIXe eeuw, het notariaat in de hedendaagse maatschappij.

Studiedag op 14 oktober 1975 van de Belgische Vereniging van Vrouwelijke Juristen en de Belgische Vereniging van Bedrijfsjuristen

Op dinsdag 14 oktober 1975 wordt in het Congrespaleis (Dynastiezaal A) te Brussel door de beide verenigingen een gemeenschappelijke studiedag gewijd aan het onderwerp: Werkgelegenheids-, Arbeids- en Levensvoorwaarden. Juridische aspecten en nieuwe ontwikkelingen".

Het programma luidt:

9 u. 45

Opening van de zitting door Anne-Marie Storrer, Voorzitter van B.V.V.J.

9 u. 45

Humanisering van de arbeidsvoorwaarden.

Wolf Dieter Stumpp, Afdelingschef - Algemene Directie van Sociale Zaken van de Commissie Europese Gemeenschappen.

Gelijkheid van behandeling voor mannelijke en vrouwelijke werknemers: Tekst en Werkelijkheid.

Eliane Vogel-Polsky, professor aan de Université Libre de Bruxelles.

De maatschappij vandaag en de technostructuren.

Mark Eyskens, professor aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

12 u. 45

Lunch.

14 u. 30

Colloquium met deelname van de sprekers van de voor-middag en van

Jef Baeten, juridisch adviseur, Studiecentrum A.C.V.

Hélène Bauer-Bernet, juridisch adviseur - Commissie Europese Gemeenschappen.

Bernard Dubois, professor aan de Rijksuniversiteit Gent.

Karen Fogg, Beheerder - Directie van sociale Zaken - Commissie Europese Gemeenschappen.

Bruno Van Huffelen, Voorzitter van de V.D.P.D.-C.D.S.P. (Vereniging van Directeuren van Personelsdiensten).

Albert Verschueren, Directeur generaal van de Vereniging van de Belgische Ondernemingen.

17 u.

Sluiting van de Studiedag door Guy Pevtchin, Voorzitter van B.V.B.J.

Het aantal deelnemers is beperkt door de kleine omvang van de zaal en de mogelijkheden van de simultaanvertaling (Nederlands-Frans).

Inschrijvingsformulieren kunnen aangevraagd worden op het adres Renaissancelaan 34, 1040 Brussel.

Soroptimist International van België

Studiedag op zaterdag 11 oktober 1975

De bewuste vrouw in de Moderne Maatschappij

Geleidelijk aan heeft de Belgische vrouw haar politieke rechten verworven; de Wet van 30 april 1958 heeft de gelijkheid van man en vrouw in het huwelijk verkondigd.

In de lange strijd voor de emancipatie van de vrouw in België zijn dat twee belangrijke mijlpalen; er zijn er echter nog vele andere. In het kader van het Internationaal Vrouwenjaar is het zeker niet ongepast een historisch overzicht van deze evolutie te schetsen.

Beschikken alle vrouwen trouwens over genoeg informatie betreffende de rechten die zij reeds hebben verworven? Kunnen zij hun rechten doen gelden?

Zolang de hervorming van de huwelijksgoederenstelsels niet zal verwezenlijkt zijn, zullen de meeste gehuwde vrouwen geen fundamentele wijziging van hun rechtsstatuut ervaren, ondanks de principiële verklaring vervat in de wet van 30 april 1958. In welke zin zou het huwelijksgoederenrecht dienen gewijzigd?

Het aantal buitenhuiswerkende vrouwen is zeer aanzienlijk in België. Is hun statuut bevredigend, o.a. fiscaal of sociaal-rechtelijk?

Is de vrouw aan de haard tevreden met haar rechtsstatuut en met haar lot?

Hebben de vrouwen aandeel in de cultuur en in de vrijetijdsbesteding?

Algehele gelijkheid bestaat nog niet: noch in feite, noch in rechte. Wat moet er nog veranderen?

Dit zijn enkele vragen die het colloquium wil pogen te beantwoorden.

PROGRAMMA

9 u 30 Opening van de Studiedag door Mw Nicole de Leval Voorzitster van de S.I. van België

- 9 u 45 De vrouw in het maatschappelijk leven
Verslaggeefster: Mw Rika de Backer-Van Ocken
Minister van Nederlandse Cultuur
- 10 u 30 L'évolution du statut juridique de la femme
Verslaggeefster: Mw Georgette Ciselet
Ere-Staatsraad
en gewezen Senator
- 11 u 15 La Condition juridique de la femme dans la vie
privée
Verslaggeefster: Mw Simone David-Constant
Professor aan de Rijksuniversiteit te Luik
- 12 u 30 Lunch
- 14 u 30 De vrouw en de tewerkstelling
Verslaggeefster: Mw Marijke Van Hemeldonck
Deskundige bij de nationale commissie voor de
arbeid van de vrouw
- 15 u 30 Loisirs et rôle des femmes actives et non actives
dans la société industrielle
Verslaggeefster: Mw France Govaerts
Navorsingsdirecteur bij het nationaal centrum
voor arbeidssociologie
- 16 u 30 Het statuut van de vrouw: toekomstperspectie-
ven
Verslaggeefster: Mw Lucienne Herman-Michiel-
sens, co-voorzitster van het comité voor het inter-
nationaal UNO-jaar van de vrouw, adjunct-kabi-
netschef van de Minister van Justitie
- 17 u 30 Slotrede

Moderator zijn

Mevrouw Mariette Verrycken, Vrederechter
Mevrouw Odette Virlée, juge de paix.

Simultaanvertaling

De werkvergaderingen worden gehouden in het Egmont-
paleis, Kleine Zavel, 8 - Brussel - Tel. 02-512.88.53.

De lunch heeft plaats in "La Trattoria" Gulden-Vlieslaan,
58 BRUSSEL - Tel. 02-538.29.60.

Inschrijvingen: Het inschrijvingsrecht, dat tevens recht geeft
op de werkdocumenten bedraagt F. 150,—
documenten bedraagt F. 150,—

De inschrijving voor de lunch bedraagt F. 350,—
Beide bedragen te betalen op P.R. 000-0273253-04 van M.
F. Muls, Kamerdellelaan, 13 - 1180 Brussel.

Om de organisatie van de Studiedag te vergemakkelijken
en vruchtbaar werk te kunnen leveren, wordt met nadruk
gevraagd in te schrijven en de betaling vóór 6 oktober 1975
te verrichten.

Het Verzekerings-Archief

In het pas verschenen nummer (deel 52, 1975, 1/2)
van *Het Verzekerings-Archief* deelt de redactie mede dat
sinds 1 januari van dit jaar de uitgave ervan wordt gedra-
gen tezamen door de Nederlandse Vereniging ter Bevorde-
ring van het Levensverzekeringswezen en de Nederlandse
Unie van Schadeverzekeraars.

Aanvankelijk — aldus de redactie — was het tijdschrift,
waarvan de eerste jaargang in 1920 verscheen, het orgaan
van de Vereniging voor Verzekeringswetenschap. Zo werd de
voorganger, het "Archief voor de verzekeringswetenschap
en aanverwante vakken" (1895-1919) uitgegeven door de Ver-
eniging van Wiskundige Adviseurs. Het blad richtte zich in
die tijden vooral op de levensverzekering. In de jaren dertig
werd geleidelijk aan meer aandacht besteed aan onderwer-
pen uit de schadeverzekering. Enigermate in strijd hiermee
werd het blad sinds de jaargang 1940 tevens het (wetenschap-
pelijk) orgaan van de N.V.B.L., die er ook de financiële lasten
van droeg. Uitgever was (sinds 1895) en is Martinus Nijhoff.

Het blad wordt nu aangeduid als "wetenschappelijk orgaan
van het verzekeringsbedrijf", waarmee beter dan voorheen
wordt omschreven wat Het Verzekerings-Archief al sinds
jaren is. Het verheugt de redactie zeer dat nu ook officieel

de uitgave van dit blad, dat zich richt op het verzekerings-
bedrijf in al zijn geledingen, wordt gedragen en financieel
mogelijk gemaakt door de beide Nederlandse organisaties
van verzekeraars.

In het nummer zijn o.m. de volgende artikelen opgenomen:
Prof. mr. F. baron van der Feltz, Beschouwingen over Titel
17 van Boek 7 van het ontwerp voor een nieuw Burgerlijk
Wetboek, I. (Verzekeringscontractenrecht).

Mr. R. Bonneur, De wettelijke subrogatie van art. 284 K.
Prof. mr. F. baron van der Feltz en mr. J.H. Wansink, De
rechtsbijstandsverzekering in Nederland.

Dr. H.L. Drost, Overzicht van de fiscale verzekeringsrecht-
spraak.

Het Verzekerings-Archief verschijnt vier maal per jaar.

BALIELEVEN

Samenstelling van de Raad der Orde te Brugge voor het
gerechtelijk jaar 1975-1976

Stafhouder: mr. Raoul De Pauw; leden: mrs. Willem
Willems, Albert Claes, Jacques Van der Ghote (pro-stafhou-
der), Etienne D'Hont, Paul Ducheyne, Walter Vanbeylen,
Frank Dousselaere, Charles Deduytsche, Jacques Verborgh,
Raoul Beuls, William De Becker, Magda Sabbe, Walter
Weyts, Paul D'Hoest.

Samenstelling van de Raad der Orde te Gent voor het
gerechtelijk jaar 1975-1976 - Erratum

Door omstandigheden is bij de vermelding van de samen-
stelling van de Raad der Orde te Gent in kolom 61 van deze
jaargang de naam van stafhouder mr. Médard De Sutter ver-
keerd gespeld, en is de naam van mr. Arsène Ryckaert als
lid van de raad weggevalen.

Samenstelling van het Bestuur van de Conferentie der Jonge
Balie te Dendermonde voor het gerechtelijk jaar 1975-1976

Voorzitter: mr. Michel Verkest; Ondervoorzitter: mr.
Raf Verhofsté; Penningmeester: mr. Raf Verhofsté; Secre-
taris: mr. Maggy Pieters; Bestuursleden: mrs. M. Van As-
sche, A. Leleux, P. Raes, L. Steyaert, J. Houtman, H. Hey-
vaert.

De plechtige openingszitting heeft plaats op 12 december
1975 te 15.30 uur in het gerechtshuis te Dendermonde.

Vrijheid van vestiging in de balies van de E.E.G.
Colloquium te Brussel op vrijdag 17 oktober 1975

Door de *Internationale Vereniging van Jonge Advocaten*
(A.I.J.A.) wordt in samenwerking met het *Vlaams Pleitge-
nootschap en de Conférence du Jeune Barreau* op vrijdag
17 oktober 1975 te Brussel in het Paleis van Justitie een col-
loquium gehouden met het volgende programma:

- 17 oktober 1975 te 9 uur:
Bestudering van het verslag van de speciale Commissie
van de A.I.J.A. m.b.t. de vestigingsvrijheid en het verlenen
van diensten door advocaten van de EEG. — Bespreking.
- 12 uur: Receptie door de Stafhouder te Brussel — Lunch
in een nabij gelegen restaurant.
- 14 u. 30: Redactie en adoptie van resoluties — Persconfe-
rentie.
- 18 uur: Receptie door de heer Ortolí op de Commissie van
de EEG.
- 20 u. 30: Avondmaal.

Buiten de leden van de A.I.J.A. kunnen ook belangstellen-
den uit de negen E.E.G.-landen aan deze bijeenkomst deel-
nemen. Voor inlichtingen en documentatie kan men zich
wenden tot de uittreedende voorzitter mr. Marc Willemart,
Zwitserlandstraat 35, 1060 Brussel.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift van de Vrederechters—84e jg.

nr 6-7, juni-juli 1975

Paul Bodson, Observations concernant la loi du 1er juillet 1974 modifiant les articles 221, 373 et 389 du code civil et abrogeant l'article 374 du même code—Bibliographie—Kronijk van de Vredegerichten—Rechtspraak.

Tijdschrift voor sociaal recht—jg 1975

nr 5

L. Merchiers, Wettelijke regeling tot koppeling van de sociale uitkeringen aan de evolutie van het algemeen wetzijn—Rechtspraak—Boekbespreking.

Belgische rechtspraak in handelszaken—7e jg 1974, sept.-okt. nr 9-10

Rechtspraak—Inhoudstafel.

De Verzekeringswereld—13e jg, juli-aug. 1975

nr 151-152

H. De Graaf, De dubbele schatting—Paul Fierens, Politest Brand—J. Vandeuren, De persoonlijke verschijning voor de rechtbanken—J. Stasseyns, De praktijk leert ons—R. Van de Moortele, Hogere belastingen voor 1975—I. Sollie, Zeeschepen in België—Aktueel magazine—E.S. Reyners, Cursisten van het C.M.O. Borgerhout bezoeken Kopenhagen—Het "nieuwe" verkeersreglement.

Bulletin van de Europese Gemeenschappen—8e jg., 1975

nr 6

Gebeurtenissen en studies—Activiteiten in juni 1975—Documentaties—Supplementen 1975.

Nederlands Juristenblad—jg 1975

nr 28

J. Leyten, Naar gelijke kansen op rechtshulp—J. Van Bemelen, Voorwaardelijke kwijtschelding van korte vrijheidstraffen—G.E. Langemeijer, prof. mr. Valkhoff †—Redactie, De vijftigste verjaardag van het N.J.B.—K.J. De Ree, Vernietiging van een bouwvergunning en de gevolgen daarvan—Rechtspraak.

nr 29

C.A. Groenendijk-A.H.J. Swart, Het verblijf en de vestiging van Surinamers in Nederland na de onafhankelijkheid van Suriname—Rechtswinkels Amsterdam, Groningen, Den Haag, Leiden, Rotterdam, Tilburg. Rapport Boekman: geen basis voor verder beleid—R.A.V. Van Haersolte, Prinsjesdag als inauguratie—E.H. Hondius, Eeuwfeest—Symposium Leidse universiteit—Rechtspraak—Boeken.

nr 30

A.O.C. Tak, Kraken toch strafbaar?—M.G. Rood, Bescherming van werknemers en collectief ontslag—J.G.M. Arnold, Immissienormen in een bestemmingsplan—Hof van justitie E.G.—Boeken.

Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie—jg. 1975, augustus, nr 5314

Herdenkingsnummer ter gelegenheid van de 160ste geboortedag van Paul Scholten—E.M. Meyers, Herdenking van Paul Scholten—G.J. Scholten, Vader en leermeester—Y. Scholten, Herinneringen aan mijn vader—G.J. en Y. Scholten, Inleiding tot en § 21 uit het niet voltooide werk van Paul Scholten—M.C. Blokhuis-Scholten en A.G. Lubbers, Uit PS in NJ—J. Th. Degenkamp, Anders dan Scholten—H. Drion, Scholten en Meyers: een tegenstelling?—C.W. Dubbink, Scholten en het internationaal privaatrecht—R. Feenstra, Scholten en de rechtsgeschiedenis—W.C.L. Van der Grinten, Scholten en het rechtspersonenmacht—J. Kisch, Paul Scholten en de rechtsvinding—F.H. Landsman,

Het recht van de Kerk—G.E. Langemeijer, Paul Scholten en de rechtsfilosofie—A. Pitlo, Het notariaat in beweging—J. De Ruiter, Paul Scholten en het personen- en familie-recht—H.C.F. Schoordijk: Paul Scholten, Meyers en de hercodificatiegedachte—J. Valkhoff, Ingebed privaatrecht—J. Wiarda, Scholtens onderwijsmethode—J. Wiarda, Scholten vóór Scholten.

sept., nr 5315

M. Scheltema, Overheidsinvloed in het privaatrecht—A.L. Mohr, Wat is "besturen" in de zin van art. 7.13.1.4 Ontwerp NBW?—Boekbespreking.

Ars Aequi—XXIV, 7

Maureen van Schouwen, De rechter versus de "Nederlandse lezerskring Boek en Plaat B.V."—Kees Spaans, Politieke rechten van gastarbeiders—J.H. Schaper, Recht en juristerij—Ralph Pans, Over de demokratisering van de parlementaire democratie in Nederland—Rechtsvraag—Boekaankondigingen.

Bestuurswetenschappen—29e jg

nr 5, aug. 75

L.E.M. Klinkers, Het wetsontwerp openbaarheid van bestuur—R. Kottman en J. Kastelein, Interdepartementale beleidscoördinatie (II)—H.D. Tjeenk Willink, Coördinatie van het decentralisatiestelsel—F.J. Hoefnagel, Beleidscoördinatie in Europa en Canada—Andreas Faludi en Stephen Hamnett, Towards an empirical planning theory—A.J. Hoeckema, Versluierd vertrouwen (?)—H. Prins, Sociaal-wetenschappelijke kroniek—Boekbespreking.

Archiv des öffentlichen Rechts—jg 1975

nr 2

Dr. Friedhelm Hufen, Verfassungstheorie und Systemtheorie—Chr. Manfred Klette, Betrachtungen zum präsidentiellen Regierungssystem der Vereinigten Staaten nach dem Rücktritt Präsident Nixons—Zur Verfassungsrechtsprechung—Literatur—Anzeigen.

Recueil Dalloz Sirey—jg 1975

nr 25

Gérard Couturier, Les techniques civilistes et le droit du travail—Chronique d'humeur à partir de quelques idées reçues—Jurisprudence—Législation—Bibliographie.

nr 26

Jacques Foulon-Piganiol, La lutte contre le racisme—Frank Moderne, La responsabilité généralisée de l'Etat à raison des accidents causés par les vaccinations obligatoires—Jurisprudence—Sommaires de jurisprudence—Législation—Informations rapides—Bibliographie.

nr 27

Robert Vouin, Le fond de l'affaire—Françoise Monéger, L'emprunt contracté par un époux pour l'entretien du ménage et l'éducation des enfants—Gérard Couturier, Les techniques civilistes et le droit du travail—Jurisprudence—Informations rapides—Législation—Bibliographie.

Politische Vierteljahresschrift—jg 1975

nr 2

Maria Huber, Zur Leistungsfähigkeit von Sozialindikatoren im Planungsprozess der öffentlichen Verwaltung—Heinrich Busshoff, Tendenz als Planungsbegriff—Helmuth Rose, Grundzüge kooperativer Finanzplanung in der öffentlichen Verwaltung.

Northwestern University Law Review—jg 1975

nr 6

Thomas W. Dunjee, Louis W. Stern, Potential Competition Theory as an Abtimmerger Tool under Section 7 of the Clayton Act: A Decision Model—James T. Halverson, The Federal Trade Commission's Injunctive Powers Under the Alaskan Pipeline Amendments: An Analysis—Comments.

Omnilegie—jg 1975, mei Wetgeving.